

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Primvs De Vniverso, Qvatenvs Per Veram, Ac Propriam Creationem à
Deo factum est.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER PRIMVS
DE VNIVERSO,
QVATENVS PER VERAM,
AC PROPRIAM CREATIONEM
à Deo factum est.

Supponimus in hoc tractatu generalia de creatione principia. Qualia sunt in primis, creationem fuisse necessariam, ut hic mundus existeret. Itē quid sit, nimirum, esse productionem ex sola omnipotentia facientis abx præsupposito subiecto, seu materia, ac proinde ex nihilo. Item rem, seu essentiam increatam, & ab intrinseco, ac essentialiter actu existentem, vnicam tantum esse, & ab illa omnium aliarum rerum naturas originem duxisse. His autē suppositis, quæ post factam rerum creationem, ex effectibus, quos experimur, per naturalem discursum colligi possunt, hic præcipue agimus de creatione mundi, prout facta est, & de modo, ac circumstantiis eius, quæ quidem cum ex libera voluntate Dei determinata fuerint, ipsius reuelatio nobis necessaria fuit, ipsius reuelatio nobis necessaria fuit, ut certam de de his rebus notitiam habere possemus. Non enim demonstratione, sed (ut ait Paulus) *fide intelligimus, aptata esse sacula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent.* Sciendum est autem ex rebus vniuersi quædam factas esse ex alijs præexistentibus rebus tanquam ex materia, ut herba ex terra, pisces ex aqua, volatilia ex aëre: alias vero sine præiacente materia necessario fieri debuisse. Quia cum non sit processus in infinitum, in aliquo genere causarum etiam materiali, si vna res facta est ex alia, quærendum est, an illa, ex qua posterior facta est, ex alia priori facta fuerit, & sic tandem in aliqua sistendum erit ex nulla alia re facta, nec etiam potuit esse improducta, ut conuincitur ex illo principio, quod vnum tantum esse potest ens improductum. Quia ergo creatio propria est productio ex nulla præsupposita materia, ideo vniuersum propriè creati dicitur, quatenus ex illis verbis constat, quæ ex nullo subiecto fiunt, & de illo sub hac ratione hic agimus, dicturi postea de ornatu, & quasi complemento creationis eius, quæ per aliam actionem ex subiecto fit.

CAPVT I.

Vnum mundus per propriam creationem esse acceperis.

Ratio dubitandi in primis est, quia hic præcipue de hoc mundo visibili, & corporali tractamus, cuius in eo Angeli tanquam partes in toto contine-

antur, siue non, de quo postea non nihil attingemus. At verò corpora nō potuerunt per propriam creationem fieri: ergo nec mundus. Consequentia nota est, quia esto concedamus, res spirituales fieri per propriam creationem, ut supra visum est, id non est satis, ut mundus creari dicatur. Sicut licet anima rationalis per propriam creationem fiat, id non est satis, ut homo creetur, ita enim est visibilis mundus, sicut homo. Probatur ergo minor, quia omnia corpora materia, & forma constant, sed ex illis duabus partibus neutra potest fieri per creationem: ergo nec totum. Consequentia videtur nota, quia totum non distinguitur à partibus: ergo si ambe partes non possunt creari, nec totum poterit. Maior ex Philosophia supponitur. Minor autem probatur primò de materia, quia materia secundum se, est pura potentia, & non habet esse, nisi à forma, vel per formam, seu dependenter à forma: ergo secundum se non potest esse terminus creationis, cum creatio per se tendat ad dandum esse, & entitatem actualem constituendam. De forma verò probatur, quia formæ corporales per se pendunt in fieri, & esse à materia: ergo non possunt creari, sed educi de potentia materiae. Vnde argumentor secundo, quia in narratione Gen. 1 nihil est, quod nos dicere cogat, Deum per propriam creationem mundum hunc visibilem creasse: nam si aliquid esset, maxime illud, *In principio creauit Deus celum & terram.* At ibi verbum *creauit*, non significat propriam & rigorosam productionem ex nihilo: ergo. Probatur minor, tum quia illud verbum de se generale est ad quamcunque productionem alicuius operis, præsertim noui, & eximij, ut notauit Hieronymus in id ad Ephes. 4. *Induit nouum hominem, qui secundum Deum creatus est:* tum etiam quia in operibus omnium illorum sex dierum eodem verbo creandi Moyses vtitur, cum tamen constet, non omnia illa facta esse per propriam creationem, ut videbimus. Vnde etiam indifferenter vtitur verbo *fecit*, & verbo *creauit*, & Septuaginta in illis locis idem verbum, *ἐποίησεν* ponunt, & in versione Latina eorundem Septuaginta semper verbum *fecit* tam in illis primis verbis, quam in cæteris ponitur: ergo.

In hoc puncto varij errores referri, & refutari possunt. Primus est antiquorum Philosophorum, qui ex nihilo nihil fieri posse crediderunt. Vnde tulit Aristot. 1. Physic. text. 33. & 3. de celo text. 35. *existentiam mundum esse æternam, & per solam generationem, & corruptionum successionem conseruari.*

A 4

Vnde

E Z
lis, opp
um, et

Tom
lib
1
part

2

Secundum

vnde autem esse habuerit in aeternitate, nunquā explicauit. Et ideo multi putant, consequenter sensisse, mundum non fuisse factum, vel productū ab alio, sed ex se sempiternum esse habuisse. Alij vero credunt, eum non ignorasse dependentiam aeternam totius vniuersi ab auctore Deo tanquam à principio, à quo veluti per naturalem emanationem profuixerit. Plato vero, vt testes sunt Athanas. lib. de Incarnat. verbi in princip. & Epiph. hares. 6. dixit, Deum ex materia præiacente, & infecta mundum condidisse, ac subinde non per propriam creationem, sed per quandam formationē (vt sic dicam) mundum produxisse. Quod ex eodem principio quod ex nihilo nihil fit intulisse videtur. Ex quo fit etiam consequens, vt Angelos posuerit eodem modo factos, ac subinde materiales, & corporeos, vel si immateriales esse credidit, increatos, & se habentes esse illos cogitasse. Idemque de anima rationali iuxta illum errorem dicendum esset.

Quid item
Plato.

3
Auctoritas
inducitur de
Aristotelis
de Anima in
praefati
quasi.

Opusculum
Aristotelis
falso ascri-
ptum.

Finitus vt
Platonem
excuset.

Athenasius
& alij pa-
tres potius
damnant.

4
Error alter
circa sub-
stantiarum
spiritualium
productionē.

Predicti er-
roris funda-
mentum re-
uocatur.

Sed contra hunc errorem in Metaphysica satis à nobis dictū est, in primis disp. 20. sect. 1. vbi necessitatem creationis ostendim⁹, & n. 23. de Aristotelis sententia nonnulla diximus, ostendentes ipsum lubricē, vel etiam inconstanter fuisse loquutum. Quia principium illud, Ex nihilo nihil fit, cum vera creatione siue liberē, & in tempore facta, siue æterna, & per quandam naturalem emanationem cogitata, subsistere non potest. Vnde aliqui dicunt retractasse Aristotelem principium illud, Ex nihilo nihil fit, in quodam opusculo de Xenocrate, Zenone, & Gorgia. Sed inter opera Aristotelis, quibus vtor, illud non continetur, nec videre illud potui, existimoque Aristotelis non esse. Illo vero admissio fortasse dici posset, vel dubitando, & problematicè disputando dixisse, posse principium illud negari, vel certe negasse illud quoad emanationem naturalem, etiam si in cæteris proprijs actionibus illud admiserit: quod qua consecutione possit dici, vel quatione subsistere possit, non video. Deinde disp. 13. sect. 4. nu. 15. contra Platonem ostendimus materiam esse factam à Deo. Vnde Marfil. Fici. in Compend. Timæi Platon. c. 9. & seq. excusare conatur Platonem ab illo errore, dicens, Platonem docuisse, materiam esse factam à Deo immediatius, quam res cæteras. Sed magis credendum est Athanasio, & alijs antiquioribus Patrib. quos dict. disp. 13. & in disp. 20. sect. 1. nu. 17. allegaui, qui non solum Platoni, sed etiam alijs Philosophis Platone antiquioribus, & posterioribus sectatoribus errorem illum tribuunt: ibique in numeris sequentibus contrariam veritatem ratione, & auctoritate Patrum confirmauimus.

Secundo loco, quia mundus spiritibus, & corporibus constat, referri potest error, dicentium, res spirituales, quales sunt Angeli, non esse à DEO creatas, quod antiquos Philosophos sensisse probabile est, & præcipue tribui solet Commentatori. Ex nouis autem hæreticis hunc errorem docuisse Hermannum, referunt Castro v. Angelus & Prætol. l. 8. de sect. heret. c. 10. Fundabatur hic hæreticus solum in hoc, quod in narratione Genesis, vel in Scriptura nulla fit mentio creationis Angelorum. Sed distinguenda est veritas certa à quæstione dubia. Quod enim Angeli creati à Deo sint, non solum est de fide certum, sed etiam inter articulos fidei in Symbolo fidei Nicæno omnibus ad credendum propositum in illis verbis, *Visibilem omnium, & invisibilem*, nam inuisibilem nomine substantiæ intellectuales præcipue intelliguntur, vt recte sensit Sophron. in sua fidei professione, quæ in VI. Synod. Constant. act. 11. habetur, & Concilium Lateran. in c. firmiter expressius dixit, *Vt et inæternam, & corporalem creaturam de nihilo condidit*. Quod passim etiam omnes Patres docent,

quos in superiori tract. l. 1. à cap. 2. late retuli. Cum ergo dogma hoc indubitatum sit, dubitari potest, an in verbis illis Moyſi: *In principio creauit Deus caelum, & terram*, comprehensum sit. Et de hoc postea videbimus, interim supponentes, quicquid sit de illo Genesis loco, non esse dubium, quin in alijs Scripturæ locis expresse illa veritas tradita sit, vt Psalm. 103. & 148. ad Colof. 1. & ad Hebr. 1. & alijs, quæ in dicto ca. 2. l. 1. præcedentis tractatus expendimus. Vnde satis & dictus error, & fundamentum eius improbata sunt.

Tertio circa mundi visibilis, seu corporum creationum opportunum erit hic breuiter antiquos errores, qui in hac materia fuerunt, commemorare, tum quia tractando de creatione in Metaphysica, id in Theologiam remissimus, tum etiam quia huius loci proprium esse videtur, in quo de creatione mundi visibilis præcipue tractamus. Primo ergo Manichæus duo posuit prima principia improducta, & æterna, quæ bonum & malum Deum appellauit, & malum Deum corporum fecit auctorem. Ita sumunt aliqui ex August. hares. 4. 6. Ille vero solum dicit, Manichæum dixisse, mundum esse bonis, & malis rebus, seu substantijs commixtum, & bonas esse à bono Deo, malas vero à Deo malo, qui per admissionem malarum bonas maculauit. Clarius Epiph. hares. 6. 6. ait Manichæum corpora esse creata à malo Deo tradidisse. Et idem indicat Theod. l. 1. hæretic. fabular. ca. vlt. apertius Theoph. in cap. 6. Ioan. in princ. Et idem significat Concilium Bracharen. per plures canones, in quibus Manichæo fere semper Priscillianum coniungit. De quo ait Isidor. l. 8. Orig. ca. 5. ex Gnosticis, & Manichæis nouum dogma in Hispania composuisse. Quod etiam sumitur ex Leone Pap. ep. 91. alijs 93. ad Toribium, vbi vtriusque damnat errorem. Tandem errorem postea excitauit, Albanenses, vt refert Anton. 4. p. Theolog. tit. 11. §. 5. & dubitat an isti sint iidem, qui Albigenses, qui tempore Innocentij III. orti sunt Tolose, & à sancto Dominico expugnati, vt idem latius refert 3. part. Hist. tit. 19. c. 1. eisdem hic error communiter tribuitur, vt patet ex Præteolo, Sanderō, & alijs, qui referunt, istos distincte dixisse, malum Deum creatisse omnia corpora, sicut bonum omnes animas. Additq. Anton. postea eundem errorem in Italia repullulasse, eiusque occasione B. Petrum martyrem occisum fuisse.

Ante hos vero omnes fuit Cerdon, qui etiam duos Deos introducebat, bonum, & malum, & Scythio hunc non tantum corporum, sed etiam creaturæ materialis omnium auctorem faciebat, vt videre licet in Irenæo libr. 1. c. 28. Tert. de præscript. c. 51. Euseb. l. 4. hist. c. 10. Epiph. Aug. & alijs. Et idem docuit Apelles, solumque differebat, quia malum Deum à bono esse factum, postea vero malum sine boni cooperatione mundum visibilem fecisse asserbat. Ita referunt Epiph. hares. 4. 4. & August. in 23. Antec. Tertius hos fuerunt Gnostici, qui licet dicerent, Deum creasse Angelos, nihilominus mundum hunc visibilem creatum esse ab Angelis asseruerunt. In quo errore conuenerunt Simon Magus, Basilides, Saturninus, (alias Saturnilus) Carpocrates, & Chérinus, horumque sectatores, licet illum errorem confinxerint varijs modis omnino fabulosis, in quibus enarrandis immorari superfluum duco. Legatur Iren. l. 1. c. 20. & seq. Tert. l. de præscript. c. 46. & seq. Eph. hares. 20. & seq. Theod. lib. hæret. fabular. Aug. Damasc. l. 1. Philastr. & alij, qui catalogos hæresium scripserunt, & Euseb. l. 2. histor. cap. 12. & lib. 3. cap. 20.

Contra priorem errandi modum, de duobus principijs bono & malo disputare, autem impugmare superuacaneum videtur, tum quia est manifeste fabula, & deliramentum sine vilo fundamento, repugnat

Cap. 1. An Mundus per veram creationem esse coeperit.

Etiam quia à prædictis Patribus copiosissime refutatur. Videri potest Aug. l. de Gen. contr. Manich. per totum; præsertim c. 6. & 21. & l. de natur. boni, ubi ostendit, quicquid est, quatenus est, aliquid boni esse, & ideo non nisi à summo bono esse posse, vt c. 12. concludit, & optime l. de Ciuit. à c. 16. vsq. ad 22. & tract. 1. in Ioan. exponens illa verba: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & optime Ambr. lib. 1. Exaem. c. 8. & 13. cap. 9. & Cyrill. Hierosol. cateches. 6. illuminator: ubi rectè dicit, in verbis repugnantiam inuoluere, qui aliquid Deum, & malum dicunt, cum summa bonitas sit de ratione Dei. Contra alios vero errores eorum, qui Angelos faciunt proximam creationis corporum causam, disputat bene Cyrill. l. 2. contr. Iulian. circa fin. & aliquid de hac re dictum est in superiori tract. l. 4. tractando de potestate Angelorum ad immutandam corporalem creaturam. Et in Metaph. disp. 20. scilicet. 2. ostensum est, creaturam non posse habere propriam creandi virtutem. Adde, nullam esse rationem fingendi, creationem corporum potius quam spirituum per angelos factam esse, vt in sequentibus dicemus.

Quarto & ultimo notari hic potest error Origenis, quem Augustin. dicto libr. 11. de Ciuit. à cap. 22. proxime post præcedentem Manichæi errorem confutauit. Dixit enim Origenes, Deum non per se, nec ex primaria intentione corpora, & visibiles creaturas produxisse, sed prius creasse animas, & spirituales creaturas, & occasione peccati illarum corpora creasse, quæ essent veluti ergastula, & carceres, in quibus animæ, & spiritus peccantes detinerentur, vt ibi punirentur, vel purgarentur. Hunc errorem de animabus, & aliquibus alijs spiritibus tradit Origen. lib. 1. Periar. ca. 7. & 8. ubi ait animas esse ante corpora, & pro diuersitate meritorum diuersis corporibus infundi, quod etiam de spiritibus informantibus sydera iuxta suam opinionem affirmat. Et in lib. 2. c. 8. & 9. iuxta meritum vitæ prioris dicit animas diuersis corporibus in presenti vita mancipari, quod iterum l. 3. ca. 1. repetit. Et ita hunc errorem præter Augustinum loco citato tribuunt Origeni Sophron. in epist. probata in VI. Synodo act. 11. Epiph. in epist. ad Ioan. Episcop. Hierosolymit. quæ in eius operibus legitur, & inter epistolâs Hieronymi est 60. & Cyrill. Alexandr. in libr. 1. in Ioan. cap. 9. & Theophylus, Alexandrin. epist. 1. Paschali, Anastasi. Synai. lib. 11. Exaem. circa finem, ubi refert Methodium varijs Scripturæ testimonijs illum errorem impugnasse. Idem Origeni tribuit, & penè explicat Leontr. lib. de Sectis act. 10. tom. 4. Biblioth. Hieronymus etiam, licet alijs locis, tacito nomine Origenis, hunc errorem referat, vt epist. 8. ad Demetriad. in fin. & ep. 27. quæ est epitaphium Paulæ, circa finem, & epist. 139. ad Cyprian. & epist. 150. ad Hedibiam q. 10. ubi ait, hoc esse Pythagoræ, Platonis, & Gentilium dogma, quod aliqui sub nomine Christiano in Ecclesiam introducere tentant. Et simili modo idem attigit in id ad Galat. 1. Cum placuit ei, qui me segregauit ex vtro, &c. Nihilominus in Apolog. contr. Rufin. quæ est epist. 66. ad Pammach. post medium aperte declarat, illud fuisse dogma Origenis, quod alijs locis sine inuidia nominis eius improbavit. Vnde Ierem. 28. Originem intelligit, cum dicit, Delirat hoc loco allegoricus interpretes. Et reiecto errore, propter calumnias Rufini subiungit, Compulsi me tractator indoctus, & sectator calumnians Græciana aperte ponere aliena vitia, quæ prius cum dissimulatione dicebam.

In hoc vero Origenis dogmate quoddam falsum principium, & multi errores ab Ecclesia damnati continentur. Principium falsum est, spirituales creaturas ante corporales fuisse à Deo conditas, quod licet ad dogmata aperte damnata non

pertineat, nihilominus iam est improbabile, & à doctrina communiter ab Ecclesia recepta, & approbata alienum, vt in tract. præcedenti lib. 1. cap. 3. latè diximus. Primus autem error est, animas hominum esse eiusdem naturæ cum Angelis, imò non esse nisi quosdam Angelos ex his, qui peccarunt, qui error satis impugnatur ex dictis in eod. lib. 1. Secundus, quod animæ hominum ante corpora creatæ sunt, quod est damnatum in Concilio Lateran. sub Leone X. sess. 8. & in VI. Synod. act. 11. in epistola Sophronij, & refelletur latius in tractatu sequenti. Tertius est, omnes animas, quæ corporibus vniuntur, prius peccasse, quod non solum animæ Christi, & Virginis sanctissimæ iniuriosum est, sed etiam est contra innocentiam primorum hominum ante peccatum, & contra generales locutiones Scripturæ Rom. 9. Cum nondum quidquam boni aut mali egissent: & cap. 5. Regnavit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem prævaricationis Adæ: & Ioan. 9. Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c. Quartus est, quem Sophronius in dicta epist. intulit, quod istorum corporum, quibus nunc sumus amici, impudenter perimunt resurrectionem, quia potius ad poenam, quam ad præmium etiam in beatis pertineret. Et alia similia possunt ex dicto errore inferri præter ipsummet dogma de creatione corporum, quod solum occasione peccati, & in poenam eius facta fuerit, quod somniatum potius quam aliquo fundamento assertum est, & contra Scripturam, vt mox videbimus.

Omissis ergo erroribus, dicimus primo, Deum per veram, & propriam creationem, id est, effectiōnem ex nihilo mundum hunc visibilem in eius principio condidisse. Assertio est de fide, vt communiter docent Theologi cum Magist. in 2. d. 1. & D. Thom. 1. p. q. 44. art. 1. & 2. & q. 45. art. 1. & 2. & q. 65. artic. 1. Hugo Victor. libr. 1. de Sacram. p. 1. cap. 11. Qui omnes ita intellexerunt verbum creatur, in dictis verbis Genesis. Et probatur primo, quia ita in alijs Scripturæ locis explicatur, præsertim 2. Mach. 7. Peto nate, vt aspicias ad celum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. Et sic etiam accipiendum est illud Ecclesiast. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: nam creando omnia, non potuit ex aliquo facere, sic etiam dicitur Psalm. 32. Ipse dixit, & facta sunt ipse mandauit, & creata sunt, vtique virtute solius imperij sui. Quia ita vocat ea, quæ non sunt, sicut ea, quæ sunt, vt ad Roman. 4. dicitur, & ideo ex non ente, seu ex nihilo res in principio produxit, quod est proprie creare. Secundo ita definiuit, & declarauit verbum illud Concilium Lateran. sub Innocen. III. in cap. firmiter, de Deo dicens: Vtranque de nihilo condidit creaturam spirituales, & corporales: angelicam videlicet, & mundanam. Vbi addendo particulam de nihilo, verbum condidit, de vera, & propria creatione quasi per definitionem eius explicuit. Et coniungendo vtranque creaturam, id magis declarauit. Est enim euident, spirituales creaturam non nisi per propriam creationem potuisse produci, cum nihil eius ante productionem eius supponatur: & eodem modo dicit Concilium, creaturam corporalem ex nihilo fuisse productam.

Vnde argumentor tertio, satisfaciendo simul secundæ rationi dubitandi in principio posita, quia licet verbum creandi generaliter sumptum ambiguum sit, vel communem significationem habeat, nihilominus ex subiecta materia ad determinatum modum effectiōnis definiri solet, & debet. Vnde est regula Sanctorum, quoties res, quæ omnino non erant, creari dicuntur, verbum creandi significare productionem ex nihilo, quia res carens omni esse reali, & actuali, tam totali, quam partiali, non est capax alterius modi productionis: sed hoc modo sumitur, cum dicitur Deus in

primum confitetur, & quadruplex error.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

16
1. Assertio de fide contra errores philosoph.

Probatur 1. ex Scriptura.

2. Ex Concilio Lateran.

11
3. Ratione, ac simul responsione ad 2. arg. in n. 1.

Patrum regula notanda.

E Z
lis, oppr
im, et

Tom
li

ipait

2

principio creasse celum, & terram: ergo, Doctrina est Cyrilli Alexand. l. 5. thesaur. cap. 4. vbi inter alia dicit: Quando nondum producta creati dicuntur, necessario de nihilo ad esse procedere intelliguntur. Idem optimè lib. 1. in Gen. in princip. & Chrysost. hom. 2. Rupert. & alij. Ac denique Athanas. de Incarnat. Verbi in principio: Ex nihilo, ac pro suis nunquam extantibus. Deum Patrem per verbum suum rerum vniuersitatem fecisse agnoscit, cum ad istam modum loquitur per verbum suum: In principio creauit Deus, &c. Et in epist. quod Nicæna Synodus decreta sua congruis, & pijs verbis contra haresim Arianorum exposuerit, non longe à principio. Itane Deus condidit, vt homo? Absit. Deus enim creat, cum vocat ea, quæ non sunt, sine vllius rei aut opere, aut opera homines autem, &c.

Quarto probatur ratione, satisfaciendo simul primæ rationi dubitandi, nam si res simplices, & spirituales subsistentes possunt per creationem fieri, à fortiori res corporales subsistentes. Probatur cōsequentiā, tum quia ante productionem ita supponuntur nihil esse, sicut res spirituales: tum etiam quia ex parte, qua sunt entia per participationem, non repugnat illis per propriam creationem fieri. Imo quatenus minus perfecta sunt, facilius videtur eorum creatio. Ex ea vero parte, qua sunt entia composita, non repugnat illis creatio: imo repugnat illas aliter fieri saltem in prima, & totali productione sua. Probatur hæc posterior pars, quia ante productionem celi nihil illius præexisteret: ergo non potuit, nisi ex nihilo fieri, ac proinde creari. Idemque est de quolibet elemēto, cum primum sit secundum se totum. Altera vero pars non repugnat: ostenditur, quia licet in productione talis compositi ex materia, & forma distingui à nobis possit quasi partialis productio materiae, & formæ: ita vt prior sit per modum creationis, quia licet materia dicatur pura potentia respectu formæ, nihilominus habet suam entitatem, & partialem existentiam, quam non nisi per creationem habere potest, cum prius subiectū non supponat: posterior autem, scilicet productio formæ sit per modum educationis ex materia ordine naturæ supposita, & tandem productio totius per modum vnitiois partium, vel per modum productionis integræ, & compositæ ex illis partialibus, quæ sit proportionata integro termino composito: licet (inquam) hoc totum detur, nihilominus partiales illæ productiones verè non sunt, productiones, sed dici possunt compositiones, solaque integra productio est vera productio, & illa est creatio, quia simpliciter est productio ex nihilo, licet non omnino simplex, sed composita, quod non est contra rationem creationis, ad quam satis est, quod simpliciter sumpta sit ex nihilo. De qua re, & de modo illius actionis compositæ videri possunt, quæ in Metaphysica dixi disp. 15. sect. 3.

Dico secundo, Deum non per occasionem peccati, nec in poenam spirituum, qui peccauerunt, sed per se ex primaria voluntate ac intentione sua mundum hunc visibilem, & corporalem procreasse. Declaratur distinctione Damasc. l. 2. de fide c. 29. dicentis, Deum quædam velle primario, & ex sua tantum bonitate, & liberalitate inductum: quædam vero secundario, & quasi à nobis compulsum. Sensus ergo assertionis est, creationem mundi visibilis non ad secundariam Dei voluntatem, vt Origenes confinxit, sed ad primariam referendam esse. Quod pertinere censeo ad dogma fidei. Primo quidem, quia contraria assertio necessaria supponit errores contra fidem, & in illis fundatur, vt iam notauimus. Secundo, quia per se, & directe repugnat Scripturæ, tum in ipsa narratione Genesis. Nam cum dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus celum, & terram, profecto satis indicatur ex primaria intentione, & ex sua bonitate, ac

liberalitate hæc fecisse. Præsertim quia statim in discursu singulorum operum, ac dierum declaratur singula esse facta propter alios fines ad rectum ordinem vniuersi pertinentes, & ideo de singulis subditur, vidit Deus, quod esset bonum, & de vniuersis, vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Non ergo respiciens ad malum, nec ad punitionem, sed ad bonitatem, & pulchritudinem singula fecit. Vnde Deut. 4. de celis, sole, luna & astris dicitur: Quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub celo sunt, & cap. 2. in fine. Faciet tibi celum cunctis gentibus, quæ creauit, in laudem, & nomen, & gloriam suam. Et sic etiam dicitur Prou. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus, & Paulus ad Colos. 1. id satis significat, dicens de vni-genito filio Dei, In ipso, & per ipsum condita sunt vniuersa in celis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, &c.

Tertio hæc veritas in dicto cap. firmiter, aperte supponitur, cum dicitur, Deum vtramque simul condidisse naturam, spirituales, & corporales, specialiter vero quod corpora creata sint in supplicium spirituum, qui peccauerunt, damnatur à Leone I. in dicta epistol. 91. & à Concilio Bracharen. l. can. 6. & in V. Synodo generali, vt refert Nicephor. l. 17. histor. cap. 27. & 28. & in VI. Synodo act. 11. quatenus epistolam Sophronij recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recensent, Epiph. hæres. 64. in princ. & infra in fragmento ex Methodio, & in dict. ep. ad Ioan. Episcop. Hierosolymit. Aug. l. de hæresib. in 43. & ex professo illud impugnatur l. 1. de Ciuit. c. 16. & seq. & præsertim in 23. & Cyrillus latē, & optimè l. 1. in Ioan. c. 9. Gregor. Nisēn. libr. de opific. homin. c. 28. & 29.

Quarto possumus ex dictis Patribus ratione ostendere dictam veritatem, primò ab inconuenienti, & Augustino, quia alias non creasset Deus in hoc mundo vnum tantum solem per se constituendo pulchritudini, & vtilitati vniuersi, sed per occasionem, quia vna tantum anima sic peccauit, vt tali corpore mereretur includi. Quod cum proportionem dici potest de luna, & de numero celorum, ac elementorum: quod profecto, & per se statim apparet absurdissimum, & repugnat Scripturis supra allegatis, quæ longe aliter creationem, & dispositionem huius mundi visibilis, & omnium partium eius, & finium, ac vtilitatem illarum describunt. Quam cum elegantissime proposuisset Dauid Psal. 103. concludit, Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, implata sunt in possessione tua. Et ideo dixit Sapiens c. 13. à magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter posse creatorem horum videri, quia ipsa vniuersi ordinatissima constitutio, & pulcherrimus ordo artificis sapientiam, & certam intentionem, qua optima in numero, pondere, & mensura per se condidit, ostendit. Aliud inconueniens est, quia iuxta illum errorem non corporalis mors, sed potius vita esset poena peccati, contra illud Sap. 1. Deus mortem non fecit, nec deletur in perditione viuientium, creauit enim, vt essent omnia, & contra Paulum Rom. 5. & 1. Cor. 15. Vnde optime arguetur Cyrillus, si anima corpori vnitur in poenam, inepte & iniuste malefactores supplicio mortis afficerentur, nam hoc modo non punirentur, sed à poena, & carcere liberarentur. Et è contrario deberent baptizati, qui plenam remissionem peccatorum consequuti sunt, statim à corporibus liberari. Nec Christus suffragando Lazarum, illi beneficium contulisset, sed poenam. Quod argumentum cum alijs ibidem persequitur.

A priori vero ratio sumitur ex illo principio, quod creatura corporalis per se bona est, & Dei etiam bonitatem, sapientiam ac potentiam manifestat: ergo per se, ac primario propter hunc finem creata

12
Ratio altera
qua etiam
satisfit pri-
mo arg. in
nu. 1.

Composita
physica non
nisi per crea-
tionem fiunt
in prima &
totali pro-
ductione.

13
2. Assertio
contra Ori-
genem.
Eius sensus
exponitur ex
Damascen.

Probatur 1.
à contrario.
2. Ex Scri-
ptura.

facta est vel mediate, vel immediate. Vniuersum enim, vt est quoddam totum optime constitutum, ad sapientiam, & bonitatem diuinam manifestandum creatum est: singula vero corpora ad optimam eius constitutionem proximè ordinata sunt, & consequenter cum sint partes vniuersi, cum ipso toto propter eundem finem per se sunt intenta. Vnde est illud Eccles. 39. *Opera Domini vniuersa bona valde*, quod de operibus circa corporum conditionem postea explicatur. Præterea homo vt animo, & corpore constet, per se creatus est propter DEI gloriam, cuius signum est, tum quod ex Dei intentione factus est, vt semper viueret, & nunquam moreretur, tum etiam quia licet propter peccatum moriatur, postea in æternum victurus resurgat: non ergo sola anima, sed totus homo animo, & corpore constans per se propter gloriā Dei creatus est: ergo corpus hominis non est creatum in penam animæ. Multo ergo minus alia corpora celestia, vel terrestria. Quia nec informantur animabus rationalibus, vel spiritibus intellectualibus, iuxta catholicam sententiam, nec etiam facta sunt in supplicium, sed in commodum hominum, sicut de celis dicitur in loco citato Deuter. 4. & de terra dicitur Isaia 45. *Ipse Deus formans terram, & faciens eam: ipse pascit eam, non in vanum creauit eam, vt habitaretur: formauit eam.* Et hac ratione videtur dicere Paulus 2. Cor. 3. totum mundum esse hominum, quia ad eorum vsum, & commodum creatus est: ergo de primo ad vltimum, non solum spiritus, sed etiam corpora tam humana, quam reliqua mundana per se propter Dei gloriam facta sunt: non ergo per occasionem peccantium spirituum, nec vt ergastula eorum condita sunt, sed o-mnia creata sunt, vt essent, sicut dicitur, Sap. 1. vtique vnumquodque in genere suo, & propter bonum vnum, seu ministerium suum.

Obijci vero potest pro Origene illud Eccles. 39. *Ignis propter ignem, grando propter ignem, & mors omnia hæc ad vindictam creata sunt.* Igitur dentes scorpionis, & serpentes, & romphæa: uteruntur in impiorum. Et hic etiam maxime spectat ignis inferni, qui paratus est diabolo, & angelis, aliisque sceleribus: ergo si non omnes, saltem plures creature occasione peccati creatæ sunt. Quo argumento etiam utebantur Manichæi, vt suaderent, creaturas, quæ videntur esse nociuæ hominibus a malo Deo creatas esse. Sed respondemus ad argumentum in primis, nunc nos precipue loqui de creatione mundi visibilis quoad ea corpora, quæ principaliter, & quasi per se ad illius integritatem, & perfectionem pertinent. Nam in multis aliqua esse possunt adeo imperfecta, vt quasi per accidens resultent, & generentur ex alijs: & eadem ratione potuerunt aliqua in peccatorum vindictam principaliter creari. Nec hoc est à bonitate Dei alienum, cum ad eius iustitiam pertineat. Deinde verbis Ecclesiastici opponimus alia eiusdem Sapientis in eodem capite: *Bona bonis creata sunt ab initio, si nequissimi bona & mala.* Vtique mala illis, id est, nociua. Et additur, *Initium necessarii rei vite bonorum aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, panis similitudinis, & mel, & botrus vite, & oleum, & vestimentum.* Hæc omnia sanctum in bona, sic & impijs in mala conuertuntur. Quia vel ex illis sument occasionem peccandi, vel delinunt illa Deus vt instrumenta in vindictam eorum. Sic ergo ignis grando, &c. dicuntur creati in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis creationis eorum, sed quia ex malitia hominum in hunc vsum conuertuntur, & assumuntur à Deo, & ideo ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creati. Et ita etiam respondent Manichæi Ambr. lib. 3. Exaem. c. 9. & Aug. lib. de Genesi contra illos cap. 16. Vnde etiam de igne inferni dicimus à Deo conditum esse propter complementum, & perfectionem vniuersi, & vt de se aptum

esset instrumentum diuinæ iustitiæ, non quidem ad vindictam delictorum, quæ ante corporum creationem præcesserant, sed eorum, quæ vel esse poterant, vel certe futura esse præciebantur. Neque etiam ita est ille ignis ad penam deputatus, vt aliquis spiritus informando illum, in eo puniretur: sed vt sit instrumentum miro modo efficiens, & vt Dei instrumentum torquens spiritus, tam extra corpus, quam in corpore peccantes.

Dico tertio, Deus solus fuit primum, & proximum principium creans hoc vniuersum corporeum, quoad omnia illa, quæ per veram creationem fiunt. Loquor tantum de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt, quia de his, quæ fiunt ex præsupposito subiecto, postea dicturi sumus. Sic ergo conclusio est contra omnes antiquos errores supra relatos, estque de fide certa, vt tradit D. Thom. d. q. 65. 1. p. a. 3. & q. 4. a. 1. & q. 45. a. 5. Et prætermisissis Angelis, de quibus est maior ratio, & supra dictum est, & animabus hominum, de quibus infra suo loco dicturi sumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primo, quia Scriptura soli Deo tribuit celi, & terræ creationem, Gen. 1. Psalm. 8. 145. 148. Ioan. 1. Actor. 4. ad Hebr. 3. Apoc. 4. & alibi passim. Et optimus locus est Isa. 44. *Ego sum Dominus faciens omnia extendens calos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.* Secundo ita profitemur in omnibus symbolis, & fere in omnibus Concilijs, in quibus fidei professio præmittitur, & specialiter in d. cap. firmiter, & Concilio Brachar. I. cap. 13. Tertio tradunt omnes Patres scribentes contra prædictos hæreticos, quos supra retulimus: & mysterium trium personarum diuinarum confirman-tes. Inde enim (inter alia) probant, verbum diuinum esse Deum verum, quia est omnium creator: nam *omnes ipsi facti sunt*, Ioan. 1. & quia per ipsū facta sunt secula, *portatq. oia verbo virtutis sue*, vt dicitur ad Heb. 1. Atq. eodē modo de Spiritu sancto argumentatur Iren. l. 1. c. 19. & Ambr. l. 1. de Spir. sanct. c. 3. & Basil. l. de Spir. sanct. c. 16. ex illo Psalm. 32. *Verbo Domini celi firmati sūt.* Et eodem modo argumētatur Amb. lib. 2. de Spir. san. c. 5. ex illo Psalm. 103. *Auferes spiritum eorum.* Et similia habet Cyril. Dialog. 7. de Trin. cir. fin. & in l. de argum. quod Spirit. sanct. sit Deus in principio. Et hoc argumento sepe vtuntur Patres contra Arianos, & Sabellianos, Athan. serm. 3. contra Arrian. Basil. l. 4. cont. Eunom. & alij.

Quarto possumus ratione argumentari, quia si præter Deū fuisset alia causa, proxima creationis corporalium rerū, vel illa esset causa principalis, propinqua, vel instrumentalis: vt vtrūq. a. est falsū. De priori, probatur, quia proxima virtus creandi per modū causæ principalis creaturæ capacitātē excedit, & ad omnipotentiā Dei pertinet, & ideo Eccles. 1. dicitur. *Vnus est altissimus, creator, omnipotēs, & lex.* 32. dicitur, Deū fecisse cælum, & terrā in fortitudine sua magna, & brachio extento, p. quæ verba infinita Dei potētia significatur, & ad creandū necessaria esse indicatur. An vero hoc possit etiā ratione naturali demonstrari, dixi latē in Metaph. disp. 10. sect. 2. De altera, seu instrumentali causa dixi quidem in dict. loc. sect. 3. id non repugnare de potētia absoluta, qd nunc etiam probabiliter esse credo, idq. satis doctē disputat & confirmat Dan. Malon. in 2. d. 1. disp. 3. Nihilominus de facto certissimū est, Deū nullo tali vsū fuisse instrumentū. Tum quia Scriptura, & Patres soli Deo illam actionem tribuunt, & absolute oēm aliam causam excludunt. Tum etiā, quia Deus tali instrumento non indigebat, vt per se notum est: est instrumentum deniq. quia nulla creatura habet naturā suā, merito ad quod sit tale instrumentum, vt in citat. loc. ostendit, sed si assumi, aut eleuari potest, vt sit tale instrumentum, id est, miraculorē, & supernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum consentaneo, & sine specialibus miraculis

17

3. Assertio ad fidei contra-
dictiones
positos m. 5.
c. 6.

Probatur:
ex scriptura.

2. Ex sym-
bolis, & Con-
ciliis.
3. Ex Patri-
bus.

18

4. Extratio-
na.

Deus de fa-
cto non est
instrumentum
ad creandū

culis operatus est, vt postea etiam dicemus.

19
Obiectio
contra pro-
prie dicta.

Eius dilu-
tio.

Contra hanc veritatem expendi potest nomen *Elohim*, quod in Hebræo ponitur Gen. 1. vbi nos legimus, *in principio creauit Deus*, nam *Elohim* Deos potius significat. Vnde sub illo nomine comprehenduntur Angeli tanquam creationis celi, & terræ cooperatores, in hoc enim sensu solet plurale illud nomen in Scriptura usurpari. Respondetur neminem vocem illam in dicto loco Genesis in hac significatione accepisse, vel exposuisse: nec verbum singulare *creauit*, illam admittit, quod ostendit aperte vnum tantum fuisse rerum omnium creatorem, sicut recte vulgatus interpres vertit. Multi verò ex Catholicis volunt, ibi significatum esse à Moyse Trinitatis mysterium: nam plurale *Dyspositum* esse dicunt propter trinitatem personarum, singulare autem verbum *creauit*, propter vnitatem naturæ potentia, & voluntatis interpretem vero non potuisse in Latino idiomate illud mysterium ita significare, quia Latina vox illam Deorum appellationem tribus personis tribuere non permittit. Alij vero nullum putant ibi latere mysterium, sed phrasim illam & modum usurpandi plurale pro singulari, esse idiotismum specialem linguæ Hebræicæ, in multis alijs sacre scripturæ locis vtitur, vt late disput. Bened. Pereira circa illa verb. Gen. Quod satis probabile mihi videtur: iuxta veranq; vero dicendi rationem obiectio soluitur, & nullius momenti esse perspicitur.

CAPVT II.

An Deus in principio temporis alium, & terram creauerit.

Vari de
mundi ini-
tio errores.

IN hoc puncto aliqui Philosophi errarunt, ponentes mundum æternum, ex quibus aliqui posuerunt illum improductum, alij productum per necessariam emanationem: cuius sententiæ præcipuus auctor censetur Aristoteles 8. Phisicor. & 2. de gener. & 1. de celo c. 10. & 12. Metaph. c. 6. quem Commentator, & alij sequuti sunt. Plures vero antiquiores Philosophi mundum in tempore factum esse crediderunt, vt idem Arist. refert, quamuis errauerint ponendo aliquid æternum, ex quo mundus factus fuerit. Et simili modo aliqui heretici errarunt, materiam æternam simulq; incretam, & ingentam, ponentes, quos inferius referemus, & impugnabimus. Aliquid autem esse à Deo creatum, quod sit etiam æternum, nullus hereticus asseruit. Præmissis autem nunc puncto de creatione materiæ, de quo in sequentibus dicemus, nunc de solo initio mundi, quem à Deo creatum esse capite præcedenti ostendimus, disputamus. Nec inquirimus, an potuerit esse ab æterno, id enim philosophicum potius est, quam theologicum, quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis necessariam connexionem habet, & ideo punctum illud in Metaphysic. disp. 20. sect. vlt. tractauimus: nunc vero de facto, quod non nisi per diuinam reuelationem sciri certò potest, disputamus.

1. Assertio
catholica,
principalis.

Probat 1.
ex Scriptura

In quo in primis veritas catholica ostendenda est, quæ docet, mundum vniuersum non esse æternum, sed habuisse sui esse, suæque creationis principium. Probat 1. ex Scriptura, quæ docet, Deum fuisse ante mundum, vel quando mundus nondum erat. Eph. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*, in re enim æterna non datur esse post non esse, neq; fieri, aut cogitari potest, quod ante illam aliquid præcesserit: ergo si Deus eligens, eiusque eligendi actus fuit ante mundi constitutionem, certe non potuit mundi creatio esse ab æterno, nec mundus ipse æternus. Et eodem modo probat eandem veritatem illud Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te*, id est quam apud te habui antequam mundus esset, seu ante tempus, & ex æternitate, ita e-

nim illa litera construenda, & intelligenda est, vt omnes Patres docent, qui inde colligunt gloriam, & maiestatem Verbi esse æternam, mundum autem non esse æternum, vt videre licet in Chrysostom. & Cyrill. ibi. Ambr. 4. de fid. c. 6. & alijs cont. Arrian. scribentibus. Et idem probant verba Sapientia Prou. 8. *Dominus possedit me initio formarum suarum, antequam quicquam faceret à principio*. Nam inde euidenter sequitur, nihil factum esse æternum, quia nihil est ante id, quod est æternum. Et simile est illud Eccl. 24. *Ego ex ore Altissimi proditi primogenita ante omnem creaturam*.

Secundò definita est hac veritas in Concilio Lateran. sub Innoc. III. relato in cap. firmiter, de sum. Trinit. Et in VI. Synodo act. 11. idem tanquam dogma fidei proficitur Sophron. in sua ep. quam Concilium recipit. Et consentiunt Patres omnes, Hilarius Psal. 148. *In creatis nihil admitti æternum*. Idem Cyrill. 2. thes. c. 13. inde colligens, Verbum non esse creaturam. Quod argumentum frequens est apud Patres contra Arrian. Athan. lib. de Decret. Nicænæ Synodi, Basil. libr. 2. cont. Eunom. Damasc. 1. de fide cap. 8. Idem docent Patres exponentes verba Genes. 1. *In principio creauit Deus celum, & terram*, vt in vltima par. huius cap. videbimus.

Vt ratione probetur assertio dubitari solet, vtrum veritas assertionis posita demonstrari possit. In quo in primis distinguendum est inter mundum vniuersum vt est vnum artificiale, ex celo & elementis partim quiescentibus, partim suis motibus agitis compositum, & inter singulas res vniuersi. Item distinguendum est inter demonstrationem quod nec mundus, neq; vlla res mundi sit æterna: vel tantum quod probari non possit, rem aliquam creatam esse æternam. Primum ergo dicimus, posse demonstrari fuisse possibile, mundum, & omnes, ac singulas res eius potuisse in tempore creari, ita vt nulla earum fuerit æterna, vel (quod perinde est) posse demonstrari, non esse impossibile, res omnes mundi in tempore incepisse. Hoc quidem est contra Aristotelem, qui putauit oppositum demonstrasse. Probat autem, nam in primis res istæ siue in tempore, siue ex æternitate hant, debent ex nihilo fieri, vt supra, & in Metaphysica probatum est, quapropter ex hac parte non magis repugnat fieri in tempore, quam in æternitate, vel è contrario. Deinde sunt à Deo libere, & non ex necessitate naturali, quia Deus summe liber est, & Dominus omnium, ac sibi sufficiens, neq; ad suam completam beatitudinem creaturis indiget: ergo ex hac parte nulla necessitas fuit creandi res æternas, ac proinde nec repugnantia esse potuit creandi illas in tempore. Deniq; neq; ex parte creaturarum cogitari potest aliqua repugnantia, cum ipse de se non habeant esse, ac proinde sint veluti indifferentes, vt illud, quando sibi datum fuerit, recipiat. Neq; etiam ex parte Dei, quia si aliqua cogitari, vel Aristotelem decipere, potuit, maximè quod non posset Deus ex æternitate non creans incipere in tempore creare sine mutatione: fuit: at hoc falsum est. Quia potuit Deus ex æternitate habere propositum efficax, & immutabile promittendi in tali puncto, & ex vi eius, actu, seu ad extrinsecam postea creare sine vlla sui mutatione.

Sed insit Auerr. 8. Phisic. comm. 15. quia non potest à voluntate antiqua, actio noua prodire, licet è contrario à voluntate noua actio antiqua prodire non potuit. Respondeo, dupliciter intelligi voluntatem esse antiquam, primo vt non tantum sit antiqua, sed (vt ita dicam) etiam antiquata, mirum, quia fuit, & transijt, & non permanet, neque in se, neque in virtute sua: vel quia voluntas est antiquior actione, non tamen pertransijt, sed perseverat. In priori sensu vera est assumpta propositio, quia quod non est, iam agere non potest.

potest, etiam si aliquando fuerit. Sed in hoc sensu
impeccat assumptum in presenti illa propositio, quia
voluntas Dei, etiam si aeterna sit, non est illo mo-
do antiqua, quia non transit, nec est aeterna tan-
tum a parte antea, sed simpliciter in aeternum per-
manet. At vero propositio assumpta intellecta de
voluntate antiqua isto posteriori modo, euiden-
ter falsa est, quia si voluntas antiqua durat cum
actione, quae de nouo fit, non potest efficacitatem
eius impedire, quod antea fuerit. Imo in creata, &
mutabili voluntate, etiam si antiqua voluntas a-
eterna, & formaliter non perseveret, si saltem virtus
eius duret, poterit nouam actionem efficere, sicut
motio manus in scribente, vel citharizante inter-
dum est a praeterita voluntate, cuius virtus per-
seuerat, quomodo solent Theologi distinguere
virtualem voluntatem a formali. Et in motu
physico saepe a contactu antiquo procedit nouus
motus per virtutem relictam, seu impetum. mul-
to ergo magis voluntas aeterna Dei in se formaliter
perseuerans poterit nouam actionem in mo-
mento, ab ipsa abet aeterno praescripto, elicere.
Et ideo non est similis alia comparatio, quae sit
voluntatis nouae ad antiquam actionem, nam
voluntas eo ipso quod noua est, non potest esse a-
eterna, vel existens in tempore antiquo, & ideo mi-
rum non est, quod ab illa non potuerit actio anti-
qua prodire.

Sed vrger vterius Aristot. 8. Physicor. text. 90.
& 12. Metaph. ca. 6. quia si voluntas interna est an-
tiquior actione, seu productione externa: ergo
causa mundi est prior effectu suo, non tantum na-
tura, sed etiam duratione reali: ergo praecedit te-
poris effectum, quia realis prioritas in dura-
tione non potest esse sine tempore, quia tempus
non est nisi duratio, in qua prius, & posterius rea-
liter inuenitur: ergo praecedit tempus ante mun-
dum. Hoc autem est impossibile, quia tempus est
non sine motu caeli, nec motus sine caelo, nec cae-
lum sine mundo: ergo impossibile est, aliquid esse
prius duratione reali, quam mundus: sicut etiam
impossibile est aliquid esse prius, quam tempus,
quia ipsum prius, & aliud, quando, & finit sunt temporis
differentiae. Confirmant hoc Proclus, & Auerr.
quia si daretur prius, in quo non esset hic mun-
dus, spatium illud, quod nunc hic mundus replet,
vacuum esset: at non potest dari vacuum: ergo
non potuit dari duratio, in qua mundus non fue-
rit, ac proinde non potuit non esse aeternus.

Respondeo, has obiectiones magis in verbis,
quam in re consistere. Dico enim, si sermo sit
de tempore physico, materiali, ac suo modo cor-
poris, quod est veluti vniuersalis mensura cor-
porum motuum: sic potuisse aliquid esse, quan-
do tale tempus non erat, seu priusquam esset: imo
statim ostendimus necessarium ita fuisse. Neque in-
de sequitur, aliquid temporis fuisse ante totum
tempus. Primo quidem, quia in illis locutionibus
aduerbia illa quando, prius, & antequam indicant
quidem aliquam durationem realem, non tamen
quae sit tempus physicum, sed quae sit aeternitas,
vel etiam posset esse aeternitas, vel aliqua duratio per-
manens, si Deus vellet Angelos, vel caelum empy-
reum, vel aliquid aliud ante caelum primum mo-
bile creare. Imo de facto ipsummet corpus caeleste
primum mobilis fuit prius suo motu secundum ali-
quam durationem realem, quae non fuit tempus,
nec pars eius, ut infra ostendimus. Secundo, quia
illae particulae comparativae prius, vel antequam, li-
cet positivae videantur, non significant positivam
habitudinem, sed negationem alterius rei simul
cum alia coexistentis. Sic enim dicitur Deus esse
antequam quicquam faceret, quia in sua aeterni-
tate existit, nulla re alia illi coexistente: & simili-

Sunt de opere sex dierum.

ter dicitur esse prius quam mundus, quia habuit
esse sine alterius rei, seu mundi coexistentia. Quia
vero non possumus hanc negationem concipere,
aut explicare, nisi per modum positivae habitudi-
nis, aut comparationis ad nostrum tempus, ideo
vltimus eisdem terminis, quibus differentias, seu
partes nostri temporis significare solemus, dicen-
do quando, ante, vel prius, per quas particulas non
reale tempus, sed imaginarium, seu potentiale si-
gnificamus, nam modo nostro intelligendi concipimus
ante reale tempus infinitam quandam i-
maginariam durationem, in qua tempus reale ef-
se potuisset, re tamen vera nihil est praeter diui-
nam aeternitatem, ut in compendio etiam Meta-
physicae Aristot. l. 12. ca. 6. breuiter attigi.

Vnde patet responsio ad confirmationem. Pri-
mo enim negamus sequelam, scilicet, vacuum ef-
se debuisse, si mundus aliquando non fuit: nam
vacuum dicit superficiem realem aptam repleri
corpore, & non repletam, & ita ex parte funda-
menti, seu continentis, aptitudine dicit spatium
reale: hoc autem tunc non fuit ante mundum,
quia nullum corpus, vel realis superficies fuit, sed
spatium, quod imaginarium vocari solet, quod in
se non positivum quid, sed tantum negativum
est, a nobis autem instar positivum concipitur, & i-
deo aduerbijs localibus illud significamus. Et sic
dicimus, extra mundum nihil esse, neque vacuum,
sed spatium imaginarium: sic enim etiam Aristo-
teles ipse dixit, extra caelum neque locum, neque va-
cuum, neque tempus esse. 1. de caelo ca. 9. text. 99. Ad-
dimus vero (quod Aristot. non concederet, quia
diuinam omnipotentiam non est assequutus) po-
tuisse Deum non solum mundum denuo creare,
sed etiam facere, ut ante mundum sensibilem no-
bis, & ante tempus primi motus vacuum praeces-
serit, creando, v. g. caelum empyreum solum, & to-
tam eius capacitatem, & concavam superficiem
nullo reali corpore replendo. Quia licet hoc non
sit secundum naturae ordinem, non implicat con-
tradictionem, nec defuerunt Patres, qui ita fa-
ctum esse significauerint, ut postea videbimus.

Secundo dicendum est, posse efficaciter demon-
strari, mundum hunc visibilem non potuisse esse
aeternum quoad successiones generationum, &
corruptionum, vel successivas alterationes, aut
alias quascunque discretas mutationes, per quas res
aliter se habeant, quam prius realiter, & positivae
se haberent. Necitem, quoad motum physicum
caelestem, & consequenter nec quoad tempus e-
ius, quantumvis continuum. Hanc assertionem
virtute tradidi in Metaph. disp. 20. sect. 6. ubi ostē-
di, res permanentes ab aeterno creati potuisse, non
tamen successivas. Nam ex hoc principio euiden-
ter sequitur nec generationum, & corruptionum
successionem quasi discretam, nec motum conti-
nuum primi mobilis, ac proinde nec tempus ex
tota aeternitate esse potuisse. Quae fuit etiam sen-
tentia Durandi in 2. d. 1. q. 3. quam multi moderni
sequeuti sunt, aliqui quoad utranque partem, alij
quoad priorem tantum.

Solet autem illa pars de successione generatio-
num a multis probari ab inconuenienti speciali,
quod in specie humana sequeretur, scilicet, quod
nunc simul durarent animae actu infinitae, quia
cum sint immortales omnes, quae successiuè cre-
antur, simul perseverant: si autem series genera-
tionum fuisset aeterna, infinitae animae successiuè
creatae fuissent, & consequenter nunc etiam simul
permanerent. Propter quod inconueniens aliqui
fatentur, fieri non potuisse, ut hominum genera-
tiones fuerint per successionem perpetuam ab a-
eterno, quanuis in generationibus aliarum rerum,
quarum formae corruptibiles, vel mortales sunt,
admittant illam successionem infinitarum gene-
rationum.

Ad confirm
ex Proclo,
&c.

9
1. Pronun-
tium, seu
essetio 3 in
ordine bi-
partita.

10
i partem
ut quisam
proben.

E Z
lis, opp
im, et

Tom
111
1 part

2

Difficiliter
tamen proba-
tio.

rationum, & corruptionum fuisse possibilem. Re-
tamen vera non loquuntur consequenter, quia si
non est impossibile, quod infinitæ animæ equo-
rum fuerint per successionemeductæ de potentia
materiæ, & transferint, non est cur sit impossibile
animas hominum similiter fuisse creatas successi-
ue in numero infinito, quia non est minor infinitas
in vno numero, quam in alio, neque inducit
specialem repugnantiam, quod vnus numerus
totus simul conseruetur, & non alius: tum quia
hoc est materiale ex parte rerum, & ad formalita-
tem (vt sic dicam) nihil refert, tum etiam, quia
posset Deus, si vellet, animas etiam equorum se-
paratas conseruare, neque illi esset difficilior oēs
simul conseruare, quam successiue producere: ne-
que etiam ex parte ipsarum rerum potest in hoc
specialis repugnantia assignari. Quare in huius-
modi argumentis, quæ in hoc puncto ex alio de
repugnantia infiniti sumi solent, non magnam
vim facio, quia sunt lubrica, & incerta, & fortasse
non probant, omne infinitum esse impossibile, &
hoc saltem verissimum existimo, in numero rerum
permanentium non magis repugnare esse in-
finitum simul, quam successiue, id enim conuin-
cit ratio facta, & faretur D. Thom. 2. con. gent. c. 48.

11.
Fera proba-
tio.

Propria ergo, & efficax ratio illius partis est,
quia non potuit species hominum, vel equorum,
vel quarumlibet rerum corruptibilium tota trā-
sire de non esse ad esse, per generationum succes-
sionem, sed necessarium fuit, vt in aliquo, vel ali-
quibus indiuiduis per creationem actualem exi-
stentiam acceperit. Hoc secundum fidem certum
est tum quia omnes species creatæ de se nihil sunt,
& ideo non possunt absolute accipere esse, nisi per
educationem ex nihilo, ac subinde per creationem:
tum etiam quia perfectiores species rerum immat-
erialium non possunt aliter existere: ergo nec spes-
cies corruptibiles: tum denique quia species non ac-
cipit esse, nisi in aliquo indiuiduo: non possunt au-
tem omnia indiuidua alicuius speciei collectiue
sumpta esse per generationem producta, ita vt vn-
um sit genitum ab alio, & illud ab altero, & hoc
ab alio, & sic in infinitum, sed necessario sistendū
est in aliquo non genito ab alio indiuiduo illius
speciei, ac subinde immediate creato à Deo. Alio-
qui non omne esse existentiæ talis speciei ad Deum
tanquam ad primum, & proximum fontem toti-
tus esse reduceretur, quod est contra essentialē
dependentiam omnium creaturarum à Deo, ad
quam pertinet, vt tandem omne esse ad ipsum vt
ad primam, & proximam causam referatur, vt la-
tius in Metaphysica disp. 29. lect. 1. n. 32. & sequen-
tibus vsque ad 37. ostensum est.

12.
Obiectio cō-
tra proximi-
tatem proba-
tionem.

Vt autem magis hæc ratio explicetur, obijci po-
test, quia de facto videmus, species rerum corru-
ptibilium productas esse in rerū natura sine prop-
ria creatione alicuius indiuidui, nam in ipsa spe-
cie humana nullus homo etiam primus ex nihilo
factus est, sed ex præcedenti materia formatus, &
similiter alia multa ex præiacentibus elementis fa-
cta sunt, plantæ, herbæ, & bruta terrestria ex ter-
ra, pisces ex aqua, volatilia ex aëre: ergo non est
necesse, vt species incipiat in aliquo indiuiduo
immediate à Deo creata. Respondetur primò,
non esse contentiose insistentium in verbo creandi,
nam in hoc solum efficacia rationis consistit, quod
non potest in omnibus indiuiduis vnus speciei
dari processus emanationis proximæ vnus ab al-
io, sed necessario sistendum esse in aliquo, qui im-
mediate à Deo profluxerit, siue per rigorosam
creationem immediatam, siue per aliam actionē
Dei propriam, quia licet sit ex præiacente mate-
ria, est distincta à generationis modo, quo vnum
indiuiduum ab altero eiusdem speciei generatur.
Vnde secundo additur, talem Dei actionem, licet

Solutio
amplius.

præcisè spectata, & condistincta à creatione, &
conseruatione non sit rigorosa creatio, vocari
hilominus creationē in Scriptura, quia tota pro-
ductio illius indiuidui vt à Deo solo est, includit
creationem materiæ, & æquale creationi to-
tius, ac si in principio simul totum, vna actione
composita fuisset productum, sicut de calis, & ele-
mentis in capite præcedenti n. 12. declaratum est.

Vnde si quis insitet, quia nonnullæ sunt species
rerum corruptibiliū, quæ in nullo indiuiduo im-
mediate producuntur à Deo, sed vel à sole, aut ex-
emplis, vel alijs astris, vt sunt mineralia, & plures spe-
cies plantarum, seu herbarum, aut animalium
imperfectorum: eadem danda est responsio, serua-
ta proportionē. Nam hoc non contingit, nisi in
specieb. imperfectis, quæ à causis creatis superio-
ribus per productionem equiuocam generari pos-
sunt. Quæ species in duplici sunt differentia. Ali-
quæ ita sunt imperfectæ, vt indiuidua earum non
habeant virtutem generandi, & ideo in eis non est
emanatio vnus indiuidui ab alio eiusdem speciei
per vniuocam generationem, sed ipsa species in om-
nibus indiuiduis suis à celo, vel ab aliqua simili
causa eminentiori in omnib. suis indiuiduis im-
mediate produci potest. Et tunc reductio ad Deum
fit mediata ipsa superiori causa creata, quia si spe-
cies mineralium, v. g. vel herbarum incepti im-
mediate per actionem Solis, virtus ipsius Solis ad su-
periores causas referenda est, & in ea reductione
tandem sistendū est in causa proxima creata, quæ
à Deo solo immediate manauerit, & talis causa re-
putatur tanquam primū indiuiduum eminenter
continens inferiorem illam speciem. Aliquæ verò
sunt huiusmodi species imperfectæ generabilium
rerū, in quib. indiuidua vtroq. modo fieri possunt,
scilicet per vniuocam generationē vnus indiui-
dum ab alio, & per immediatam productionē æqui-
uocam causæ superioris. Et in his etiam non potest
procedi in successione generationū vniuocari,
quin sistatur in aliquo indiuiduo non producto per
talē generationē, nec ab alio indiuiduo eiusdem
speciei, sed vel à Deo, vel à celo, quod prius à Deo
immediate manauerit. Atque ita in omnib. rerum
specieb. absolute verum est productionem speciei
necessario reducendā esse ad aliq. emanationem,
quæ immediate à Deo fit. Sed quia id facilius cer-
nitur in specieb. perfectis viuētiū corruptibilium,
quarū indiuidua non possunt naturaliter produci,
nisi per generationē vniuocā vnus indiuidui ab
alio, ideo de illis maxime loquuti sumus. Est ergo
euidēs illud principiu, quia species non fit, nisi in
aliquo indiuiduo, non potest a. in omnib. indiui-
dus fieri per vniuocā emanationē vnus ab alio:
ergo sistendum est in aliquo non sic producto.

Hoc ergo principio posito euidenter concluditur,
seriem generationū vnus indiuidui ab alio eius-
dem speciei, non posse esse æternam. Quia necessa-
rio sistendum est in aliqua prima, quæ æterna non
fuerit, neq. ab illa vsq. ad vltimā præcesserint ge-
nerationes infinitæ à parte ante, quia in aliqua pri-
ma, & non æterna necessario sistendū est. Probatur
hoc quia necessario perueniendum est ad aliquam
generationem factam ab homine, v. g. non genito
ab alio, sed immediate producto à Deo, vt proba-
tum est. Vel igitur homo ille factus est ab æ-
terno, vel in temporis initio, si in tempore
omnino tollitur productio æterna: si vero ille
creatus ponatur ab æterno, necesse est vt inter
creationem illius, & generationem prolis ab
ipso productæ æternitas quadam, & infinita
duratio imaginaria seu obiectiue possibilis suc-
cessiue præcesserit: ergo necessario danda est
prima generatio propria in tempore facta. Mi-
nor probatur facile, quia homo creatus, & alius
ab illo genitus non possunt esse simul duratione,
quia

SVARI
de Ance
re 6. diem
anima

DD

quia generatio hominis non fit in instanti: ergo necessario homo generans, & non genitus antequor est homine a se genito: ergo praecedit duratione ergo aeternitate, si ab aeterno ponitur creatio. Quam rationem in citato loco Metaphysicae latius persequutus sum. Et aequè procedit, siue vnus tantum homo, siue plures in quocunq; numero ponantur ab aeterno creati, quia eadem proportione, si omnes genuerunt, in tempore genuerunt: ac proinde generationum successiones ab hominibus illis manantes in numero tantum finito esse potuerunt, nec potuit illa series, seu successio esse aeterna quoad ipsas generationes. Quoad hanc ergo partem non potuit mundus esse aeternus.

Nihilominus tamen quoad alteram partem de motu continuo caeli aliqui contendunt, non ita efficaciter demonstrari, non potuisse esse aeternum sicut de generationum serie. Quia rationes, quibus id ostendi solet, solui possunt. Ego vero contrarium cum Durando dixi in dicta disputat. 20. Metaph. sect. vi. & disp. 29. sect. 1. num. 9. Et eandem defendit Daniel Malon loco infra citando, ubi quibusdam rationibus, quae supponunt, infinitum esse impossibile, vel non posse pertransiri, vititur. Sed illis nunc praetermissis, aliae quae ex conditione aeternitatis, & productionis in ea factae sunt, mihi rem demonstrare videntur non minus efficaciter, quam illae, quae de successione aeternae generationum factae sunt. Probat ergo primo, quia caelum, v. g. si ab aeterno crearetur, deberet necessario in certo situ, & dispositione creari: ergo in illa eadem dispositione, & eodem situ permanens erat necessarium per infinitam durationem: ergo non potuit motus eius ex aeternitate incipere, sed initium temporale necessario habere debuit. Consequentiae sunt euidenter ex dictis in puncto proxime praecedente. Antecedens autem probatur, quia creatio etiam aeterna, necessario futura est de re definita, & singulari, & secundum omnes condiciones existentiae determinata, iuxta autem ex his conditionibus est situs, & ubi definitum: ergo etiam in illo debuit habere certam dispositionem ex vi suae creationis in loco, in quo creatus est. Ita ut non solum totum in tali loco totali, sed etiam pars eius in definito loco partiali creata sit, ut sol in Oriente, vel in Occidente, vel in aliquo alio certo situ totius sui circuli.

Sed auct. hoc argumentum supponere, caelum esse productum per primum sui esse, in aliquo determinato situ, quod repugnat hypothese de creatione aeterna, & petit principium, nam hoc esset probandum. Vnde respondent distinguendo propositionem assumptam, quod caelum debuit creati in determinato situ. Nam vel hoc intelligitur de primo puncto creationis, & sic negatur assumptum, quia non datur tale punctum primum, & consequenter nec determinatum situm admittere necesse est. Vel illud intelligitur de productione caeli absoluta, & sic aiunt, productum esse in determinato situ continuata creatione, & secundum illam in quouis situ fuisse productum. Haec autem responsio non solum non satisfacit, verum etiam satis concipi non potest. Et in primis falsum est, nos supponere in argumento, caelum esse productum per primum sui esse: solum enim supponimus, debuisse produci per aeternam productionem indiuisibilem, & quae sit tota simul, & hanc dicimus, debuisse necessario in ipsa aeternitate terminari ad caelum in determinato situ creatum, & ad definitum ubi, cum ipsa substantia caeli, & ex vi eiusdem actionis concreatum. Quia hoc est de ratione omnis physicae actionis ad extra: illa autem creatio licet esset aeterna: physica, & realis, ac singularis esset. Et hinc inferimus, illum situm

Suarz. De opere sex dierum.

debuisse necessario esse primum in tali corpore, non quidem primum per modum primi instantis, seu per existentiam in primo instanti essendi, sed primum per coexistentiam aeternam, & per negationem prioris, quia & determinatus esse debuit, & ante illum nullus alius situs praecedere potuit. Ex quo tandem concludimus, illum situm necessario debuisse immutatum permanere per aeternitatem, & infinitam aliquam durationem imaginabilem, seu possibilem, ac proinde motum necessario debuisse in tempore incipere. Vnde parum refert, quod illa creatio sit etiam conservatio aeterna, quia licet esset creatio, & conservatio aeternae substantiae, ita esset concretio, & conservatio aeterni situs, quod repugnat aeternitati motus.

Secundo explicatur amplius vis huius rationis, quia conservatio substantiae caeli, quae non est nisi continuata creatio, distincta actio est a motione locali caeli, ut est per se notum, tum quia talis motio non sequitur ex vi talis creationis, vel conservationis, tum etiam quia sunt a distinctis proximis agentibus, nam conservatio est immediate a solo Deo, sicut creatio, motus autem localis est immediate ab intelligentia creata, & a Deo tantum ut concurrente cum illa, ut supponimus, & motum sic factum putauit Aristoteles, fuisse aeternum, & dicti auctores putant fuisse possibilem. Contrarium vero probamus ex eo, quod dum res creatur siue in tempore, siue in aeternitate, necessario habet determinatum situm proxime concretum ab illo solo, a quo res creatur, & per illius intentionem, & voluntatem talem determinationem habentem, neque aliter intelligi potest determinata voluntas creandi aliquid praeterea, & efficaciter, seu executiue: ergo situs ille aeternus, quem caelum habuit concretum a Deo, non potuit dari ab Angelo per motum localem: ergo multo minus potuit auferri per motum aeternum, quia quicquid concretum cum re ab aeterno creata, aeternum est, & consequenter per aeternitatem, & durationem aliquam infinitam permanere debet, ut satis declaratum, & probatum est.

Tertio argumentor in hunc modum, quia proprius motus localis supponit mobile existens in aliquo loco non tantum ordine naturae, sed etiam ordine realis existentiae in aliqua duratione indiuisibili, & ita tota simul, siue illa sit instans, siue aeternitas. Ergo repugnat motum localem esse aequè aeternum, ac ipsum mobile, & consequenter absolute, & simpliciter repugnat esse aeternum. Antecedens notum est in Philosophia, quia motus localis proprius non est transitus a non esse in loco ad esse in loco, sed est transitus ab vno esse in loco ad aliud esse locale, seu ab vno ubi ad aliud. Et hac ratione primus locus, in quo Angelus exstitit, non potuit esse per motum localem, nec per voluntatem ipsius Angeli, sed necessario debuit esse per creationem, seu concreationem, & per voluntatem creantis Angelum, ut in superiori tractatu libro quarto capite undecimo numer. vnde in o probatum est. Et est verum siue cogiteretur Angelus in tempore, productus, siue ex aeternitate. Et similiter caelum creatum in tempore non potuit incipere moueri ab Angelo, nisi prius saltem per instans existeret in tali loco determinato, quem sibi concretum a suo creatore haberet: ergo similiter si caelum esset ab aeterno creatum, priusquam moueretur habere debuisset certum locum sibi concretum, & a solo creatore datum: illud autem prius non potuit esse solum transitorium instans, sed indiuisibilis aeternitas, in qua supponitur tale corpus creatum: ergo non potuit tale corpus localiter moueri ex eadem aeternitate.

B 2

Tandem

17
Probatu
secundo pars
praedicta

18
Probatu
tertio

E. Z.
lis, oppo
im, et

Tom.
lib.
II.
part.

2

19
Probatur
quarto ex
comparatio-
ne locationis
reliæ.

Tandem declaratur hoc ex comparatione ad alios motus. Et in primis omnes facientur, motum localem rectum non potuisse esse æternum. Illa autem repugnantia non potuit oriri ex defectu spatij, nam imaginaria spatia infinita sunt, & ex hac parte non repugnat motum rectum esse infinitum, seu in infinitum durare. Vnde si Deus voluisset totum hunc mundum loco mouere extra totum locum, seu spatium adæquatum eius, sine dubio posset id facere, sicut posset alium mundum extra istum creare, & corpus per vacuum mouere. Et eadem ratione posset motum illum totius mundi per infinitam successionem continuare, sicut posset alium, & alium mundum æqualem, vel maiorem in infinitum producere: ergo ex parte spatij, seu capacitatis non repugnabat motum rectum esse æternum. Nec etiam repugnaret ex eo, quod per motum rectum deseritur totus locus, per circula-rem vero non nisi secundum partes, nam si aliunde ex parte spatij est capacitas ad occupationem noui loci totalis, & desertionem totius loci prioris, impertinens est illa differentia ad inferendam repugnantiam in vno motu potius quam in alio. Ratio ergo repugnantia in motu recto solum est, quia corpus mobile motu recto necessario supponi debet præexistens in aliquo certo loco, & consequenter si tale corpus est æternum, aliquem æternum locum concreatum habuit, quem in eadem æternitate amittere non potuit, ac proinde cum per motum localem priorem locum amittat, non potuit ab æterno, sed in tempore ita moueri. Quod aquè procedit in motu circulari, quia licet non sit à toto loco respectu mobilis, sit per amissionem totius situs, & per mutationem vniuersiusque partis, aut altri, vt Solis, lunæ, & similibus a toto loco suo, & ita est eadem ratio.

20
Item ex co-
paratione ad
terrestres.

Idem videri potest in motu intensiōis, seu alterationis: nam si homo ab æterno crearetur sine gratia concreata, non posset illam recipere nisi post infinitam durationem, ac proinde in tempore: vel, si cum natura reciperet gratiam quali concreatam, non posset illam nisi in aliquo determinato gradu recipere, quia oppositum repugnat actioni physice singulari: talis autem gratia non posset deinceps intendi successiue per totam æternitatem, non solum quia fieret infinitè intensa (nam hoc, consequenter loquendo, non repugnaret, cum latitudo intensiua gratiæ dehiata non sit) sed solum quia res facta in æternitate in certo gradu, in eo necessario per æternitatem manet sine diminutione, vel augmento: eadem vero ratio est de situ determinato secundum singulas partes, vt declaratum est. Denique Angelus ab æterno productus cum aliqua cogitatione coexistente simul suæ creationi, non posset illam intendere, vel mutare, aut omittere, & ad aliam transire, nisi post infinitam durationem, solum quia res concreata cum re æterna est etiam æterna, ac proinde per infinitam durationem necessario permanens immutabilis. Idem ergo est de situ concreto ipsi celo. Ex quo euidenter concluditur, non posse motum localem in corpore ab æterno creato esse æternum. Quoad has ergo duas partes euidenter probatur, mundum non esse æternum.

21
3. Proinde
natura, seu
asseritio 4.
de ordine.

Dico ergo tertio. Non potest euidenter, & absolute demonstrari, nullam rem mundi siue spiritualem siue corpoream, siue corruptibilem, siue incorruptibilem esse æternam. Hoc latè tractaui in dicta disputatione vigesima metaphysic. sectione vltima, ostendendo non repugnare, res permanentes ab æterno creari, & per æternitatem conseruari sine ulla mutatione, quando Deus illas ita conserua-

re voluerit: quia de ratione creationis non est, vt nihil, seu non esse rei duratione præcedat creationem, sed satis est, quod præcedat nature ordinem, quia res de se non habet esse, & nihil esset, nisi ab alio reciperet esse. Quam sententiam bene etiam defendit Vasquez dicta disput. 177. 1. part. cap. 3. & Dan. Malon. in 2. dist. 1. disputat. 7. in 2. & 3. assertionibus. Dicit autem ille cum Durando, res permanentes corruptibiles nature suæ relictas non potuisse ab æterno produci. Ego vero licet rem ab eo intente tam veram esse censeam, nimirum rem corruptibilem, si crearetur ab æterno, necessario debuisse immunem à corruptione per æternitatem quandam conseruari, quod videtur à natura rei corruptibilis alienum: licet (inquam) hoc verum sit absolute loquendo, nihilominus ex suppositione quod res corruptibilis sit creata ab æterno, necessario sequitur, vt corrumpi non possit per aliquam durationem infinitam, imo neque annihilari, quia repugnat rationi æternitatis omnis talis mutatio, vt probatum est. Quamuis illa duratio non habeat certum imaginarium terminum à parte post, sed voluntate diuina determinandum sit, vt ibi declarauimus, & ideo censeamus, non esse necessariam illam limitationem, seu conditionem, quia in ipsamet conditione æternitatis intrinsece includitur.

Vnde dico quarto. Licet non possit absolute demonstrari, omnes res creatas in tempore, & ab æterno factas esse, nihilominus efficaciter ostendi potest, hoc & conuenientius esse ex parte ipsius Dei, & magis consentaneum naturis creaturarum rerum, & secundum extrinsecam testimoniam, vel indicia credibilium. Prima pars probatur, tum quia res creatæ in tempore euidentius ostendunt dependentiam à supremo ente per essentiam, & indigentiam influxus eius, vt existere valeant, quam si ab æterno semper fuissent: tum etiam, quia hoc modo manifestatur apertius, Deum non ex necessitate nature, sed libere mundum, & omnes res eius produxisse: tum præterea, quia ita clarius constat, Deum non propter suum commodum, sed propter solam voluntatem beneficiendi alijs res procreasse. Cum enim Deus ab æterno statum sibi sufficientem, & summè felicem, ac beatum habuerit sine creaturis, plane ostenditur, illis propter se non indiguisse, sed ex sola bonitate sua illis se, quando voluit, communicasse. Ergo ex parte Dei fuit hic modus creationis conuenientior. Deinde ex parte creaturarum res declaratur, quia omnis creata substantia vel est corruptibilis, vel secundum aliquam qualitatē, & passionem saltem perfectiuam, seu per actum immanentem: nec est consentaneum nature eius, vt pro infinita duratione in eodem statu permaneat. Sed status eternitatis necessario secum affert hanc immobilitatem, vt declarauimus: non est ergo à parte antè consentaneum naturis creatis æternas esse. Dico autem à parte antè, quia à parte post non ita repugnat quia infinitas durationis in posterum nunquam actu cōpletur, sicut à parte antè necessario esset asserendum posita æterna creatione. Pro tertia vero parte de credibilitate ex signis, vel testimonijs æternis, præter testimonia fidei nostre, induci possunt testimonia Philosophorum ante Aristotelem, nam, ipso etiā teste 1. de celo, text. 102. Cū mundū generant, imo hic videtur fuisse communis fere cōsensus gentium etiam infidelium. Item historie omnes tam diuinæ, q̄ humanæ iuuant, q̄ in eis ad summum inueniuntur vestigia antiquitatis mundi quinque, aut sex millium annorum, nam historia Moyſis hanc antiquitatem non transcendit, & eam creditur esse antiquior omni humana historia, vt Ioseph. 1. contr. Appionem à principio eleganter ostendit.

•Sed et, cuius sententiam Patres confirmant, Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. Iustin. Apolog. 2. pro Christianis. versus. Item Tertull. in Apolog. cap. 19. Euf. in Proem. ad Chiron & lib. 10. de prepa. at. Euan. cap. 3. & August. lib. 18. de Ciu. cap. 8. & 37.

Vnum verò superest theologicum dubium huius loci proprium, videlicet, an veritas de mundi creatione temporali, & non aeterna sufficiat probetur ex illis verbis, Genes. 1. In principio creauit Deus calum & terram. Quod dubium de mundo videtur nunc tractamus, nam de Angelis, & supra in suo loco dictum est, & nunc an illorum creatio sub illis verbis comprehendatur, nondum discutimus. Ratio autem dubitandi est, quia ex loco habente plures sensus, & expositiones, nihil certi probari potest: sed ille locus est huiusmodi: ergo. Maior videtur nota, quia si in alio sensu verba illa verificari possunt sufficienter, alium efficaciter, & de fide comprobare non possunt. Minor etiam constat ex variis sanctorum expositionibus, & ex ambiguitate illarum vocum in principio, vtraque enim multiplicis significationis est. Nam particula in, licet frequenter sit designatiua temporis, aut loci, iuxta propriam Latinam significationem, tamen in Scriptura saepe ponitur pro particula per, ut ad Hebr. 1. Non sine loquutus est nobis in filio, id est, per filium, & Psal. 121. Fiat pax in virtute tua, &c. Aliquando aequiualeat dictioni cum, ut Osee 4. Lugubritia & infirmabitur omnis, qui habitabit in ea, id est, cum, id est, cum bestia, & 2. Petr. 1. Ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, &c. Psal. 2. Seruauit Dominus in timore, & exultate cum in timore. Similiter etiam vox principium, significare quidem potest temporis initium, tamen etiam significare potest primam inter res creatas, illam scilicet ante quam non est alia producta, sicut fundamentum dici potest principium domus: item principium dicitur, quod in origine, seu productione actiua est prius, & ita Pater inter diuinas personas dicitur principium, & fons illarum, & filius dicitur principium Spiritus sancti, & similiter Verbum diuinum dicitur principium creaturarum, quia omnia per ipsum facta sunt, Ioan. 1. & cap. 8. interrogatus Christus: Tu quis es? respondit, Principium, qui & loquor vobis. Aliter iuxta proprietatem vocis Hebraicae illi dictioni principio correspondens, dicitur nomine principij significari aliquando principem, & ducem, & caput, vel summam totius rei.

Hinc ergo variae ortae sunt lectiones, & interpretationes illorum verborum. Inter quas illa est famosa, & celebris, quae exponitur, in principio, id est, in filio, quia filius principium est, ut ex Ioan. 8. diximus, & ita particula in, idem quod per significat, sicut ad Coloss. 1. ait Paulus, In quo condita sunt universa, & sicut de eodem ibidem dicit, In quo habemus redemptionem, & iterum infra, Ipse est ante oes, & omnia in ipso constant. Et hanc expositionem probant Hilarius in id Psal. 39. In capite libri scriptum est de me, & Hieronym. in principio Question. Hebrai. in Genes. Ambros. lib. 1. Examer. cap. 3. 4. & 6. Augustin. lib. 1. Gen. ad liter. cap. 2. & lib. 11. de Ciu. ca. 32. & lib. 12. Confession. cap. 38. & in Imperfect. Genes. ad liter. cap. 1. & Origen. hom. 1. in Gen. in princip. & Rupert. lib. 1. c. 3. Et ad hanc expositionem reducitur, quod alij dicunt, in sapientia, aut verbo suo Deum creasse mundum.

Alia expositio illorum verborum est, In principio creauit Deus calum, & terram, id est, res, quas Deus primum, & ante omnes alias creauit, sunt calum, & terra, iuxta illud Psal. 101. Initio tu Domine terram fundasti, & sic videtur exponere Augustin. li. 11. de Ciu. cap. 6. cum dicit, Porro si litera facit, maximeque veracitas docuit, in principio fecisse Deum calum, & terram, ut nihil antea fecisse intelligatur, quia hoc potius fecisse diceretur, si quid fecisset antea cuncta, quae fecit, Franc. Suarez. de opere sex dierum.

proculdubio non est mundus factus in tempore sed cum tempore. Et hanc expositionem inter alios ponit lib. 1. Genes. ad liter. cap. 1. & in Imperfect. super. Genes. cap. 3. & Basil. homil. 1. Examer. dicens, Ad haec deprehendens calum, & terram, quae sunt fundamenta quaedam, & bases fulcrales vniuersi ipsius facta fuisse, & posita. Et similiter loquitur Ambros. lib. 1. cap. 4. Eucher. lib. 1. in Gen. cap. 1. Omitto alias expositiones, tum quia minus probabiles sunt: tum etiam quia haec sufficere videntur ad huius testimonij vim eludendam contra mundi aeternitatem. Quia et si mundus ab aeterno creatus esset, factus fuisset in principio id est, in Verbo, sapientia, vel filio, & inter omnia creata prima essent calum & terra, ita ut ante illa nihil creasset Deus, sed illa essent veluti fundamenta ceterarum rerum, nam in eadem aeternitate id habere potuissent.

Nihilominus dicendum est, hoc testimonio efficaciter, & de fide probari mundum non ab aeterno, sed in tempore, vel cum tempore, seu in initio temporis, vel instantis, aut alicuius creatae durationis fuisse creatum. Probatur primo, quia verba ipsa simpliciter, & sine vlla vi, aut proprietate intellecta hunc sensum praefereunt, & ideo nullo modo excludendus est. Praesertim quia cum sermo ille sit historicus, in omni proprietate, ac simplicitate sermonis verba eius accipi debent. Secundo, quia illud principium assignat Moyses tanquam initium tam illorum sex dierum, in quibus completa est mundi institutio, quam totius temporis subsequens. Vnde optime colligit Basil. lib. 1. de hom. 1. ex illo testimonio conuinci, non fuisse sept. res annos durationis temporis, suum mundi, quam possint usque ad illud principium supputari. Tertio, quia in cap. firmiter de sum. Trinit. definit Concilium Lateran. Deum sua omnipotenti virtute ab initio temporis condidisse mundum, in quo tacite exponit verba Moysi de initio temporis, & ita ibi esse definitum hunc sensum, multi moderni existimant. Quarto, quia in hunc sensum conspirant omnes Patres, nam licet alios adiungant, hunc tanquam proprium, & primarium, & fundamentalem supponunt, ut videre licet in Hieronymo, Ambrosio, & Basil. locis citatis, & Chrysost. homil. 2. in Genes. Athanas. in illa verba, Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, Tertullianus aduers. Hermogen. cap. 19. & sequentibus, Cyrillus libro quinto Thesauri cap. 6. & consentit Augustinus dicto lib. 11. de Ciuitate cap. 6. & libro primo Genesios & ad liter. c. 1. & 2. lib. 12. Confess. a. c. 28. vsq. ad finem. D. Thom. 1. p. q. 46. art. 3.

Neque obstant, quae de alijs expositionibus allatae sunt: nam qui ut literales illas admiserit, Sati sit ex non debet villo modo hanc excludere, sed in ea positionibus dem litera plures literales sensus admittere, ut allatis numeris probabilius Theologorum sententia fert, de qua re alibi. Et quidem posterior sensus ex duobus primis satis consentaneus est literae, & proprietati verborum, multumque a Patribus approbatus. Videtur tamen mihi ita inuoluere, & includere hunc tertium sensum, ut necessario illum inferat, nec separari commodè possint. Quia ita Moyses affirmat, calum, & terram esse primas res creatas a Deo saltem ex visibilibus, ut etiam affirmet, creationem illarum incepisse, cum antea non fuisset, & ita simul tradit principium ipsius creationis, & rerum, a quibus mundus incepit. Altera vero expositio licet reijcienda non sit, maxime propter Patrum auctoritatem, vel est addita allegorice, ut quidam loquuntur, vel secundum sensum literalem reconditum, & ab Spiritu sancto intentum, non tamen ad verborum contextum, & historię veritatem necessarium.

)(

26
Cari affir-
mans de sua
est.
Probatur
primo.

Secundo

Tertio

Quarto ex
Patribus

E Z
lis, oppo-
im, et

2

CAPVT III.

An cœlum æthereum in principio temporis creatum fuerit.

^{1.} *Pro hac q. suppositio. i. n. mine principij intelligi in istum autem titionis.*
Hactenus explicuimus, quando, quomodo, & à quo mundus hic visibilis creatus fuerit, & consequenter verba illa, *in principio creauit Deus* exposuimus, nunc de rebus ipsis per hanc propriam creationem productis dicendum superest, & consequenter sequentia verba, *cœlum & terram*, exponemus. Vnde supponimus, nomine principij nos semper intelligere illud primum instans, in quo mundus per propriam, & rigorosam creationem factus est, priusque de cœlo, postea de terra dicemus. Deinde supponimus, cœlum illud fuisse corpus quantum ex se sensibile, & locum corporalem replens. Nam licet Augustinus interdum de solis Angelis id interpretari videatur, vt infra videbimus, certissimum nihilominus est, non esse excludendum verum, & corporale cœlum, quia hæc est propria significatio vocis, & non est admittenda improprietas, ac metaphora in ingressu historice narrationis sine cogente necessitate, quæ nulla hic est, nec auctoritas; quin potius cum Ecclesia in symbolis fidei vnum creatorem cœli, & terræ coniteretur, ita planè cœli nomen interpretari videtur. Idemque argumentum ex capite *in miter* desumitur, & ex Patribus statim ostenditur. Suppono denique triplex esse cœlum ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum; scilicet, empyreum, æthereum, & æreum; empyreum vocatur supremum omnium cœlorum, quod est veluti per antonomasiam sedes Dei, & proprius locus beatorum, æreum notum est, sub æthereo ergo omnia corpora simplicia inter cœlum empyreum, & elementum aëris contenta comprehendimus, de quibus primo tractamus, quia empyreum minus notum est, & aër iuxta communem & philosophicum morem non tam propriè cœlum nominatur.

^{2.} *Suppositio. n. mine cœli intelligi per corpus quantum.*
^{3.} *Suppositio. n. mine cœli intelligi per corpus quantum.*
Ratio ergo subitandi est, quia vnum, vel præcipuum ex his cœlis est firmamentum, in quo fixæ stellæ insunt: sed firmamentum non fuit creatum in primo instanti creatoris mundi: ergo nec cœlum æthereum, neque aliquod ex cæteris in dicto spatio contentis. Maior nota est ex vfu Theologorum cum D. Thom. 1. p. q. 68. art. 1. & sequentibus, & potest sumi ex illo Daniel. 12. *Qui dicit fuerim, fulgebunt quasi splendor firmamenti.* & qui ad iustitiam erudunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. Minor autem probatur, quia paulo post in eodem cap. Genes dicitur firmamentum die secundo factum. Consequentia denique probatur, tum quia eadem ratio est de cæteris cœlis illius ordinis, quæ de cœlo stellato, cum sit illud spatium interiectum inter cœlum empyreum, aut cristallinum, seu primum mobile, & supremum planetarum, non debuit vacuum in eo instanti relinqui. Neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore postea inde eiiciendo, vel in aliud transmutando repleti, cum vicina corpora superius, & inferius essent incorruptibilia. Ergo melius consequenter dicitur, nullum cœlum æthereum tunc fuisse creatum, sed illud totum spatium, quod hi cœli replent, tunc vel aère, vel materia informi, vel imperfectè formata plenum fuisse, donec cœli fuere formati. Et hoc confirmatur, quia legimus, solem, lunam, & stellæ quarto die fuisse facta: eadem est autem ratio totius, & partis: ergo omnes isti cœli non primo instanti creati, sed postea successiue facti sunt.

^{4.} *Opinio quædam refertur.*
Potest in primis hoc loco referri opinio dicens, nomine cœli non significari determinata corpora, sed summam sub illis vocibus comprehend-

omnes res vniuersi. Sed hæc sententia non est magis, quàm dō tractanda, quia potest & verum, & falsum habere, & ideo in discurtu huius libri paulatim enodabitur, & in fine illius vera resolutio concludetur. Vtunque verò intelligatur, negari non potest, quin per illas voces corpora diuersa, seu partes distinctæ vniuersi significantur. Hoc enim & verborum distinctio, & propria vniuersi cuiusque significatio conuincit. Ideoque, ita sunt semper communi sensu Ecclesiæ, & Patrum intellecta. Et ideo prius videndum est, quid per se & propriè illis nominibus significatum sit, & consequenter dicemus, an alia res sint sub illis primis significationibus comprehensa, & quæ illa sint, & qua ratione sub hac vel illa indicari intelligantur.

Igitur in præsentis puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo instanti non fuisse creatum cœlum æthereum, de quo nunc loquimur, nec empyreum, sed nomine cœli solum empyreum significari. Hæc sententia Bedæ in principio *Exameron*, quod etiam Iunilio tribuitur, & ibi allegatur Hieronymus, de cuius sententia infra dicemus. Citatur etiam pro hac sententia Damascenus libro primo, capite sex: o. ait enim, *In vniuersitate huius præcreationis cœlum illud conditum fuisse, quod h, qui apud exteros præsentia laude formetur, Msi dogmata sibi videntur, vbiem h, perum expertem vocant.* Sed hæc verba optimè de primo mobili, seu cœlo cristallino intelliguntur, & in eis Damascenus cæteros cœlos non excludit. Imò illi cœlo statim subiungit firmamentum, de quo & de alijs cœlis varias opiniones refert, & concludit: *Cæterum quoque modo hæc habent, omnia certè diuino iussu facta, ac stabilita sunt, diuinamque voluntatem, atque consilium pro fundamento habent.* In quo loquendi modo potius significat, cœlos creatos esse simul quàm successiue, licet neutrum expressè declaret. Magis indicant hanc sententiam Basiliius *homilia tertia Exameron*, ponens firmamentum factum quoad substantiam secundo die, & ab elementis distinctum, licet sentiat eorum materiam fuisse productum. Item Origenes *homilia prima in Genes*, cœlum à principio factum à firmamento distinguit, & sedem Dei appellat. Item Anselmus libro *de imagin. mundi* cap. 28. & Hugo Victorin. *in sum. senten. tract. 2. cap. 1. in fin. & Glossa Ordinaria*, Strabonem, & Abulenti. *Gm. 1. & ex Scholasticis Bonauent. in 2. distict. 12. in primo dubio inter. li.* Pluresque alios antiquos, & modernos auctores refert pro hac sententia Perer. lib. 1. in G. m. circa illa verba, *cœlum & terram*. Hanc verò sententiam ex modernis Theologis acriter defendit Molina in *tract. de opere sex dierum* disp. 2. & Salmer. 2. part. 3. disp. 4.

Nihilominus dicendum est, in illo principio mundi, seu primo instanti creationis eius creata esse omnia cœlestia corpora mobilia à primo mobili usque ad vltimam lunæ spheram inclusiue. In assertionem non excludo cœlum empyreum, nec in ea parte præcedenti sententiæ contradicere, sed illam in caput sequens tractandam relinquo: tantum ergo assero, reliquos cœlos tunc esse creatos, siue illud aliud sit, siue non sit. Sic ergo assertio communis est inter Scholasticos in 2. distict. 12. quos paulo post referemus. Et præsertim sumitur ex Diuo Thoma 1. p. q. 66. art. 1. iuncto alio art. 1. q. 68. & paulo post auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur: quia verba Scripturæ huic assertioni non repugnant, imò illis est valde consentanea, & alioqui est valde conformis rationi, & naturali: ergo. Maior per se patet ex propria significatione nominis *cœli*, & statim in numero sequenti magis declarabitur. Probatur ergo minor. Eadem primò, quia nihil factum est à Deo per propriam, propriam & rigorosam creationem, nisi in illo primo instanti: quicquid enim postea factum est, ex ma-

teria præiacente formatum est, ut omnes faceretur, & ex discursu totius fabricationis mundi appere constabit. Sed celum æthereum quoad omnia dicta corpora celestia, non est producibile natura sua, nisi per creationem: ergo in illo primo instanti factum est. Consequencia est nota, quia non est credibile Deum in prima creatione rerum aliter creasse celum, quam natura eius postuler, vel quam sit naturæ illius consentaneum: id enim neque ad manifestandam diuinam sapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, utraque enim magis ostendebatur subito, & vno momento, ac imperio, nobilissima corpora, nobilissimo etiam modo, prout natura illorum postulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis eorum in Scriptura fundamentum, sicut veltigium habet. Probatur ergo minor, quia celum est corpus natura sua incorruptibile, & malterabile: ergo etiam est ingenerabile natura sua ex præiacente materia, ac subinde natura sua postulat per creationem produci.

Assumptio de celi incorruptibilitate intrinseca non potest quidem aut demonstratione conungi, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus est aperta sententia Dionysij cap. 4. de assum. nominibus in prima eius parte, quam Scholastici, & Philosophi tam gentiles, quam Christiani communiter magis probant. Et quidem si rationem spectemus, est multo verisimilior, tum quia celi facti sunt, ut perpetuo durent sine vlla transmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates melius quadant cum substantia natura sua incorruptibili, tum etiam quia facti sunt, ut per ipsorum continuam influentiam vniuersum diffunderent inferiora omnia per continuas generationes, & corruptiones conseruarentur perpetuo, quantum est ex parte illis constitutionis vniuersi, ad quem finem aptior etiam erat natura incorruptibilis: tum præterea, quia nullum indicium corruptionis, vel mutationis tendentis ad illam, in tanto temporis decursu in eis obseruatum est: tum quartò, quia per se videtur incredibile, solem, vel alia cetera esse corruptibilia, nec magis credibile est, corpori corruptibili, aut ordinis inferioris esse affixa: tum quintò, quia motus circularis celi de se perpetuus aliquod etiam indicium, & argumentum præbet incorruptibilitatis celi, ut maxime Aristoteles ponderauit: tum denique, quia corruptibilitas ab intrinseco proxime provenit ex qualitatibus, & dispositionibus habentibus contrarium, quas celum non habet, nec cum aliquo fundamento ei tribui possunt. Cum ergo hæc omnia incorruptibilitati faueant, & alioqui non fuerit Deo difficile, necum repugnans, talia corpora de se incorruptibilia facere, hicque modus constitutionis vniuersi nobilior, magisque Dei omnipotentiam, & sapientiam commendat, non est, cur de incorruptibilitate celorum dubitemus, si rationem, & quædam spectemus. In Scriptura autem nihil inuenitur huic veritati contrarium. Imò primaverba Genes. illam confirmant, ut statim ponderabimus. Difficultatibus autem, quæ ex operibus secundis, & quartis diei oriri videbantur, in 2. lib. explicando illorum dierum opera, plenè, ut spero, satisfaciemus. Facit etiam quod Psal. 148. postquæ de celis dicitur, *ipsi dixit & facta sunt ipsi mandauit, & creata sunt*, additur, *Sicut erat æternum & in seculum seculi*, &c. Ad eundem Iob 37. de celis dicitur: *Solidissimi, & quasi fissi sunt* quod de celis ære superioribus Gregor. D. Thom. & ferè omnes interpretantur, eorumque incorruptibilem soliditatem ibi describi intelligunt, quamuis alij de ære subtiliter interpretantur.

Addimus præterea (estque principalis ratio)

maior propositio) veritatem hanc de creatione celi ætherei in primo instanti creationis mundi magis esse consentaneam narrationi Moysis dicentis: *In principio creauit Deus celum*. Probatur primò ratione, in qua in primis suppono id, in quo omnes videntur conuenire, ibi nomine celi non significari solum elementum ignis, vel æris, siue illa etiam sub celi nomine comprehendantur, siue non, quod postea videbimus. Hoc ergo posito, non apparet verisimile, Moysen de solo empyreo cælo fuisse locutum: ergo maxime locutus est de cælo æthereo, etiam si aliud non excluderet. Probatur antecedens, quia, ut Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyses cum creationis mundi exordia rudipopulo vellet proponere, ut debuit verbis in significatione omnibus nota & familiari: at verò nomine celi communiter omnes intelligunt hæc corpora superiora visibilia, & omnium cognitioni exposita: ergo credendum est, illa maxime nomine celi significasse, & non tantum celum empyreum inuisibile nobis, & siue per motum, siue per alios effectus valde ignotum. Accedit, quod de illo cælo empyreo vel nulla, vel certe valde rara mentio in Scriptura, ut cap. sequenti videbimus: alij verò celi, qui mouentur, & in hæc inferiora insinuat, passim nomine celi, vel cælorum significantur: ergo maxime probabile est, non fuisse exclusos à significatione nominis celi in illis primis verbis: *In principio creauit Deus celum*. Denique postea ostendimus, etiam ærem sub illa voce comprehendere: ergo multo magis celi inter ærem, & empyreum celum comprehensum sunt.

Deinde ex sanctis Patribus aperte hanc sententiam sequuntur Basilijus homilia 1. Exaëmer. dicens sub terra comprehendi cetera elementa, cælum autem esse corpus illud superum, quod supra elementa existit. Et in homil. 2. dicit, celum, quod in principio fuit creatum, postea fuisse luce, & stellis ornatum, quod de cælo empyreo dicere non potuit. Ambrosius etiam lib. 1. Exaëmer. c. 6. per cælum illud intelligit, quod est prærogativa generationis & causæ, utique vniuersalis, & efficiens, nam materialem dicit esse terram. Aperius id docuerat Tertullianus. Hermogen. capite 26. ubi etiam firmamentum dicit esse illud celum quod in principio factum dicitur, de quo postea videbimus. Faueat item Hieron. epist. 139. ad Cyprian. dicens, Moysen illis verbis creationem tantum rerum visibilium exposuisse, quod licet nimium videatur propter particulam exclusiuam *tantum* nihilominus satis significat, Moysen de his cælis visibilibus loquutum fuisse. Et August. lib. 2. Genes. ad liter. per quatuor prima capita non putat improbandam sententiam, quæ negat celum fydereum esse firmamentum die secundo factum, ex quo planè fit, fuisse in principio creatum. In quam etiam sententiam magis inclinat D. Thom. 1. p. q. 68. artic. 1. ad 1. ubi varias opiniones referens, hanc vltimo loco ponit. Eandemque optimè suadet, ac defendit Perer. supra in discursu expositionis illorum verborum, *In principio creauit Deus celum*, & ibid. Eugubini. & Caietan. Et plures alios huius interpretationis sectatores referri ibi, Ascani. Martinengus in glossa magna.

Ex quibus à fortiori concludimus, non significari in illis verbis nomine celi materiam informem, ex qua postea formati, seu producti sunt orbes celestes, qui sub empyreo vique ad lunam continentur, siue per materiam informem intelligatur materia pura carens omni substantiali forma eiusdem, vel alterius speciei à materia rerum generabilium: siue intelligatur corpus aliquod imperfectum materia, & forma constans, ex quo postea per introductionem formarum perfectiorum

Probatur id
principalis
rationis ma-
ior propositio

8.
Confirma-
turque ex
Patribus.

9.
Bipartitum
constitutum
ex proximè
dictis.

E. Z.
lis, oppo-
im, et

Thom.
lib.
1. p. 1.

2.

Eius prior
pars est
dicitur.

rum celestia corpora substantialiter producta fuerint. Vt quoque enim modo de illa materia informi opinati aliqui sunt; neuter autem iuxta literæ proprietatem, aut veram rationem potest subsistere. De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proxime disposita, non potest nisi abusiue, & cum magna multumque voluntaria improprietate cælum appellari. Talis enim significatio nec in aliquo vsu habet fundamentum, nec in Scriptura illius vestigium inuenitur; ergo sic exponere non est interpretari fideliter, sed ad libitum Scripturam corrumpere, quod in nomine *terra* latius infra videbimus. Vt omittam esse contra omnem rationem fingere illud miraculum, vel monstrum creandi puram materiam sine forma, sicut de elementari etiam dicemus.

10.
Ostenditur
etiam posse
viri.

In altera item opinione, licet vt probabile admitteretur, cælos esse productos ex aliqua præiacente substantia aquæ, vel simili, nihilominus non esset probabile, illam significatam esse nomine cæli, tum propter rationem factam cum proportionem applicatam; tum etiam quia alias non posset ex illo loco probari aliquod celeste corpus factum esse per creationem propriam in illo principio, quod est contra omnes Patres, & contra omnem rationem. Sequela autem est clara, quia si substantia illa imperfecta dicta est cælum, quia ex illa formandi erant cæli; eadem facilitate posset quis dicere, cælum etiam empyreum ex eadem materia esse formatum, quia est eadem ratio, & quia non potest oppositum ex Scriptura ostendi, vel efficaci ratione probari, data hypothesi, quod alij cæli essent ex tali materia formati. Quod autem nec in re ipsa facta fuerit talis substantia imperfecta transmutanda postea in substantiam celestem, ratione à nobis ostensum est, quantum materia patitur, nec ad ostensionem diuinę omnipotentię confert, multo enim magis illam manifestat, quod subito, & quasi vnico & indiuisibili fluxu perfectissima celestia corpora ex nihilo creauerit. Quod vero talis materia, seu substantia imperfecta per nomina *terra* aut *aqua* in illo principio Genesificata non fuerit, in sequentibus ostendimus. Et ad difficultatem sumptam ex productione firmamenti in libro sequenti cap. 2. explicando opus secundi diei, respondebimus, quia non potest aliter plene dimitationi satisfieri. Nunc ergo solum negamus firmamentum secunda die factum, fuisse cælum stellatum, vel aliquod ex cælis supra elementa constitutis. Quid autem fuerit, ibi dicemus. Et de sole, luna & stellis in opere quartę diei dicendum erit.

Obiectio
proxime di-
ctis contra-
ria obiter
perstringitur.

CAPVT IV.

Vtrum sub calo in principio creato cælum empyreum comprehendatur.

Præsentis
capitis pun-
cti quatuor

Nunc superest examinanda sententia Patrum superiori capite relata quoad partem affirmantem de cælo empyreo, quod sub nomine cæli in illa prima sententia comprehendatur. In quo dubio quatuor puncta breuiter tractanda occurrunt. Primum, an tale cælum sit? secundum, an æternum sit? tertium, si temporale est, quando creatum sit? quartum, an de illo in verbis illis Moyses fuerit loquutus, de quibus suo ordine breuiter dicemus.

1.
Caietani
opinio circa
1. punctum

Circa primum Caietan. in cap. 12. secunda ad Corinthios sentit, non esse tale cælum. Affirmat enim primum mobile, quod proxime est, supra cælum stellatum esse supremum, & illud esse celestem patriam, in qua Deus, & beati habitare dicuntur. Et addidit, *Empyreum siquidem cælum a posterioribus*

traditum, nullibi inuenitur in Scriptura. Ex quo inferre vult, non esse tale cælum supra primum mobile, alias non satis intentionem suam probasset. Eandem sententiam tribuunt aliqui Augustino Eugubino in cap. 1. Gen. vt illum à grauiori errore liberent, de quo in secundo puncto dicemus. Et pro hac sententia allegari potest Damascenus lib. 1. cap. 1. in quo 6 vbi supra firmamentum, & cælum stellatum, seu lum vnum cælum agnoscit, quod instellatum, seu stellis expertem vocat. Et infra, illud cælum celi, & primum cælum appellat, & à Philosophis cognitum esse dicit: vnde non immobile, sed potius primum mobile illud manifeste ponit, & consequenter empyreum excludit. Balth. etiam h. m. l. 3. Exaemer. duos tantum cælos vitra aerem agnoscere videtur, & indicat Theodoret. q. 11. de cuius sententia plura statim.

Sed veritas communiter in Ecclesia recepta, & omnino certa est, vitra omnes cælos mobiles dari quoddam cælum immobile, nobilius ceteris, & lucidissimum, ac pulcherrimum beatorum domicilium, quod Empyreum appellatur. Non quia sit æternę naturę (vt quidam falso putarunt, eo quod *αἴθερ* Græce ignem significet) sed quia sicut ignis natura sua totus est lucidus, ita corpus illud lucidissimum est. Vnde Magist. in 2. d. 2. dixit, vocatum esse empyreum, id est, igneum à splendore, non à calore. Potest etiam alia proportio inter hæc corpora considerari, quod sicut ignis supremus est inter elementa, ita & hoc cælum inter omnes superiores orbis. Hanc ergo sententiam communiter receperunt Scholastici omnes cum Magistro in 2. d. 2. eamque tribuunt Bedæ in Exaemer. Et Straboni in glossa ordinari. quos etiam Magister allegat, & D. Thom. 1. p. q. 66. art. 3. & quest. 65. a. 1. ad 1. Eandem sequuti sunt Alcuin. Raban. Liran. & fere alij in Gen. & Hugo & S. Victor. in Sum. sententiarum tract. 2. cap. 1. in si. e. & Abulen. Gen. 1. in explicatione operis quintę diei, & in cap. 22. Exod. q. 52. & 53. Et ante omnes indicauit hanc sententiam Basil. nam licet loco citato duos tantum cælos cum mundo visibili constituat, tamen in homil. 1. Exaemer. sicut dicit, Angelos fuisse mundo visibilibus antiquiores, ita etiam ponit quoddam antiquius cælum illa substantia mundo visibili præstans nobis conueniens, &c. Hoc autem cælum esse non potest, nisi quod nunc empyreum appellamus. Theodoret. etiam d. q. 11. in Gen. ponit quoddam cælum primum prima die ante lucem factum, & ab illo distinguit firmamentum secundo die factum, quod dicit factum ex aquis, tamen esse verum cælum, in quo sunt luminaria. Et inter firmamentum, & primum cælum fatetur esse aquas firmamento proxime coniunctas, & (vt ait) luminarium ardorem temperantes, quas tamen cælum non appellat, & supra illas solum cælum primo creatum constituit. De quo concludit, quod quemadmodum cælum istud nouissimum pro tegmine, terra autem pro pavimento, ita cælum quod videmus pro tegmine supra positum cælum habet. Hoc ergo idem esse videtur, quod empyreum, quia supra omnes cælos visibiles, & vitra aquas supra cælos visibiles existentes illud inuisibile constituit, vnde etiam videtur immobile, & ad officium celi empyrei illud constituere. Tandem antiquioris omnibus Anaclet. Papa in epist. 2. docet. in fine, de Verbo sic dicit: *Dominus ex celesti auro, ac empyreo domicilio in castissima Virgine purissimum vterum præstrare redemptione carnem suscipiens; aduentu.*

Secundo censetur hæc sententia consentanea & præconijs diuinis Scripturis: nam licet propter ambiguitatem nominis cæli, vel cælorum, certa esse non possit: nihilominus vbi Scriptura loquitur de cælo, quod est singularis domus Dei, & domicilium beatorum, de hoc loqui censetur, vt Psalm. 102. *Dominus in calo parauit sedem suam, & regnum eius in nubibus.*

sub dominatur, & Psalm. 113. Celum celi Domino, ubi Theodoret. Non hoc, quod videtur, sed illud, quod superius est, quod huius, vel altitudo est, quemadmodum hic, quod videmus, nostrum est tellus. Et simili modo recte intelligitur illud Deut. 10. Domini Dei tui celum est, & celum celi, & illud, quod de Christo dicitur Psalm. 67. Ascendisti in altum, &c. & postea: Psalm. 113. Des, qui ascendit super celum celi ad Orientem. Ita enim de Christo exposuit Paulus ad Ephes. 4. Et profecto per se verisimile est, præparasse Deum Christo peculiare celum, excellentius omni celo mobili, stabile, ac quietum, sicut decebat corporis Christi maiestatem. Vnde de eodem celo recte intelliguntur alia loca, in quibus Christus dicitur sedere ad dexteram maiestatis in excelsis, ad Hebr. 1. & similia. Item illud 2. Corinth. 5. Scimus, quia si terrena domus nostra habitationis dissolvatur, habitationem habebimus in celo, domum non manu factam, æternam in celis. Et similia multa possunt per congruentem interpretationem induci, licet non cogant.

Tertio addi possunt rationes, non quidem demonstrantes, sed multum suadentes, præsertim suppositis alijs nostræ fidei mysterijs. Cum enim in hoc celo non sit motus, vt supponimus, nec etiam sint astra, nec lumen eius ad oculos nostros perveniat, & influentia eius vel nulla sit, vel non possit experimento cognosci nulla superest nobis via demonstrandi celum illud creatum esse. Supposito autem articulo fidei, in quo credimus supernaturalem gloriam electis omnibus esse in celo paratam, nimis credibile sit, illud celum esse distinctum ab omnibus celis, qui circa terram existunt, omnesque sicut loco, ita etiam natura, & perfectione excellens. Moueor primò quidem, ac præcipue propter honorem corporis Christi, de quo certum est, in supremum celum ascendisse, vt latius ostendi, & declaravi in 2. tom. 3. p. disp. 3. sect. 1. conclus. 7. Non est autem verisimile, Christum stare supra celum in motu perpetuo existens, aliàs vel non haberet fixos pedes in certa parte celi, sed sub illis semper celum percurreret, vel cum ipso celo semper Christus raperetur: hoc autem secundum absurdissimum est, & primum parum decens. Deinde procedit etiam hæc ratio in corpore sanctissimæ Virginis, & aliorum, qui forte iam sunt cum suis corporibus in celo. Moueor secundo, quia omnes celi mobiles facti sunt quasi in ministerium viatorum hominum, & vt illis suo modo deferuerent: ergo decuit, vt aliquid excellentius fieret solum vt esset locus gloriæ beatorum, & quasi theonon corporalis, in quo Deus specialiter regnet, vt sicut inter Angelos dantur quidam ministrantes, alij assistentes: ita inter corpora celestia præter ea, quæ sunt ad ministerium generationum, aliquid sit solum, vt in eo sancti spiritus, & homines Deo assistant.

Moueor tertio, quia in damnatorum supplicium Deus speciale locum, & ignem inferni ab initio destinavit, qui nullum alium vsum in mundo habet: ergo maiori ratione credendum est destinasse quoddam celum, quod futurum esset regnum, & sedes beatorum, vt de illo etiam corporaliter intelligatur Christi verbum Matth. 24. Venite benedicti Patris mei percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi: non enim ab origine mundi præparata fuit spiritualis gloria, nam hæc in prædestinatione ante mundi originem in æternitate præparata est, vt habetur ad Eph. 1. in executione autem non præparatur, nisi quando datur: locus autem illius gloriæ, ad extra, & in executione ab origine mundi præparari potuit, sicut ignis æternus angelis, & damnatis paratus fuit. Ultimo huius celi constitutio non parum ad vniuersi complementum perinet, eiusque pulchritudinem auget, sic enim totum vniuersum corpus inter duo extrema fixa, & immobilia clau-

sum est, quæ sicut situ extreme distant, ita etiam proprietatibus: nam vnum est maxime densum, & opacum, alterum lucidissimum, & subtilissimum, & in vtroque aptissima proportio in ordine ad fines bonorum, & malorum hominum, & Angelorum inuenitur. Neque contra veritatem hanc difficultas alicuius momenti inuenitur.

Secundum punctum erat de antiquitate huius celi, an videlicet æternum sit: quod potest interrogari vel de æternitate per se, & ab intrinseco, vel de æternitate per effectiorem æternam Dei. Priori modo videtur posuisse hoc celum æternum Augustinus Eugubinus in cap. Gen. 1. in principio expositionis illorum verborum: In principio creauit Deus celum, & terram, cuius auctoris propria verba hic referre non possum, quia in correctio codice, quo vtor, oblitterata omnino sunt, & expuncta. Benedictus autem Pererius refert, illum docuisse, celum empyreum esse quippiam æternum & increatum, hoc esse lucem, & claritatem quandam manentem ex Deo, in qua Deus est, & ad cuius participationem, atque fruitionem tam boni Angeli, quam viri iusti admittuntur. Vnde ipse intelligit, Eugubinum asseruisse, celum empyreum esse aiquid, quod non est Deus, & nihilominus æternum, & increatum esse. Ideoque illam sententiam per absurdum, execrandam, & à Christi disciplina abhorrentem vocat. Alij vero simpliciter errorem in fide vocat, vt Catherin. in Gē. & Molin. 1. p. tract. de Opere sex dier. disp. 3. & alij.

At vero Daniel Malon. in 2. d. 2. disp. 7. vt Eugubinum ab hac nota liberet, dicit, per celum empyreum illum non intellexisse corpus aliquod, nec lumen spirituale reipsa distinctum à Deo, sed claritatem diuinam, quæ Deus ipse est. Ac proinde Eugubinum abusus fuisse nomine celi empyrei, maleque illud interpretatum fuisse, ac proinde negasse verum celum empyreum corporeum, non tamen in tam absurdum errorem incidisse, vt aliquid distinctum à Deo, & quod Deus non sit, increatum esse affirmauerit. Potestque interpretatio hæc fieri verisimilis ex testimonijs Scripturæ, quæ pro sua sententia Eugubinus inducit, quale est illud Psalm. 103. Amictus lumine, sicut vestimento & 1. Tim. 6. Qui lucem habitat inaccessibilem, & illud Ioann. 17. Clarificame te ater claritate, quam habui, priusquam mundus fieret apud te. Item quia dicit, celum empyreum esse illam lucem, & claritatem Dei, quæ iustis pro mercede promittitur, quæ certe non est nisi lumen increatum Dei. Multaque similia leguntur apud Eugubinum. in lib. de rebus incorporeis, & inuisibilib. in quibus hunc sensum indicat. Ait enim, esse lucem diuinitatis, quam semper cum Deo fuisse necesse est, & adiungit: Et hæc si celum empyreum est, semper ab æterno fuit celum empyreum, id est, immensa lux diuinitatis id est, beatissimum illud, quod sit supra celum, quod appellare non audeo: nā neg. locus est, neg. corpus.

Addit vero Eugubinus multa, quæ sensum hunc destruere videntur: nam in primis de illa luce ait, Hæc lux manet duntaxat à Deo. Et infra, Hoc est celum empyreum nascens, proficiens, manans à diuinitate. Quod nunquam dixerim ego creatum, paratus recantare si male sentio. Et quod mirandum magis est, de hoc ipso celo, seu luce ait, Hæc lux an corporea sit, an incorporea quadam, non facile dixerim quod de luce diuinitatis, & quæ Deus est, dicere stolidissimum esset, & plusquam hæreticum, si fas est dicere: maxime quia subiungit, Arbitraver tamen talem esse vt hæc corporea, & nostra possit esse, & dici quasi simulacrum eius, vt illa sit diuinitas lux nota, visibilis, & animo, & oculis, qualem Christus ostendit, cum vestimenta eius facta sunt alba vt nix, & facies eius vt sol lenituit, & qualem ostendit Moysi in rubo. Si ergo lux illa visibilis est corporeis oculis, quomodo potest esse ipsa diuinitas? Accedit, quod in Cosmopoeia in initio expositionis operis secundi diei globos caelestes, ait, esse caelestes aulas, quarum vna est aula Dei, ab splendore pe-

62.
Circum 2.
punctum
quid Eugu-
binus creda-
tur à qui-
busdam.

7.
Illum Ma-
lonius ad
lucem ad
miliorem
sensum re-
ducit.

8.
Malonij pa-
trocinium
alij ipsius
Eugubini
locus non co-
hæret.

E. Z.
lis, oppo-
im, et

1. 2.

superiori vniuerso, etiam si plura corpora complectatur, licet fateamur de cælo visibili esse loquutum, non est necesse, vt loquatur de cælo tantum secundum illam partem, quæ visu attingi potest, nam hæc machina cæli simpliciter visibilis est, licet non possit tota visu penetrari, & ideo cum dicitur Deus creator celestis machinæ, non intelligitur tantum creasse illam quoad illam partem, quæ visibilis est, sed absolute totam, atque adeo etiam empyreum cælum. Quæ argumenta sicut recte probant, cælum empyreum ibi esse comprehensum, ita à fortiori conuincunt cælos visibiles non esse exclusos, vt in superiori capite traditum est.

17.
Ad fundam.
contrarium
in num. 14.
Pro confirm.
ibid. ad-
ducta caput
sequens in-
suisit.

Atque ita responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ, & loca etiam Patrum obiter explicata sunt. Prima vero confirmatio petit, vt de huius cæli natura, proprietatibus, & efficientia, seu effectibus aliquid dicamus. Quauis enim hæc philosophica esse videantur, re tamen vera physica non sunt, quia cælum illud, licet ens materiale sit, in rigore tamen non est ens mobile secundum ordinariam potentiam, nec per motum cognosci potest. Et propter similem rationem non cadit sub Metaphysicæ naturalis consideratione: præsertim quia huiusmodi cælum etiam est extra obiectum eius, eo quod materiale sit. Sola ergo Theologia potest aliquid de proprietatibus huius cæli inuestigare, nam per reductionem quandam ad accidentalem gloriam beatorum pertinet. Et nihilominus etiam Theologi vix possunt de natura vel proprietatibus huius cæli quippiam inuenire, quia nihil fere de illo reuelatum est. Et ideo longa disputatione omiſsa, quæ in his, quæ præposui, verisimiliora videntur, breuiter attingam.

CAPVT V.

Dubium incidens de natura cæli empyrei.

1.
Assertio.
quod cælum
empyreum
est materia
et forma
et sit, in-
quiritur.

Primo igitur de natura, & substantia huius cæli probabilius censeo, esse compositum ex materia, & forma, nam supponitur esse quantum, & corporeum, quod sine materia esse non potest: at quia perfectus cæteris esse creditur, formam etiam habere necesse est, quia illa maxime ad perfectionem pertinet, & ideo in omnibus cælis ponitur, vt probabilior opinio fert. An vero materia illius cæli sit altioris rationis, quam materiæ aliorum corporum tam celestium, quam inferiorum, controuerti potest. Sciendumque est, hanc comparisonem fieri solere inter inferiores cælos, & elementa, cæteraque inferiora corpora, seu mixta, & in ea esse varias opiniones, quas tractauimus in disp. 13. Metaph. sect. 11. Qui ergo putant, materiam cælorum, & elementorum esse eiusdem rationis, quia in pura potentia non existimant specificam differentiam posse inueniri, consequenter dicent, etiam materiam cæli empyrei esse eiusdem speciei cum reliquis, quia etiā est pura substantialis potentia. At illud fundamentum debile est, vt in citato loco ostendi. Qui vero putant, materiam cæli crystallini, & inferiorum esse eiusdem rationis cum elementari, quia omnia sunt ab intrinseco, & de se corruptibilia ex parte materiæ, licet ex parte formæ habeant aliquem modum incorruptibilitatis: nihilominus dicere possunt, materiam cæli empyrei esse altioris rationis, quia ab intrinseco incorruptibile est, & inalterabile. Et ita sentiunt moderni, qui solum cælum empyreum in primo creationis instanti productum ex nihilo, alios vero cælos postea ex aqua formatos autumant, vt Molin. & Salmeron.

2.
In eodem 2.
modo astru-
endo excessu
Abulensi

Idemque opinatur Abulensi in cap. 23. Exodi q. 53. excedit tamen, quia non solum dicit cælum illud licet corpus sit, & ideo non fit totaliter spirituale, tamen esse quasi spirituale, quia non est de

materia aliorum cælorum, sed etiam addit: Imo non dicitur esse de materia. Et sic illud est sexta essentia: quod autem materiale non est, non conuenit cum rebus materialibus in natura, quæ uic modo. In quibus verbis obscurum est, in quo uero sensu dicat, cælum empyreum dici esse de materia. Nam si ex vera materia constaret, quomodo non est de materia? Fortasse tamen intellexit, non esse de materia, id est, non esse factum ex materia præiacente, sicut ipse de alijs cælis opinatur, quos habere materiam eiusdem rationis cum elementari, & ex illa præexistente fuisse progenitos arbitratum, & ita in hoc constituit differentiam inter cælum empyreum, & reliquos. Et nihilominus illud dicit esse sextā essentiam, quia licet ponat alios cælos eiusdem materiæ cum elementis, nihilominus illos dicit esse quintā essentiam respectu elementorum, quia non tantum ab illis specie differunt, sicut ipsa elementa inter se distinguuntur, sed etiam ratione formæ sunt incorruptibiles, in quo inter se conueniunt, & ideo cuiusdam quintæ essentiæ esse dicuntur. At empyreum dicitur esse sexta essentia, quia secundum materiam, & formam est incorruptibile, ac subinde alterius rationis. Atque hæc cum probabilitate, & consequenter dicta sunt. Quod uero vltimo hinc infert, cælum empyreum non conuenire cum rebus materialibus quouis modo, nullam consecutionem, vel probabilitatem habet. Quia est omnia illa essentia vera, nihilominus cælum empyreum cum cæteris corporibus incorruptibilibus in compositione essentiali ex materia, & forma generatim sumptis, & in capacitate trinitatis dimensionis, & quantitatis, & in aliqua perpetuitate ab intrinseco: cum cæteris vero elementis in ratione communi corporis simplicis conuenire.

At uero iuxta opinionem D. Thomæ, quam ueriores existimamus, quod materia celestis est diuersæ rationis ab elementari, non oportet in cælo empyreo fingere altioris ordinis materiam, sed eiusdem generis cum celesti, licet intra illud sit perfectioris speciei eo modo, quo in pura materia species esse potest, quia ex natura sua est ad nobiliorem formam determinata. Hæc enim differentia cum proportionem etiā inter materias inferiorum cælorum inuenitur, supponendo, cælos ipsos inter se specie distinguuntur, vt in dicto loco Metaphysicæ, consequenter loquendo, asserendum esse docui. Veruntamen, etiam si quis opinionem illam amplectatur, quæ totam materiam cælorum mobilium dicit esse eiusdem rationis, licet ab elementari sit distincta: nihilominus sine repugnantiā, & cum maiori probabilitate dicere potest, materiam cæli empyrei esse altioris rationis à reliquorum cælorum materia: non quia id sit simpliciter necessarium ad incorruptibilitatem ab intrinseco, sed quia ad maiorem perfectionem essentiali mobilioremque modum incorruptibilitatis spectat. Et quia tota illa perfectio cælo empyreo tribuenda est, quia fini, propter quem creatus est, est maxime proportionata. Atque ita consequenter etiam dicere possunt sic opinantes cælum illud esse cuiusdam sextæ essentiæ, vt explicauimus. Nos uero quia credimus, hanc perfectionem habendi materiam specificam, & determinatam ad suam formam esse communem omnibus corporibus celestibus specie diuersis, ideo non iudicamus necessarium, tribuere cælo empyreo sextam essentiam, sed nobilissimum gradum specificum in illo genere quintæ naturæ simplicis, in quo cæli omnes superiores elementis creati sunt.

De forma uero empyrei cæli solum queri potest, an sit anima. Sed in hoc credimus, eandem omnino esse rationem in illo cælo, ac in cæteris inferioribus, ac proinde omnino certum esse illud cælum non esse animatum, nec formam eius esse

animam sicut de formis aliorum cælorum in philosophicis questionibus de cælo quest. 5. dixi, & ex dictis supra de Angelorum substantia sufficienter intelligi potest. Nam forma, quæ in corpore, & per corpus non potest actionem vitæ exercere, non potest esse anima: at vero forma calæ empyrei non potest in illo corpore exercere opera vitæ vegetativa, quia incorruptibile, & ingenerabile est: neque enim potest per illud cognoscere, quia cum sit simplex, & incapax alterationis, nõ potest habere organa, sicutum, per quæ talis cognitio, omnisque generatio animæ sentientis fit. Opera autem vitæ intellectualis propriè nõ exerceretur per corpus, nec forma, quæ est principii intellectualis cognitionis, esse potest forma corporis, nisi possit illo vti ad talem cognitionem acquirendâ, vt de Angelis ostensum est. Ergo materia illa calæ empyrei, quantumvis sub alia ratione sit subtilior, & perfectior, nõ est capax formæ, quâ fit vera anima, & quoad hoc eadem ratio est de illo, quæ de inferioribus. Vnde quicquid difficultatis in hoc pûto occurrere potest, ex generali questione, & ostensione, quod cælum non sit animatum, petendum est.

Secundum de proprietatibus huius celi. Primum
communiter receptum est, illud esse ab intrinseco
incompræhensibile, viam declaratum est, & confe-
quenter etiã mensurari æquo, sicut de Angelorum
subsistentia, & caliarum rerum interruptibilium exi-
stentia dicta alibi est, præferam disp. 50. Metaph.
sect. 3. & 6. Dicitur etiam hoc cælum esse immobi-
le, quod fano modo intelligendum est. Non est ei-
us talis immobilitas, vt sit omnino incapax motus
localis proprii, ac physici: nam eo ipso, quod verū
corpus, & quantum est, habet potentiam passiuā
localem motum saltem neutram, vt Scotus lo-
quitur: quia est vere in loco physico, & finito, &
potest esse propinquius, vel remotius ad alia cor-
pora, saltem secundum partes suas. Vnde si Deus
voluerit, moueri ab aliqua intelligentia potuisset,
neque id esset violentum tali corpori, quia nulla
naturalis perfectione propterea priuaretur: que-
rescendum nulli perfectioni talis corporis est, licet
respectu vniuersi possit esse conueniens. Vnde so-
lum non mouetur, quia esset superfluum, & fini,
propter quem à Deo creatum est, minime cōsen-
tandum, tamen hoc totum respectu particularis
naturæ talis celi extrinsecum est, & ideo non est
illi quæsitia naturalis, vt motus circularis violentus
fuerit, si fieret, quauis secundū legem
ordinariam, & respectu ordinis totius vniuersi
posset dici extraordinarius, & miraculosus. Ne-
que etiam obstat, quod hoc cælum supremum sit,
& ideo non habeat extrinsecum locum con-
tinentem, in quo posset moueri: tum quia hoc so-
lum est verum de facto, nam posset Deus aliud cælum
supra istud creare, nulla facta violentia tali
cælo, sed iuxta consilium voluntatis sue vniuer-
sum totum augendo: tum etiam, quia ad circularē
motum non est necessarius superior locus ex-
trinsecus continens: sed abique illo physice, ac natu-
raliter fieri posset, sicut Philosophi de primo
mobili existimauerunt. Accedit, quod cælum em-
pyreum vniforme, ac prorsus homogeneum esse
debetur: totum lucidissimum, & secundū omnes
fines partes æque splendidissimum, ac subinde æ-
que perfectum: & ideo nec indiget motu circulari,
vt secundū varias partes alteri, & alter alijs par-
tibus orbis applicetur. Neque si ita moueretur pec-
ciliarem violentiam pateretur, quia nulla eius
pars magis postulat esse in hac parte vniuersi, quā
in altera, vel in hoc hemispherio potius, quam in
alio, cum omnes eiusdem rationis sint. Est ergo im-
mobilitas illius corporis ex recto ordine vniuersi,
non ex peculiari debito (vt sic dicam) talis naturæ.

Suarez de opere sex dierum.

Interrogant autem aliqui Theologi , an cælum illud solidum, vel flexibile, seu fluidum sit. Quod dubium specialiter tractat Daniel Malonius in 2. d. 2. disp. 7. sect. 5. Et probabilius censet esse corpus fluidum accidens, & recedens secundum partes. Fûdatur, quia si esset solidum, nõ posset inferui cor poribus beatis vel ad motû, vel ad locutionẽ, aut respirationẽ: item quia aliàs daretur perpetua corporû penetratio. Quas rationes ipsemet fate tur posse dissolui, nihilominus tamẽ probabilio res esse, quam quæ in contrarium adduci possunt. Mihi tamẽ oppositum videtur longe probabilius. Primo quidẽ, q̃a si illud corpus fluidum est, pro fecto est mobile intra eundem locum secundum varias partes, & per modû fluxus, & refluxus, seu accessus, & recessus. Hoc autẽ est contra receptum dogma omnium ponentium illud cælum prorsus immotum. Secundo, quia illa species motû localis valde imperfecta est, nõ enim potest intelligi sine aliqua diuisione, cõdensatione, & rarefactione par tium talis corporis, quæ repugnât corpori incor ruptibili. Antecedens declarat, quia si corpus beati ascendens ad illud cælû, non penetrat per il lud manens immotû, sed cælum illud cedit cor pori beati, necesse est, vt partes talis corporis diuidã tur, vt dent locû humano corpori subintranti, & consequenter necesse est, vt partes secundû latera comprimantur, & postea transeunte corpore bea ti, rarefiat, vt ad priorẽ locum reuertantur, & cõ tinuitatem iterum accipiat, sicut nunc fit in aere, vel aqua. Tertio, quia ante ascensum corporû bea torum cælum illud replebat adæquate totû spa tium, in quo creatus est: si ergo postea ad eundem locum, seu ad idem spatium ascendant innumera multitudo corporum beatorû, & intra illud spa tium, ac cælum recipiantur, & singula occupent spatia sibi proportionata, & cum partibus cæli nõ penetrarent, profecto necesse est corpus illud ca leste condenfari, vt in minori spatio recipi possit, vel extra illud totum spatium dilatari, vt as cendere per plures partes suas, & non potest intelligi sine mutatione figuræ, & dispositionis antiquæ, aliq̃ue similibus imperfectionibus, illi perfectis sime naturæ repugnantibus.

Denique ex alterius sententiæ coniecturis non fit probabilius illa sententia, quia necessitas illius proprietatis cæli empyrei ad vsum corporum beatorum nec probabiliter suadetur. Nam in primis quod spectat ad motu localem, poterant beatorum corpora in illo cælo, vel per illud moueri, sicut per inferiores cælos: possunt autē per cæteros moueri, vel transire, etiāsi diuisibiles, vel fluxibiles non sint: ergo idem erit in cælo empyreo. Nec refert, quid diutius, vel permanentius in empyreo cælo sint cōmoraturi, tum quia eadem est ratio de longa, vel breui morâ, & de plurib⁹, vel paucioribus moribus: tum etiā quia post diem iudicij quando omnes sancti homines iam erunt in corpore, & animo beati, libere discurrent per alios cælos, vel per totum vniuersum, vt alibi tractatum est. Deinde ad loquendum nō indigebunt corpore cælesti tāquam instrumentum, quo ad vocem formandam vtatur, sicut nos aere vtimus. Quia (vt ex materia de Beatitudine suppono) corp⁹ gloriofum nō erit in parib⁹ internis vacuum, sed omnia illa interiora loca corporis, quæ nunc alimentis, excrementis, superfluis humoribus, aut aere replentur, tunc purissimis, ac lucidissimis aere replebuntur: illo ergo vtentur ad formandam vocem, & in cælo empyreo solas intentionales species emittent, vt ab alijs audiantur, & sine vlla commotione, vel fluxu cælestis corporis fieri poterit æque ac immutatio visus. Præterea respirationi in illis corporibus necessaria non erit, quia nulla in eis erit alteratio, & ita nesci quæ corda eorum nimia calefactione efficien-

7.
Ad fons
merita Ma-
lonij in m.
pæced. mis
vide D.
Thom in
d. i. q. 2. art.
2 ad 5.

Vide e. som.
p. p. dist. 48.
Ioh. 4. 13.

C

tur,

Rejicitur
tamen tré-
pliciter.

7.
Ad funda-
menta Ma-
lonij in n.
preced. ni
vide D.
Thom in 2.
d 2. q. 2 art.
2 ad 5.

Vide 1. tom.
3 p d. 1 p. 48.
103. 4 5.

E Z
lis, opp
im, et
.
TOM
LI
IN
I PART
.
2

tur, propter quam respiratione indigeant. Denique corpora beata non erunt semper intra corpus celi empyrei, sed supra conuexu illius plantas pedum habebunt, quando voluerint. Imò hic est quasi proprius illorum situs, & locus, sicut de Christi corpore alibi ostendimus. Quando verò beati intra ipsum celum empyreum esse voluerint, nullum est inconueniens, quod semper penetrent illud, idem enim erit de alijs celis, quando per illa suo arbitrio transire, vel discurrere voluerint.

Vide 2. com.
disp. 21. c. 1.
& 21.

8.
Prima proprietas de
inflatu em-
pyrei in cor-
pora subie-
cta discuti-
tur.
1. Opinio
negans.
1. Argum.

Ultimò circa vim agendi celi empyrei in alia corpora, vel in hac inferiora dubitant Theologi an illud celum hac inferiora influat, vel ex se lumen, aut aliquam qualitatem emittat. Res tamen est adeò ignota nobis, vt vix cōiecturis possit aliquid probabiliter ostendi. Nihilominus tamen sunt opinionones. Prima negat aliquid influere. Hanc tenuit D. Th. in 2. d. 2. q. 2. ar. 3. vbi alijs etiam nonnullis placet, & Alenf. 2. p. q. 47. memb. 1. Prima ratio à priori esse potest, quia celum empyreum non est factum, ad seruandas res corruptibiles vel in indiuiduo, vel in specie per continuam generationum successiōem: sed tantum est factum propter perfectionem vniuersi, præsertim in ordine ad finem supernaturalem, vt sit beatorum domicilium: ergo est omnino abstractum ab influentia in hac inferiora. Secundò, quia celi non agunt nisi mediante motu, vt de ceteris patet, vnde dici solet, quod si motus celorum cessaret, omnia hac inferiora perirent, quia celi nihil in ea influerent. Addi etiam solet, quod corpus nō mouet nisi motum: sed celum empyreum est immotum: ergo nō influit. Tertiò, illud supremum celum nihil influit in celos sibi proximos: ergo neq. in remota elementa. Consequētia clara est, quia iuxta principia bonæ Philosophiæ corpus remotum nō agit in distans nisi per proximum, vel agendo in illud. Antecedēs verò patet, quia corpus illud non influit iuxta in alia corpora celestia, licet in se lucidissimum sit, alioqui videri posset: sed celum non influit, nisi per lumen: ergo. Quartò explicari non potest, qualis influentia hac sit.

9.
2. Opinio af-
firm. Et ali-
qua:io pro-
batur.

1. Ratio, sed
infirma.

Altera nihilominus sententia docet, celum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc sententiam prætulit D. Th. 1. p. q. 66. a. 3. ad 2. & quodl. 6. q. 11. a. 19. vbi expressè contrariam sententiam retractat, vt notat etiam Caiet. circa dictam solutionem ad 2. qui hanc vltimā sententiam amplectēdam censet. Et eandem sequuntur Richar. in 2. d. 2. a. 3. q. 3. Dur. q. 2. Egid. q. 2. a. 4. Argent. q. 2. ar. 1. Variæ autem rationes ad hoc suadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodq. corpus materiale cōseruatur à proximo superiori corpore tanquā à loco naturali, in quo continetur: ergo primum mobile hoc modo cōseruatur à celo empyreo, in quo cōtinetur: ergo necesse est, vt celum empyreum in illud influat, & consequenter per illam influentiā agat in inferiora, quatenus virtutē influendi eius continet, vel roborat. Sed hac ratio parui momenti est. Nam maior intellecta de cōseruatione propria per propriam actionem, veramq. efficiētiā falsa est, vt bene notauit Dur. sup. n. 7. quia elementum ignis in sua sphaera existens locus naturalis est purissimi aeris vicini, quem circundat, & cōtinet: ignis autem ille nihil influit in aerem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius postulet, vel humiditatem eius minueret, quod non esset illud cōseruare, sed ad corruptionem disponere. Fingere autem aliam influentiā in igne, cōmentitium est. Item illud principium, quod omne corpus cōseruatur à loco naturali, nullū habet fundamentum. Nam si corpus cōtētum sit per se factum per creationem, quia est natura sua incorruptibile, non indiget alia causā cōseruante præter suum creatorem: imò à nullo alio cōseruari potest, quia à nullo alio pēdet in esse, sicut neq. in fi-

ri. Si verò corpus illud sit natura sua corruptibile vt aer, & quodlibet elementum: & illud non indiget cōseruatione per se præter Deum, sed solum indigebit cōseruante per accidens, id est, non corruptente, seu remouente prohibens, & sic se habet ignis ad aerem, & ad hoc non est necessaria influentia positiua, vt per se patet. Ergo vt celum empyreum sit locus suo modo naturalis proximi inferioris celi, non est necessaria influentia, sed continentia cum debito, & connaturali ordine.

Secunda ratio est, quia si celum empyreum nullam influentiā haberet, non pertineret ad vnitatem vniuersi, quod est inconueniens. Sequela debet probatur, quia vnitās vniuersi est vnitās ordinis: ordo autem hic attribuitur secundum influentiā superiori in inferiora, quia est vnitās regiminis, quatenus inferiora per superiora reguntur. Verū tamen hac ratio parum etiam cogit, quia vnitās vniuersi, quantum ad corpora attinet, per ordinē situm, & subordinationem corporū simplicium consentaneum naturis eorū sufficienter saluatur. Sicut n. domus est vna, & imago etiam est vna, etiam si vna pars nō habeat in aliam actiuam influentiā: ita hic mūdus potest esse vnus, & aliquod corpus potest pertinere ad vnitatē eius sine influentiā, secundum alium conuenientem ordinē. Sic ergo vt celum empyreum ad vnitatē mundi pertineat, satis est, quod sit quasi pulcherrimi theatri totius vniuersi continens, & quasi complens illud. Accedit, quod influentiā, quæ nunc est, nō est principaliter propter vnitatē, sed supposita vnitati vniuersi, ad eius cōseruationem, & perpetuitatem ordinatur. Vnde elementū ignis per se nihil influit in inferiora, sed per illud influunt celi, quia non potest influentia transire ad remota corpora, nisi proxima prius afficiat. Si tamen posset fieri, vt celum lunæ nihil influeret in ignem: nihilominus ad vnitatē vniuersi pertineret. Et declaratur ex statu vniuersi post diem iudicii: cessabit enim influentia, & nihilominus vnitās mūdi permanebit.

Tertia ratio philosophica, & valde verisimilis est, quia omne corpus naturale habet aliquā vim actiuā, & hoc videtur pertinere ad perfectionem formæ: hac autem virtus in rebus non videntibus non est ad agendum in seipsis, sed ad agendum in alia. At verò celum empyreum est substantia cōstans forma quadam valde perfecta in illo ordine: ergo non caret omni virtute agendi. non est autē ita perfectum, vt gradum animæ attingat: ergo virtus eius non est actiua immanente actione: ergo transeunte: ergo est potens influere in alia: ergo de facto influit. Hac vltima consequētia probatur, quia illa virtus de se naturaliter, & necessariò agit, quia nō est libera, vt suspendere influentiā valeat, vt est per se notū. Neq. est et verisimile, vt proximum celū sit incapax influentiæ eius, vt hac ratione sit perpetuo otiosa, & carens actione ob defectum pāsi capāci, quia nō videtur hoc optime dispositioni corporū vniuersi, & sapientissimæ providentiæ diuinæ consentaneū: ergo illa vis actiua celi empyrei semper est in actu, ac subinde in cetera corpora continuè influit. Et hac ratione vniuersi Dur. Rich. & Egidius. Alij addunt, probationem ab experimento quodam, de quo statim videbimus.

Atque hæc ratio maximè confirmatur, quia hic ordo rerū per se pertinet ad perfectionē, & nullū habet incommōdum, vt patebit respondendo ad motiua contrariæ sententiæ. Ad primū n. negatur consequentia: nam licet hoc celum per se primo non sit factum, ppter influentiā, consequēter, & quasi per se secundò illā habere necessariū fuit: quod debuit esse perfectissimū, ac pinde maximè actiuū, nec debuit carere pportionatō subiecto, in q. suam virtutē exercere posset. Ad secundū falsa est illa in primis illa vniuersalis ppositio, q. corpus non mouet

SVARI
de Angel
re 6. d. 1. c. 1.

1. d. 1. c. 1.

mouet nisi motum. Nam licet fortasse in motu locali id habeat verum, quando vnum corpus per se, ac immediatè mouet, & impellit aliud, in motu alterationis non est ita, potest enim vnum corpus quietum localiter manens, aliud mouere per alterationem propriè, aut late sumptam, prout illuminationem, & omnem mutationem ad qualitatem per se tendentem comprehendit, quia nulla est ratio, ob quam illa conditio motus localis in agente ad alterationem, vel similem actionem necessaria sit, vt alibi latius dictum est. In alijs autem celis necessarius est motus ad influendum, non per se, nec quia simpliciter necessarius sit in celo, vel altris ad agendum, absolute in inferiora, sed quia est necessarius ad ordinate agendum, prout ad conseruationem vniuersi necessarium erat. Vnde ille motus solum est necessarius vt applicatio agentis ad passum, id est, vt sol, luna, &c. ad diuersas mundi partes applicentur, & ita possit horum aliorum influentia ad vniuersum extendi cum intermissione, & vicissitudine ad eius vtilitatem necessaria. Nam si sol, v. g. in vno situ semper quiesceret, res sibi presentes corrumpere, & alie propter eius absentiam perirent. Idemq; suo modo verum est in ceteris planetis. Et in hoc sensu verum est mundum hunc inferiorem periturum fore, si celi quiescerent, & non in alio, vt in Philosophia tradidit, & attigi in Metaph. disp. 21. sect. 3. & disp. 22. sect. 5. præsertim in fine. At vero ad influentiam celi empyrei non fuit necessarius motus eius, quia, vt supra dixi, in suo esse, & compositione partium est vniuersum, & omnino homogeneum, & ideo non plus, neq; aliter in vnam partem orbis, quam in aliam influere, etiam si circulariter moueretur, quia per talem motum non fieret huic, vel illi hemisphærio propinquior secundum partes magis, vel minus, vel alio, & alio modo effectrices, sed tantum secundum diuersas partes materiales, quæ varietas ad influentiam nihil refert. Non desunt tamen, qui tribuant illi celo varias influentias secundum partes diuersas, de qua opinione in responsione ad quartum videbimus.

Ad tertium dicimus primo, non esse necessariū, vt omnes cælestes influentiæ fiant per lumen, nam possunt habere alias innatas proprietates, per quas agant, vt in singulis planetis mihi probabilis est. Vnde iuxta speciem diuersitatem cælorum vel aliorum est etiam varietas in proprietatibus, & consequenter in influentijs, quæ ab illis manant. Sic ergo esto effect verum, cælum empyreum non influere per lumen, poterit influere per aliam, vel alias virtutes sibi connaturales, per quas non influet illuminando, sed immediatè efficiendo in celo sibi propinquo aliquam aliam qualitatem nobis ignotam non repugnantem incorruptibili corpori, quia non disponit vllō modo ad corruptionem, sed tantum perficit, ad modum luminis, vel similitum qualitatum. Quod optimè confirmat Richar. quia influentia lunæ, vel Solis attingit, vbi lumen eius non attingit, vt ad viscera terræ, & alia opaca loca: sic ergo poterit cælum empyreum aliquid influere in primū mobile, esto radios luminis in illud non mittat. Adde vero licet sit probabile, lumen celi empyrei non emittere radios luminosos, vel quia eius splendor est alterius rationis à luce Solis, vel quia est corpus adeo rarum, vel subtile, vt ad illuminandum, non sufficiat: nihilominus hoc non esse certum, nam fortasse etiam crystallinum cælum fulget in se ex vicina influentia celi empyrei. Nulla enim experientia aliud constare nobis potest: nam fieri optime potest, vt illa influentia sit, & à nobis non videatur. Vel quia primum mobile est corpus ita densum, & opacum, vt penetrari non possit lumen, sed potius radios superioris corporis in se con-

uertat. De opere sex dierum.

tineat, & vmbra reddat, vt corpus lunæ, & similia: vel quia propter nimiam distantiam non potest lumen illud huc perungere. Sicut etiam cælum empyreum cum sit lucidum, & visibile, sine dubio visibiles species ex se emittit, & nihilominus à nobis videri non potest, quia propter nimiam distantiam, vel obstaculum alicuius celi intermedij species visibiles ipsius ad nos non pertinent. Idem ergo potest esse de lumine.

In vltimo argumento petitur, quæ sit influentia illius celi. In quo puncto aliqui antiqui, vt A. lenfis, & D. Thom. supra referunt, dixerunt, influentiam huius celi consistere in quodam speciali lumine necessario ad coniunctionem animæ rationalis cum corpore: nam ad coniunctionem animæ sentientis ponunt aliā specialem influentiam celi crystallini ad vniōem vero animæ vegetatiuæ influentiam celi stellati. Sed hæc opinio antiquata, & merito reiecta est, quia sine fundamento coniungit illorum luminū necessitatē, cū explicare nō possit, qd sint, vel cur excogitentur. Nā ad coniunctionem cuiuscunq; animæ, siue formæ corporis, nullū medium est necessariū præter vltimā dispositionem, vel organizationem animæ proportionatā: hæc a. dispositio p. mitionem elementorū cum communij influentia cælorum, coëfficiēte, si opus sit, proxima causa vniūca, vt in viuētib. perfectis inuenitur, sufficēter fit. Ergo frustra fingitur influentia celi empyrei propter coniunctionem animæ rationalis cum corpore: nam licet fieri possit, vt illud cælū in eam influat, tamen sine illa influentia posset etiā facile subsistere & intelligi, prout ab Aristotele dicente, sol. & homo gen. at hominē, intellecta est.

Alij tribuunt huic influentiæ celi empyrei diuersas inclinationes, & dispositiones hominum in distinctis, ac distantib. orbis plagis habitantibus. Nam cum oēs illi habeant oēs influentias cælorū mobilium, & nihilominus semper inter se habeant illam diuersitatem complexionum, & proprietatū connaturalium, & quasi indiuidualium, nō potest illa diuersitas oriri ex influentia cælorum mobilium. Vnde concludūt, provenire ex celo immobili quod semper habet diuersas influēcias in omnib. illis regionibus, & plagis vniuersi, ita vt in vnaquaq; semper sit eadem, & inter se sint distinctæ propter diuersas partes celi immobilis semper immobiliter influentis. Quā sententiā refert Richard. supra de illa dicit eundem rationi concordare. At hæc sententia supponit cælum empyreum ex se, & per se distinctas qualitates, & proprietates influere per distinctas partes suas correspondētes diuersis hemisphærijs, ac regionib. terræ. Hoc a. repugnat his, quæ de homogeneitate talis celi diximus: nam si partes eius sūt omnino similes in substantia, & dispositionib. suis, quomodo possunt in vi agēdi esse dissimiles, & variæ, cū vis agēdi vel sit per formā, & dispositiones, vel certe ex forma vt informante materiā sic dispositā consequatur. Quā ppter cum Rich. dicto a. 3. q. 2. fateatur, illud cælū esse homogeneum, & vniuersum in esse suarum partium, non videtur loqui consequenter in quæst. 3. distinctas influentias per se illis partibus attribuens.

Deinde illa experientia nullū signū est talis diuersitatis influentiariū à celo empyreo secundum diuersas eius partes proueniētiū. Quia potest ex alijs causis tum materialib. tū etiā efficientib. provenire. Nam in varijs regionib. orbis potest terra esse diuersimodè disposita, & alijs elemētis aliter, & aliter mista Vnde, provenire potest, vt, cæteris parib. diuersa mista ex illa generentur, & corpora etiam complexionē varias fortiantur. Accedit, quod Solis, & aliorū planetarū aspectus, & respectus sunt varijs respectu diuersarum regionū, vel secundum propinquitatem, vel distantiam ad orientem, vel alias plagas orbis, vel secundum aspectū directum,

C 2 aut

14.

Circa 4. argument. opinio 1.

Reijcitur

15.

2. Opinio.

Impugnatur primo.

16.

Impugnatur 2.

Tandem impugnatur.

E. Z. lis, opp. im, et

1. 2.

1. 2.

aut obliquum, tam respectu Solis, & singulorum planetarum, quam secundum varios ipsorum, & aliarum stellarum concursus. Hæc a. habitudo, & dispositio ex parte terre semper est eadem propter immobilitatem eius, & ideo semper in illis regionibus pro illarum diuersitate eadem distinctio in effectibus, vel conditionibus eorum reperitur. Non prouenit ergo ex solo cælo empyreo, quantumvis supposita influenza huius cæli, possit ad illam cooperari, non quia in partibus suis ex se habet distinctam virtutem influendi, sed quia eadē virtus aliter concurrens cum alijs causis vniuersalibus, vel particularibus efficientibus, & materialibus, potest ad diuersos effectus cooperari, sicut in varijs coniunctionibus planetarum contingit.

17.
Vera resolu-
tio prædictæ
influentiæ.

Dico ergo, non constare nobis, quod specialem proprietatem, vel effectum influat cæli empyrei per se spectati, & sola sua virtute efficiendo in aliud corpus. Neque propter hunc defectum nostræ cognitionis negare debemus omnem illius cæli influentiam, quæ euidens nobis est, in rebus nobis vicinioribus, esse plures virtutes agendi, quas ignoramus, quæ earum effectus experti non sumus, nec satis experiri, aut ab alijs causis distinguere possumus. Satis ergo est, quod in generali, & veluti à priori ex illius corporis nobilitate colligamus, non posse carere omni agendi virtute. Vnde D. Thom. dicta solut. ad 2. in generali dixit, influere illud cælum in sibi proximum aliquid ad dignitatem pertinet. In dicto a. quolib. dicit cooperari ad perpetuitatem, & stabilitatem vniuersi. Verisimile a. est, de facto non influere in hæc inferiora, nisi coadiuuando, & cooperando alijs astris, & cælis: & ita non habere aliquem specialem effectum præter eos, qui ab alijs cælis proueniunt, quantumvis ex influenza cæli empyrei vel maiori virtute, & efficacia hant, vel etiam aliter temperantur, & disponantur. Neque de ista influenza ita occulta aliquid aliud dici cum fundamento posse existimo. Nam quod quidam dicunt, habiturum specialem influentiam in corpora beatorum, incertum satis est, si de influentia distincta ab emissionem intentionalium specierum intelligatur: nam sine dubio delectabuntur beati splendore, & pulchritudine illius cæli non tantum mente, sed etiam oculis visa, & ad hoc ab illo species recipiunt. Alia vero influenza, non video, quo fundamento asseratur.

CAPVT VI.

Utrum in verbis illis. In principio creauit Deus cælum, creatio etiam Angelorum comprehensa sit.

1.
Duplex qua-
stio in titu-
lo capitis di-
stinguenda.

Altera confirmatio in c. 4. n. 14. prætermissa hoc incidens dubium petebat, quod in superiori tract. l. 1. c. 3. n. 12. attigimus, & in hunc locum plenius tractandum remisimus. Duæ igitur quæstiones hic distinguendæ sunt, vna est, an Moyses in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiserit. Altera est, si illam non prætermisit, quo verbo, & quomodo illam significauerit. Et ita hæc posterior quæstio bipartita est, solum n. possunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel sub nomine cæli, vel sub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut vestigium illius significationis cogitari potest, & ita de illis tantum duobus variæ opiniones fuere. Nunc ergo solum de creatione cæli agimus, de lucis productione in lib. seq. videbimus.

2.
In quæstione
nunc tra-
ctanda. 1. o.
pinto negans

Est ergo opinio satis antiqua, & recepta, Moysen in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem fecisse, imo ex instituto illam prætermisisse. Ita supponunt Basil. l. de Spiritu sancto. c. 16. & homil. 1. Exaëmer. & Chrysostom. de Ieiunijs, & Gen. lectione, quæ habetur post homilias in Gen.

idemque habet hom. 2. in Gen. & in id. Psal. 8. Quam videbo callos tuos. Epiphani. hieres. 65. in principio, Cyrill. l. 3. cont. Iulian. 5. igitur quod, Athan. q. 1. ad Antioch. Theodoret. q. 2. in Gen. & indicat Hieronymus epist. 129. ad Cyprian. in principio dicens, Moysen visibilium tantum rerum creationem narrasse. Præterea in hac sententia conueniunt omnes, qui senserunt Angelos fuisse creatos ante illud principium, de quo loquutus est Moyses, cum dixit, *In principio creauit Deus cælum*, quos supra suo loco retulimus. Quia Moyses tantum narrat creationem earum rerum, quæ in illo principio creata sunt: ergo si iam erant Angeli, non potuerunt sub illa narratione comprehendi. Et simili modo eiusdem opinionis necessario sunt, qui dicunt, Angelos fuisse creatos post primum diem, quia sic etiam non possunt sub illis verbis comprehendi. Sed hæc opiniones in superiori tractatu reiectæ sunt. Veruntamen licet Angeli fuerint creati simul cum cælo, vt ibi posuimus, fieri potuit, vt Moyses in sua narratione illam prætermiserit. Quod autem ita sit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præsens atinet, nomen *cæli* non significat rem spiritualem, sed corpoream: ergo in narratione historica vox illa est in sua proprietate accipienda. Cur autem Moyses Angelos prætermiserit, variæ rationes à Patribus redduntur. Prima est Athanasij, Chrysostomi, & Theod. dicens, ne illis ille populus Angelos vt Deos coleret, si illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebræi tunc erant incapaces, & non poterant creaturas spirituales concipere, ideoque satius visum est, occasiōem præbere, vt ex visibilibus ad invisibilia ascenderent, quam statim de spiritualibus rebus sermonem eis facere. Ita indicant Chrys. & Basil. & fauet Ambr. l. 1. Exaëmer. ca. 5. & Cyrill. dicens: *Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequebant.* Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat à scopo Moysis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, & ad Melsæ expectationem per res, & ceremonias sensibiles disponere, altioribus rebus prætermisissis. Ita significat Cyrillus lib. 2. cont. Iulian. 3. 4. vers. Itaque de Moys. cum sequente.

Secunda sententia huic extremæ contraria est, Moysen in illis verbis, *In principio creauit Deus cælum & terram*, per se ac immediatè loquutum esse de Angelis, illosque solos nomine cæli significasse, quoniam non sine aliqua metaphora per cælum intelligendo supremum ordinem rerum, quibus hic mundus componitur. Sicut n. vnus homo, qui microcosmos dicitur, corpore, & spiritu constat, ita mundus ex rebus spiritualibus, & corporalibus componitur, illæ ergo nomine cæli, hæc vero nomine terra significatæ sunt, vel quoad totā earum existentiam, vel quoad materiam, ex qua oēs corporeæ formæ sunt. In qua expositione posterior pars de nomine terra postea expenditur, quoad priorē vero huc pertinet. Et approbat illam Aug. l. 12. Confess. c. 7. 8. & 9. sequitur Gregor. 37. Moral. cap. 24. alias. 25.

Veruntamen sine vlla dubitatione dicendum est primo, Moysen nomine cæli non significasse solos Angelos. Hanc assertionem probant sufficienter, quæ c. 3. & 4. copiose tractata sunt. Eius communis sententia antiquorum Patrum præter citatos in priori sententia, Dionys. c. 4. de diu. nomin. in prima eius parte, Basil. hom. 1. Exaëmer. & sæpe in seq. & præsertim in hom. 9. vbi has allegorias, quæ simplicem, ac literalē sensum excludant, grauerè reprehendit. Vnde Greg. etiam Nissen. in principio Exaëmer. in eam curam incumbendum esse dicit, vt rebus in significatione propria manentibus, certum rerum procreationis se rem contempleretur. Eademque est sententia Ambr. toto l. 1. Exaëmer. & l. 2. c. 1. & sūt postea sequuti Beda in Exaëmer. initio. Hugo de S. Victor. in elucidat. Gen. c. 3. & 9. & ibidem Glossæ, & modernij

derm expositores communiter, & D. Thom. dicta
quest. 65. 66. & 67. & seq. Et Scholastici communi-
ter cum Magistro in 2. d. 12. Et fundamentum præ-
cipuum nititur in principio sumpto ex doctrina
eiusdem Augustini, & ad fidei stabilitatem valde
necessario, verba Scripturæ in proprio sensu esse
accipienda, quando euident ratio, vel auctoritas
ad metaphoram non compellit, quæ ad dogmata fidei,
vel ad historias pertinent. At illa verba, *In principio
creauit Deus cælum & terram*, & dogma fidei conti-
nent, & historiam referunt, & nulla est ratio in-
ducens, nedum cogens ad metaphoram, auctori-
tas etiam Patrum in propria significatione ver-
bum illud accipit. Ergo nulla ratione excluden-
dus est sensus proprius propter metaphoricum.
Et hanc regulam etiam ad verba Moysis singulari-
ter applicatam, & subinde totam rationem à no-
bis factam confirmant non solum Basil. homil. 3.
& 9. in Gen. & Beda, & Hugo de Sanct. Victor. su-
pra, sed etiam Augustinus lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1.
& 2. ubi expressè reijcit in hac parte sensus allego-
ricos, quos in alijs libris de Genesi contra Mani-
cheos prius scripserat. Accedit tandem, quod in
alijs locis scripturæ (vt supra etiam notauimus) in pro-
pria significatione verba illa, & nomen cæli in eis
positum explicatur, præsertim Psalm. 101. *Nitio tu
Domine terram fundasti. & opera manuum tuarum sunt
cæli.* Et Ecclesia ex eodem loco accipit primum ar-
ticulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum
Deum Patrem omnipotentem creator em cæli & terræ* qui
sine dubio in verborum proprietate accipiendus est.

Quapropter sententia Augustini piè explican-
da est, vt in sensu mystico, non excludendo pro-
prium & literalem, sit loquutus. Quod multo cer-
tius est de Gregorio. Addendum item est, & pro
sequenti obseruandum, Augustinum in his
interpretationibus Genesim magis disputando, &
inquirendo, quàm asserendo, & verum sensum li-
teralem stabiliendo, processisse, vt ipse diserte ad-
monuit lib. 1. Genes. ad liter. cap. 26. & 21. & in Im-
perfect. Genes. cap. 3. Vbi hanc ipsam quæstionem,
quam tractamus, an per cælum superiores sub-
stantiæ, & per terram res inferiores intelligantur,
disputat, & nihil resoluit. Quapropter etiam se-
cundum mentem Augustini stabilendus in pri-
mis est, in illis verbis proprius, & literalis sensus:
cui deinde mystic⁹ superaddi poterit. Vnde quod
idem Augustinus lib. 12. Confession. cap. 25. & 31.
ait, si plures dantur sensus, qui in se continent ver-
itatem, non esse temerè affirmandum, quid pos-
sissimum Moyses senserit, semper intelligendum
est, salua verborum proprietate in aliquo sensu,
qui simul, & aliquid verum doceat, & proprietati
verborum consentaneus sit.

Secundo igitur dico, quàmuis expressè Moyses
non narrauerit per illa verba Angelorum creatio-
nem, nihilominus non omnino illam prætermi-
sisse, sed implicite sub nomine cæli illos compre-
hendisse. Hæc assertio in primis est conformis Au-
gustino locis citatis, qui vbique in hanc partem
inclinat, quod Angelorum creatio non fuerit à Mo-
yse prætermissa. Imò in lib. de ciuit. c. 9. id affirmat,
& probat, quia in c. 2. Gen. dicitur Deus requies-
se ab omni opere suo, quod pararat. Opus autem (inquit) Dei
esse Angelos, hic quidem licet non prætermisissim non tamen
evidenter expressum. sed alibi hoc Scripturæ clarissima voce
replatur, &c. Et Gregor. lib. 32. Moral. cap. 9. alias 10.
cum simul factum cælum, terræ, & descriptum, simul spiri-
tualia, atque corporalia facta esse indicatur. Deinde hoc
non est contra literæ proprietatem, fatemur enim,
nomine cæli verum, & corporeum cælum Moysen
intellexisse, tamè addimus, sub nomine illo etiam
comprehendisse totum cæli ornatum, qui magna
ex parte in habitatoribus eius, seu cælicolis, qui

Suare de opere sex dierum.

sunt Angeli, consistit. Qui modus loquendi non
est metaphoricus, sed proprius cum aliqua ampli-
ficatione, quæ licet aliqua ex parte includat illam
metaphoram secundum quam continens pro co-
tento accipitur: nihilominus quando ipsum con-
tinens non excluditur, adeo est vitata, vt proprie-
tatem sermonis non excludat. Sic enim frequen-
ter de ciuitate, vel domo loquimur, simul locum,
& habitatores comprehendendo. Præterea hæc
assertio non est contra Patres pro priori sententia
allegatos, illi enim de expressa narratione creatio-
nis Angelorum sufficienter explicantur. Præter-
tim cum alibi ipsi doceant, sub illis verbis, *Cælum,
& terra*, multa Moysen comprehendisse, quæ per
ipsa verba formaliter non exprimuntur. Nā Chry-
sost. ait, in illis primis verbis summam compre-
hendisse Moysen totius mundi opificium. Quod
etiam approbat Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 33. Basilus
etiam ait, Moysen sub nomine terræ comprehen-
disse aquam, & ætrem, & sub extremis corporibus
comprehendisse media: ergo eadem ratione dice-
re, & credere possumus, sub nomine cæli compre-
hendisse omnia cælestia, quæ cum cælis, & in cæ-
lis creata sunt; sicut nomine terræ comprehendi
possunt omnia terrestria per propriam creatione
facta, vt infra explicabimus. Denique hic optime
applicari possunt verba Tertulliani lib. contr. Her-
mogen. cap. 31. quatenus dicit: *Nomen non est, vt id so-
lum, quod continet nomen, quæsummale in isto autem in-
telligitur. & quod continetur, quæ portionale.* Et ex hoc
principio explicat illa verba, quàmuis de Angelis
nihil expressè dicat.

Tertio in hoc sensu videtur in Scriptura fre-
quenter vocari Deus creator cæli, & terræ; nam
per illa verba intendit Scriptura explicare solum
Deum esse increatum, & reliqua omnia quæ sunt,
ab ipso esse creata. Sic loquitur Paulus Act. 17.
*Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli,
& terræ cum sit Dominus, &c.* ubi sub nomine cæli, &
terræ, mundum, & omnia, quæ in eo sunt, de quib-
us loquutus fuerat, comprehendit. Et hic loque-
di modus est frequens in Psalmis, in 32. *Verbo Do-
mini cæli firmati sunt, & spiritus oris eius omnia virtus eo-
rum.* Psalm. 68. *Laudem illi in cæli, & terra.* & Psalm.
88. *Tui sunt cæli & tuæ est terra, & quasi explicando il-
la verba additur, Orbem te & plenitudinem eius tu
fundasti.* & Psalm. 120. *Auxilium à Domino, qui fecit cæ-
lum & terram.* Et similia, quæ optime in dicto sen-
su intelliguntur. Accedit, quod in Symbolo Nice-
no ita videntur illa verba, *Factorem cæli & terræ*, ex-
plicari per sequentia, *visibilia omniū, & inuisibi-
liū.* Quod vt magis exponeret Concilium Late-
ran. addidit in cap. firmiter, *spiritualium & corpora-
liū.* Qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis
vtramq; de nihilo condidit creaturam, &c. Ac denique
Catechism. Rom. 1. p. in expositione art. 1. Symboli
n. 16. dixit, *Nomine cæli & terræ, quicquid cælum, & terra
complectitur intelligendū est.* Et n. 17. specialiter declar-
rat, Angelos sub nomine cæli esse comprehensos.

Neque huic assertioni obstant motiua prioris
sententiæ, imò illam confirmare possunt. Nam
principale fundamentum illius sententiæ probat
præcedentem conclusionem, non tamen huic re-
pugnat, vt iam satis explicatum est. Aliæ verò co-
gruentiæ ad summum procedunt de formali, seu
expressa commemoratione Angelorum, de qua il-
lam sententiam explicuimus: ad excludendam
autem implicitam insinuationem, parum valent.
Imò aliquæ illarum rationum etiam in priori sen-
su non sunt admodum efficaces: nam licet Moy-
ses expressè dixisset, Deum creasse cælos, & cæle-
stes spiritus, non propterea in idololatriæ pericu-
lum populum coniecisset. Quin potius dicendo il-
los esse creatos, doceret illos non esse Deos, neque
latria adorandos, eo vel maxime quod paulo post

C 3

facit

Non est con-
tra Patres ci-
tatos in n. 2.

7.
Nec deniq;
a iaculis
d' ssonat.

Symbolum
Nicean cap.
firmiter.

8.
Ad principia
fundam. i.
opinionis in
na. 2.

Ad reliquas
congruentias
ibidem ad-
ducias.

E. Z.
lis, oppo-
im, et

facit mentionem Cherubim collocati ante paradysum cap. 3. & alterius Angeli, qui Agar in via occurrunt, cap. 16. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abraham cap. 19. & in reliqua parte eiusdem libri, & sequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur, ergo non pretermittit eorum expressam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem populi: nam hæc necessitas non magis in illo principio, quam paulo post in illius libri lectione cogitari poterat. Quin potius existimo, antequam Moyses librum Genesim scriberet, familiarem, & vulgatam fuisse in illo populo notitiam Angelorum ex traditione maiorum. Nam verisimilimum est, quod sicut ille populus per traditionem retinebat expectationem Messiae, necessitatem circumcisionis, & similia, ita etiam habebat cognitionem plurium rerum, quarum historiam Moyses in Genesi scribit, vt peregrinationum Abraham, Isaac, & Iacob, & plurium mirabilium rerum, quæ illis acciderant. Ergo credibile etiam est, habuisse notitiam Angelorum. Imo fortasse ideo Moyses contentus fuit, narrando creationem celi, & terræ, quia sciebat facile intellecturos omnes, nomine celi omnes res celestes siue visibiles siue inuisibiles comprehendere, & de Angelis ibi distinctis non fuisse locutum, quia tunc ad suum munus non pertinebat. Sicut etiam nec de celo empyreo expresse, & specificè loquutus est. Et ita responsum est ad secundam confirmationem in cap. 4. relictam in fine num. 14.

CAPVT VII.

Vtrum aer fuerit simul cum celo creatus, & sub nomine celi comprehensus.

1. Cur de elemento ignis specialis questio non proponatur.

De puncta in titulo proposito insinuantur, & breuiter tractanda sunt: vnum de creatione aeris absolute, & per se spectata: aliud de narratione illius in prædictis verbis Genesim. Quæ duo possumus etiam de elemento ignis inuestigare, sed id facere omitimus, quia non est tam certum dari simplex elementum ignis in propria sphaera, sicut est de aere. Et iuxta opinionem asserentem supremam regionem aeris attingere vsque ad concauū lunæ, & non dari corpus ignis medium inter lunam, & aerem, consequenter dicendum est non fuisse creatum elementum ignis in illo principio, ac proinde nec sub illis verbis esse comprehensum. Nam si creatum tunc esset in proprio loco connaturali, ibi profecto esset vsque nunc conseruatum, tum quia elementum secundum se totum non corrumpitur, tum quia nec à celis corruptum esset, nec ab inferioribus elementis, nulla enim influentia, vel alterationes igni contrariae ad illum locum perueniunt. Neque etiam Deus solus illud destruxisset, alias frustra illud produxisset, & ideo non solet Deus sua sponte destruere, quæ creauit, sed per causas secundas, quando earum natura, & cursus id postulat. Si vero, vt probabilius creditur, elementum ignis in sua sphaera existit, & ad complementum vniuersi pertinet: eadem ratio de illo erit, quæ de elemento aeris, & quæ de hoc dixerimus, facile ad illud applicabuntur, ideoque specialem questionem de igne mouere necessarium non fuit.

2. Sententia negans, & quoniam illa amplectantur.

Prima ergo sententia referri potest, negans elementum aeris sub propria forma, & substantia creatum esse in illo principio, vel in verbis illis fuisse comprehensum. Hanc sententiam potissimè docent, qui putant, in illo primo creationis instanti tantum creasse Deum materiam primam informem, ex qua postea celos, & elementa formauit. Vel, vt alij dicunt, solum creasse celum empyreum, & materiam informem communem, vel creasse celum empyreum cum elemento proprio terræ, & corpus aliquod aqueum, vel informe,

quo totum spatium inter celum empyreum, & terram vniiformiter repleuit, ex quo postea celos, & alia elementa formauit, & distinxit. De quibus sententijs in sequentibus capitulis dicturi sumus, vbi fundamenta etiam earum expendemus, nunc solum iuxta illas colligimus, & aerem non fuisse in principio creatum, sed solum materiam, ex qua postea productus est. At vero etiam stante nostra sententia hæcenus fundata, quod in illo instanti facti sunt omnes orbes celestes, & supponendo tunc esse creatam veram elementam terræ, & aquæ, quod mox tractabimus, potest quis opinari non fuisse tunc creatum elementum aeris. Fundamentum quoque esse potest proxime positum, quod proprietati verborum standum est, Moyses autem in illis verbis celum, & terram proprie nominat, in illis verbis ac earum abyssum statim commemorat: aeris autem nullam mentionem facit: ergo licet dicamus, creatos esse celos, & illa duo elementa, non est, cur de aere idem asseramus.

Nihilominus existimo probabilius, aeris elementum in sua propria specie, ac substantia perfectum simul cum celis creatum esse. Hæc est communior sententia Scholasticorum, & fere modernorum Scriptorum. Et sumitur ex D. Thoma 1. q. 66. art. 1. in fine corporis, & art. 3. in corpore, & alijs locis, quæ in sequenti assertionem, & capite sequenti expendemus. Et sumitur ex Augustino, Basilio, Chrysost. & alijs Patribus dicentibus, materiam rerum elementarium à principio fuisse creatam sub proprijs substantialibus formis corporum, vt infra referemus, & intelligendum esse de formis corporum simplicium ostendimus. Est præterea sententia per se verisimilis, valdeque probabilis. Tum quia elementum aeris per se pertinet ad vniuersi integritatem, & compositionem: decuit autem Deum eodem, & quasi vniuo momento mundum hunc perfectum producere saltem quoad ea corpora, ex quibus per se primo, & essentialiter componitur: hoc enim magis ipsius potentia manifestat, suæque bonitati, & sapientie satis consentaneum est. Tum etiam, quia integrum elementum aeris suo modo est incorruptibile, & ingenerabile, ideoque quasi conaturaliter postulat, suo modo per creationem fieri: omnia autem, quæ per creationem facta sunt, simul facta sunt, quia cum non præsupponant ordine temporis materiam, ex qua fiant, non possunt inter se successione in creatione sua, ideoque fingenda non est sine auctoritate, vel ratione cogente, quæ in præsentia nulla est, vt videbimus.

Atque hæc rationes cæteris simplicibus elementis communes sunt. Specialiter autem probatur assertio ex verbis Genesim, quibus explicatur creatio facta ante productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, & c. Nam omnia illa, quæ ante lucem facta sunt, simul in illo momento, de quo dictum est, *In principio creauit Deus*, & c. facta sunt: sed in illis rebus tunc factis comprehenditur aer: ergo fuit simul creatus cum celis. Consequentia est euident. Maior autem partim ex prædictis, partim ex verbis Genesim constat. Supra enim ostensum est, illud principium, fuisse temporis initium, & vnum indiuisibile instans, in quo simul celum, & terra creata sunt. Post illam vero celi, & terræ creationem, nihil denuo Deus produxit, donec dixit, *fiat lux*, vt patet ex contextu Genesim. Prius enim dicitur: *In principio creauit Deus celum, & terram*, & statim additur: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas*. Vbi pondero illa tria verba, *erat, erant, ferebatur*, quib. nihil denuo factum asseritur, sed quod factum fuerat, explicatur. Ergo quicquid sub illis verbis comprehenditur, per illa prima verba, *in principio*, simul factum refertur.

Super-

Superest probanda altera propositio, nimirum sub illis verbis elementum aeris comprehendendi. Hoc autem probatur primo ex illis verbis, *Tenebra erat super faciem abyssi*: nomine enim abyssi aquarum profunditas significata est, hoc enim vox illa in omni proprietate significat, à qua extrahenda, non est sine causa, iuxta regulam in precedenti capite positam. Maxime quia ob hanc causam fortasse ad hoc declarandum aquarum mentio statim facta est, dum adiungitur, *& spiritus Domini ferebatur super aquas*. Super faciem autem abyssi, id est, supra conuexum aquarum dicuntur fuisse tenebræ, quæ non poterant esse, nisi in aliquo corpore diaphano, & capaci luminis, quo tunc carebat: quod corpus erat distinctum ab aqua, & illi contiguum, & ideo dicitur fuisse super faciem abyssi: illud ergo corpus fuit aer. Probatur consequentia, quia non erat aliquid ex celis æthereis vsq; ad lunam, quia cælum lunæ nunquā fuit proximum, & contiguum elemento aquæ, nec verā, & propria aqua ad altitudinem cœli peruenit, ut infra ostendam. Neque etiam illud corpus tenebrosū potuit esse ignis, quia ignis ab intrinseco in se lucet: ergo non est tenebrosus, nec esse potest, nisi per miraculū, quod in prima rerū creatione fingendum est, ut optime docuit Aug. lib. 2. Gen. ad liter. c. 1. & in sequentibus sepius repetimus. Si ergo ignis tunc creatus iam erat, lucidum in se erat, & non erat in eo tenebræ: erat ergo in aëre. Eo vel maxime quod ignis etiam cogitari rationabiliter non potest creatus super faciem aquæ, proximeque illi contiguus, cum hoc non sit illi naturale. Recte ergo ex verbis illis colligimus, illas tenebras fuisse in aëre, atq; ita iam tunc aërem simul cum superioribus celis creatum.

Secundū id probamus ex verbis illis, *spiritus Domini ferebatur super aquas*: quæ quidem verba varias habent expositiones, quas breuiter perstringam. Prima est Caietani exponentis de Angelis mouentibus celos. Quam ut nouam, & peregrinam merito impugnant Perer. & Ascan. Eademq; ratio est de opinione Egidij in 2. d. 12. q. 2. art. 3. ad eius argumenta, qui dixit, motum cœlorum in principio non fuisse factum per Angelos, sed à Deo immediatē, & Deum ut motorem cœlorum fuisse spiritum, qui ferebatur super aquas, quia mouendo cælum, ferebat cum illo, & rotabat aquas. Quæ sententia & cum eadem impropietate exponit verba Scripturæ, & falsum fundamentum supponit de primo motore cœli, ut infra dicam. Et præterea falsū fingit, per motum cœli commotas fuisse aquas, quia ille motus non erat velocior, quàm nunc sit: nunc autem motus raptus infra supremam regionem aëris non descendit. Tertia expositio ex Chrysost. hom. 3. qui per spiritum intelligit vim quandā inditam aquis diuinā, & effectricem rerum ex aqua generandarum. Quam Pereira inter duas literales secundo loco ponit, & August. infra citandus eam non rejicit. Mihi verò placere nō potest, tum quia in Scriptura per spiritum Domini nūquam significatur aliqua vis similis, nisi quādo aliqua virtus creata spiritui S. attributa, personæ, aut rei, de qua est sermo, infunditur, ut ludic. 4. dicitur *spiritus Domini irruisse in Sansonem*, vel in alios, i. Reg. 11. 4. Reg. 2. Act. 8. &c. At in præfenti non video, quo fundamento asseratur talis vis indita aquis: nam ad supernaturale opus esset, & miraculosum, quod in naturæ ipsius institutione fingendum non est sine fundamento: tum etiam, quia illo modo etiam spiritus Domini ferretur super terram: cur enim magis aquis esset indita virtus ad generanda ea, quæ ex aqua facta sunt, quàm terræ, vel etiam aëri ad generanda ea, quæ ex ipsis facta sunt.

Quarta expositio est, ut per spiritum Dei ipse spiritus S. significetur, de quo dictum sit, quod ferebatur super aquas, quia illis assidebat, ut ex illis

cætera perficeret: vel quia illas fouebat, & conseruabat. Sic exponunt August. in Imperfect. Gen. c. 4. & lib. 1. Gen. ad liter. c. 7. & Tertull. lib. de Baptism. c. 3. laudat enim aquam, quod in principio fuerit *diuini spiritus sedes*, & idem repetit c. 4. & 5. & Hieronymus epist. 73. ad Ocean. & hanc magis probant Ambros. & Diodor. ibi, & solum tradit Albinus q. in Gen. q. 29. Beda in Exaemer. Origen. Rupert. & alij, quos latissimè refert Ascan. Martinègo in sua glossa magna, & illam pro virib. probat, ac defendit. Prætermisissis verò coniecturis, & cōgruentijs, literale (ut sic dicam) fundamentum est, quia non dicitur simpliciter *spiritus*, sed cum addito *Domini*, vel *Dei*, significationem extollente, & quasi determinante ad spiritum diuinum significandum, iuxta illud Isa. 11. *Re, uelut scilicet per eum spiritus Domini*, & cap. 40. *Qui adiuuauit spiritum Domini*, & cap. 6. *Spiritus Domini super me*. Denique non parum auctoritatis huic expositioni ex vfu Ecclesiæ accrescit, quādoquidem in fontium benedictione illa vta est, dicens: *Tu super aquas fœderis tui ferebaris*. Et iterum, *Deus, cuius spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, ut iam tum virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet*.

Nihilominus est quinta expositio, quæ existimat, verba illa de aeris elemento esse intelligenda, ut exponunt Tertull. cont. Hermogen. c. 31. & 32. & Theodor. q. 8. in Gen. & Diodor. hanc ut literalem admittit. Et Origen. lib. 1. Periarch. c. 3. priorem expositionem dicit esse iuxta sensum spirituale, hanc verò sensu esse iuxta historiam. Et eandem refert, & non rejicit, licet alijs non præferat, Basil. Nom. 2. Exaemer. August. item in Imperfect. Gen. c. 4. hanc expositionem vltimo loco ponit, & cæteras illi non præferat, & Anastas. Synai. lib. 1. Exaemer. cum hanc expositionē posuisset. *Hæc* (inquit) *est congruenter litera Moysæ, quod ad ipsam attinet historiam*. Athanas. etiam q. 81. quæ est secunda veteris Testamenti, hanc expositionem præcedenti præfert. Maiori exaggeratione id facit Procopius in Gen. & placuit etiam Abulens. & Oleastro. Et ex modernis illam literalem appellat ibi Perer. & præcedentem tantum mysticam, quod etiam sentit Valsq. 1. p. disp. 108. c. 2. At Ludouic. Stella in Gen. vtramque literalem admittit.

Potest autem probari primò destruendo fundamentum contrariæ sententiæ, nam etiam aer, aut ventus solet in Scriptura vocari spiritus Domini. Isa. 40. *Exsecratum est fœdus, & arui flos, quia spiritus Domini sufflauit in eo*. Et cap. 59. *Quasi fluitans violentus, quem spiritus Domini cogit*. Et Psal. 147. *Flauit spiritus eius* (id est, Domini) *& fluent aquæ*. Itaque nomen *spiritus* non solum absolute, sed etiam cum illa adiectione significare solet in Scriptura aerem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*, vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, sicut dicitur mons Dei: vel quia à Deo factus, & conseruatus. Si enim spiritus malus, qui vexabat Saul, dicitur spiritus Dei, & Domini, i. Reg. 16. quia non sine speciali Dei ordinatione, aut permissione illum vexabat, cur nō poterit aer in principio creatus à Deo, ut terram circundaret, & suo modo foueret, spiritus Domini appellari? Deinde hæc significatio *spiritus* in illo loco est aptissima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyses initia creationis mundi, & statim explicat dispositionem, in qua esse cepit, & corpora, quibus statim compositus fuit, & præter cælos commemorat terrā, & aquas, quibus tegebatur, additq; statim spiritū circundantem aquam: ergo aptissimè intelligitur, nomine spiritus aerē significasse, qui & corpus est ad mundi huius cōplemētum, & integritatē necessarium, & naturaliter super aquam locū, & situm postulat. Accedit tertio, quod spiritus S. commemoratio nec erat tunc illi loco adeo necessaria, vel opportuna secundū literę

Eius fundamentum.

Accedit Ecclesiæ vfu.

8. Expositio.

9. Probatur 1.

Probatur 2.

Probatur 3.

lis, oppr
im, et

& historie consecutionem. Nec potest conueniens ratio reddi, & magis dictus fuerit Spiritus sanctus ferri super aquas, quam super terram, vel callos, nisi valde metaphoricè aquas interpretando, quod à sensu literali alienum est, vt supra ostendi. Assumptum probatur, tum ex vsu ferè omnium auctorum, qui illam expositionem sequuntur, qui consequenter per aquas exponunt totam materiam informem, vel quid simile, vt videre licet in Augustino, & alijs: tum etiam ratione, quia Spiritus sanctus non magis fouebat, & conseruabat aquas, vel eis assisitebat ad res alias ex illis producendas, quam terram conseruaret: eive assisitebat, aut suo modo calis vt eos ornaret, & vim influendi, & producendi tribueret.

IO. Disentitur significatio verbi ferrebat, quod contra, ex positionem obicitur.

Tandem nihil est, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solum enim obijci solet aut adiectio illa *Dei*, vel *Domini*, cui iam responsum est: aut verbum *ferrebat*, quod non potest cum proprietate aëri accommodari. Illud enim verbum propriè motum localem significat, non potuit autem aër tunc iam moueri. Primo quia nulla potest assignari causa talis motus. Aër enim non mouetur in loco proprio ab intrinseco, sed naturale illi est ibi quiescere: vnde moueri tunc intra eundem locum, præternaturale esset, & ab extrinseca causa fieri deberet: nec potest alia excogitari nisi Deus, vel aliquis Angelus iussu eius. Nam primum mobile nondum mouebatur, vt secum aërem raperet, ac moueret: præterquam quod raptus ille non transcendit primam regionem aëris, quod non satis esset: vt diceretur aër ferri super aquas, vel super facies aquarum, vt alij legunt. Attribuere autem hunc motum ipsi Deo mouenti per se, vel per Angelum, non videretur verisimile, quia esset motus præternaturalis secundum naturam particularem aëris, & ad constitutionem mundi, seu naturæ vniuersalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conseruationem, neque ad fecundationem erat utile, quia nulla virtus, vel qualitas in aquis per illū motum producta cum fundamento cogitari potest, vel si aliqua esset, maxime calor, qui aqua potius contrarius est, quam illam conseruans. Vnde naturaliter aqua in suo naturali loco sub aëre quiescente melius conseruatur. Altera vero pars de natura vniuersali patet, quia tunc nondum coeperat Deus mundum disponere in ordine ad hominum habitationem, & commoditatem, aliorumque multorum generationem: vnde augeatur difficultas, quia illa verba, *terra autem erat inanis, & vacua*, vsque ad ea, quæ tractamus, & *Spiritus Domini ferrebat* super aquas, omnia referuntur ad illud principium, & primum instans, in quo Deus fecit calum, & terram, vt notauimus, in illo autem momento non poterat aër localiter moueri, aut ferri, vt constat: ergo non potest de aëre proprio verificari.

II. r. solutio objectionis prædictæ iuxta Oleum & Peret.

Impugnatur tamen solutio.

Hæc vero difficultas duobus modis soluitur. Prior est, aërem fuisse tunc motum localiter ex ordinatione diuina, vel motu vehementi, & fortiter vel motu leui, & suauiter, iuxta diuersas rationes illius motus, quæ excogitari possunt. Priorem modum tradit Oleaster, & non dissentit Pererius. Rationemque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant statim exsiccandæ à terra, ventum, seu motum ad hoc fuisse immisum à Deo, vt coactis in vnum locum aquis, terra exsiccaretur. Sed hoc voluntarium, & difficile videtur, quia quod Deus fuerit vsus ministerio ventis, vel commotione aëris ad discooperiendam terram, & cogendas aquas in locum vnum, Scriptura non loquitur: imo solo iussu Dei factum esse illis verbis significat: *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub calo sunt in locum vnum, & appareat arida, & factum est ita.* Nec aë-

ris agitatio erat accommodatum instrumentum ad huiusmodi effectum: oportebat enim in terra ipsa concauum locum efficere, & quasi effodere, in quo posset tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aëris commotionem sine magno miraculo fieri non poterat: sed virtute diuina, & imperio factus est, & fortasse tam accommodatè, vt statim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, & consequenter alia ex parte appareret arida. Dicunt saltem ad exsiccandam terram, quæ segregatis aquis lutulenta, & cœnosa remanserat, fuisse motum aëris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluuii, & de transitu Israel per mare rubrum, &c. Sed fortasse in illo principio mundi hoc non fuit necessarium, quia verisimile est, elementa aquæ, & terræ tunc fuisse purissima, & in tali proportionem, ac dispositionem esse à Deo condita, vt vnum in aliud non ageret secundum partes propinquas, neque etiam aqua vltra superficiem terræ penetraret, ideoque nec lutulentam, nec cœnosam illam relinqueret. Ac subinde fieri potuit, vt remota omnino aqua per motum localem, & in locum manis proiecta statim terra sicca, & arida apparuerit. Et quod caput est, etiam si per motum aëris hæc facta fuerint, non sunt tamen facta vsque ad tertium diem: ad quod ergo motus ille aëris vehemens ante primum diem, & ante effectum huiusmodi inceptis.

Alij ergo dicunt, illum motum tenuem agitationem ad modum suavis auræ fuisse, solumque à Deo excitatum esse, vt aër, qui minus est sensibilis, seu tangibilis, quam aqua, vel terra, sensu esset perceptibilior. Quæ ratio mihi non satisfacit, quia non oportebat tunc aërem fieri sensibilem tactui, magis quam visui: sicut ergo erat tenebrosus, ita poterat esse quietus, quia nemo tunc erat, qui alio ex illis sensibus posset illum percipere. Vnde licet facile credam, potuisse Deum tunc mouere aërem, & hunc posteriorem modum esse magis plausibilem: nihilominus fateor, me nullam sufficientem causam, vel rationem illius motus inuenire: sed si Deus id fecit, propter occultas rationes providentiæ suæ facillime credendum est. Et illo motu admissio, consequenter dicendum est, ante initium primi diei, aliquod tempus præcessisse, in quo aër ille moueri potuerit: quod etiam minus mihi probatur, vt in l. sequent. capit. 1. & dicam.

Facilior ergo interpretatio est, licet verba illa de aëre intelligamus, non cogi nos ad interpretandum verbum *ferrebat*, de motu locali, quia non semper hoc significat in communi Latinarum vsu. Et certe nulla ex alijs expositionibus demotui locali verbum illud interpretatur, quia nec Spiritus sanctus potuit localiter moueri, nec virtus, si qua est indita aquis, localiter mota est, aut mouebat aquas. Vt omittam, docuisse Hieronymum, verbum Hebraicum illi respondens non significare localiter ferri, sed *fontem*, vel *incubare*. Vnde Theodoret. dicta q. 8. dicens: *Verbum ferrebat, substantiam aëris mobilem indicat, significat, verbum illud non significare actualem motum, sed naturam aëris, quæ est, vt circa se ferretur corpus feratur, & agatur.* Addi etiam potest, Augustinum, & alios iuxta Septuaginta ibi vti verbo *superferebat*, aquas, verbum autem *superferor* non semper significat motum tendendi supra: sed naturam postulantem superiorem locum, vel situm rei, cui competit esse in superiori loco, & ita superferri aquis, vel ferri super aquas, nihil aliud denotat, quam quod aër esset super aquas, & circumdaret illas, quia natura sua hunc locum petit. In qua verbi interpretatione vel nulla est metaphora, vel si qua est, est tam vilita, vt tanquam propria haberi

haberi possit. Denique adiungo, verbum in Hebraeo non esse merè falsum, sed actuum simul, ita ut exponi possit: *creabatur*, id est, ferebat se, non se mouendo, sed quasi portando, & seipsum super aquas sustinendo: nam hoc etiam verbum *fero*, interdum significat, & potuit per facilem, & notam translationem ad id significandum accommodari. Omnibus ergo pensatis, adeo verisimile est, hunc esse literalem sensum, ut non possit excludi, etiam si præcedens admittendus sit, vel ut simul literalis, vel saltem ut mysticus à Spiritu S. intentus. Hoc autem satis est, ut ex illo loco confirmatum maneat, aërem cum cælo, & terra simul esse productum.

Vnde cōsequenter in secundo puncto dicimus, probabilius nobis videri, in illis primis verbis, *In principio creauit Deus cælum, &c.* elementum aëris sub nomine cæli esse comprehensum. Huius sententiæ patronum habemus D. Thom. 1. p. q. 66. ar. 1. ubi in hunc corporis sic inquit: *Cum primum fuisse (Moses) duas naturas creatas, scilicet cælum, & terram, informitatem cæli expressit, hoc quod dixit, tenebræ erant super faciem abyssi, sciendum quod sub cælo aer etiam includitur.* Idem habet Strabo in glos. ordin. licet variè loquatur. Probatur autem hoc modo, quia quod aer sub illis verbis fuerit comprehensus, ex dictis constat, docentque Basil. Theodor. multique alij Patres, multo autem congruentius sub nomine cæli, quàm sub nomine terræ includi intelligitur: ergo intelligendum est. Consequentia patet, quia necesse est sub altero illorum terminorum includi, cum alius in ea oratione non sit. Quod si quis dicat sub neutro per se, sed sub utroque comprehendi, quia sub extremis intelliguntur media: licet hoc facile sustineri possit, magis tamen est confusum, & implicitum, & ideo melius sub aliqua determinata voce comprehendi debet, si commode fieri potest. Probatur ergo minor, quia cum aer sit valde diffusius à terra, & immixtus illi saltem visibiliter, non solet communi vsu aer nomine terræ comprehendi. At verò nomine cæli vñtatisimum esse etiam in Scriptura significari aërem, vulgare, ac notum est. Et in illo met. cap. 1. Gen. interdum aer cælum vocatur, ut in sequentibus videbimus. Et præterea vox Hebræa *šamayim* samaim, quæ cælos propriè significat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ est supra nos, comprehendit, & nomine cæli quasi collectiua significatione, à vulgato interprete significata est. Ergo optima, & propria significatione aer sub nomine cæli comprehenditur. Vnde consequenter comprehenditur etiam ignis si in sua sphaera existit. Neque circa hoc noua difficultas occurrit: nam licet alij aliter sentiant, nihil afferunt, quod nouam responsionem postulet.

CAPVT VIII.

Vtrum in principio temporis simul cum cælo elementa terræ & aqua creata sint.

Hactenus de superioribus partibus, & corporibus, quibus hic mundus primario constat, diximus, & consequenter prima illa verba, *In principio creauit Deus cælum*, exposuimus. Nunc de inferioribus corporibus, & consequenter de altera particula, & *terram*, dicendum superest.

Primum ergo tractanda est hoc loco sententia, quæ negat elementum terræ sub propria forma in illo temporis principio fuisse creatum: quæ consequenter nomine *terra* non elementum aliquod, sed materiam informem, ex qua cætera corpora postea creata sunt, interpretatur. In quo dicendi modo sunt varæ opiniones, quæ licet in priori parte negante conueniant, in posteriori de materia informi diuersis modis illam declarant, tam quoad substantiam ipsius materiæ, quàm quoad formationis eius. Nam de substantia materiæ informis est prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cælestium, quàm terrestrium, & tam simplicium, quàm mistorum prius creatam fuisse informem, & illam non tantum terræ, sed etiam cæli nomine significatam fuisse, quia ex illa formandi postea erant cæli, & terra, non quia statim sub proprijs formis fuerint creata. Hæc sententiam solus ferè August. proposuit lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 7. & non rejicit. Videtur tamen inquirendo potius, quàm affirmando eam commemorasse. Alij verò locis dixit quidem in illo principio ex corporibus solam materiam informem omnium illorum fuisse productam, & illam totam esse significatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuisse significatam. Sed utroque modo interpretatio illa est durissima, & minimè recipienda. Et quia de translatione nominis cæli ad significandos Angelos dictum iam est, addendum superest, magis inuitatam esse translationem eiusdem nominis cæli ad materiam informem significandam, tum quia in Scriptura nullum simile exemplum reperitur. Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quod creator cæli, & terræ sit, nomine cæli significatur verum cælum, & tota hæc machina superior, quæ homines in admirationem, & magnam æstimationem artificis sui rapit. Tum etiam, quia cæli non sunt facti ex præiacente materia, ut probatum est, sed ex nihilo, ut dicitur Machab. 7. *Petonate ut aspicias cælum, & terram, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci potest, terræ nomine significari substantiam à cælo distinctam, non ex præiacente materia, sed ex nihilo creatam. Video responderi posse ex August. hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipsa ex nihilo facta est ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licet hæc doctrina locum habeat in mistis, non tamen in elementis, ut iam dicam, multoque minus in cælis, ut supra probatum est.

mi diuersis modis illam declarat, tam quoad substantiam ipsius materiæ, quàm quoad modum informationis eius. Nam de substantia materiæ informis est prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cælestium, quàm terrestrium, & tam simplicium, quàm mistorum prius creatam fuisse informem, & illam non tantum terræ, sed etiam cæli nomine significatam fuisse, quia ex illa formandi postea erant cæli, & terra, non quia statim sub proprijs formis fuerint creata. Hæc sententiam solus ferè August. proposuit lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 7. & non rejicit. Videtur tamen inquirendo potius, quàm affirmando eam commemorasse. Alij verò locis dixit quidem in illo principio ex corporibus solam materiam informem omnium illorum fuisse productam, & illam totam esse significatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuisse significatam. Sed utroque modo interpretatio illa est durissima, & minimè recipienda. Et quia de translatione nominis cæli ad significandos Angelos dictum iam est, addendum superest, magis inuitatam esse translationem eiusdem nominis cæli ad materiam informem significandam, tum quia in Scriptura nullum simile exemplum reperitur. Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quod creator cæli, & terræ sit, nomine cæli significatur verum cælum, & tota hæc machina superior, quæ homines in admirationem, & magnam æstimationem artificis sui rapit. Tum etiam, quia cæli non sunt facti ex præiacente materia, ut probatum est, sed ex nihilo, ut dicitur Machab. 7. *Petonate ut aspicias cælum, & terram, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci potest, terræ nomine significari substantiam à cælo distinctam, non ex præiacente materia, sed ex nihilo creatam. Video responderi posse ex August. hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipsa ex nihilo facta est ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licet hæc doctrina locum habeat in mistis, non tamen in elementis, ut iam dicam, multoque minus in cælis, ut supra probatum est.

Secunda opinio in hoc cum præcedenti conuenit, quod eximat, totam materiam inferiorum corporum, & cælorum mobilium prius fuisse informem productam, excipit tamen solum empyreum cælum, in quo à præcedenti opinione differt. Et consequenter etiam dissentit in interpretatione verborum Genes quoad significationem nominis cæli: negat enim significare materiam informem, sed cælum empyreum omnino formatum, & perfectum. Consentit tamen in expositione nominis terræ quoad hoc, ut non significet verum terræ elementum, sed totam materiam informem, ex qua cæteri cæli, & elementa, & reliqua omnia corpora formata sunt. Et quoad cælos habet fundamentum supra tractatum cap. 2. quoad inferiora verò corpora habet fundamentum commune cum sequenti sententia. Hæc verò opinio quoad priorem partem de cælis mobilibus in discursu præcedentium capitulum satis refutata est, & à fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, & de propria significatione nominis *terra* in dictis verbis Genes contra sequentem sententiam dicemus. Nam quoad hoc communis est causa, & ratio illius, & huius, ac præcedentis opinionis. Solum potest specialiter impugnari hæc sententia iuxta opiniones magis in Philosophia receptas, quod cæli sunt ab intrinseco incorruptibiles, & habent materiam diuersæ rationis à materia horum inferiorum. Sed hæc non sunt tā certa, quin negari facile possent, si aliquid conformius Scripturæ cogeret: cum autem nihil tale inueniatur, non est, cur receptas Philosophorum sententias, & præsertim illam, quæ est de incorruptibi-

In prædicta sententia quid materia vocabulo apud August. interdum accipi videtur.

Proxima materia de claratio non placet.

2. Materiam prædictam prædictis alij. quanto de clarans alij.

Rejiciunt tamen.

lis, oppr
im, et

2. 2.

ptibilitate coelorum, relinquamus. Nam altera re-
tentia posset aliquis dicere, materiam informem
prius creatam non fuisse univormem (vt sic dicam)
seu eiusdem rationis, sed alteram ad coelos con-
dendos, alteram ad inferiora corpora producenda.
Hoc tamen nec cum fundamento diceretur,
nec consequenter, quia si coelum est incorruptibile,
& habet materiam suae formae additam: vel
non potest sine tali forma produci, vel non sine
magno miraculo, & contra, vel supra naturam
talis substantiae. Ponere autem talia miracula in
prima rerum creatione, sine reuelatione, prae-
ter omnem rationem est, vt saepe cum Augustino li-
bro 2. de Genes. ad liter. capite 1. diximus, & dice-
mus.

3.
Tandem alij
materiam vo-
cabulum ma-
gis ad huc re-
stringunt.

Tertia ergo opinio est, quae nomine terrae intel-
ligendam putat materiam informem omnium
rerum generabilium, & corruptibilium, & conse-
quenter omnium sublunarium, quae etiam ex
parte est contraria his, quae diximus, scilicet, quod
ad elementa ignis, & aeris, nam ex eadem materia,
quae res aliae inferiores constant: & ex hac parte
sufficiunt, quae ex dictis in capite praecedenti col-
ligi possunt: nunc verò quoad alias partes de ele-
mento terrae, & aquae tractanda est. Hanc senten-
tiam tenuit Philast. lib. de haeresib. capite 47. cum
tanta exaggeratione, vt inter haereticos ponat opi-
nionem, quae praeter hanc terram elementarem a-
liam non agnoscit, quae veluti matrix est omnium re-
rum, vniuersaeque continet, quae quasi Hyle, id est materia
reperiuntur in scripturis, quae est inuisibilis & incompressa, quae
à Deo facta est in primo die, &c. Tenet etiam Abulens.
in Genes. & aliqui Scholastici infra citandi. Funda-
ntur in litera Genes. videlicet, *Terra autem erat*
inanis, & vacua, vbi Septuaginta legunt: *Terra autem*
erat inuisibilis & incompressa, nam per hanc significa-
tur informitas materiae, quae per se spectata meri-
tò inuisibilis dicitur, quia per se cognosci non po-
test, sed per analogiam ad materiam artificialium
rerum, vt Aristot. 1. Physicor. dixit, vel adulterina
cognitione, sicut dixit Plato in Timaeo. Dicitur
etiam incompressa, vel quia simplicissima est, vel
quia est informis, & inornata, seu inordinata, vt
legit Augustinus in Imperfect. Gen. cap. 4. Confir-
matur autem hic locus, eiusque interpretatio ex
alio testimonio Sapient. 11. vbi Deo dicitur: *Omnip-*
otens, inanis tu a creatur orbem terrarum ex materia in-
uisa, vbi aperte est sermo de orbe sublunari, hic e-
nim dicitur proprie orbis terrarum, vt distingua-
tur à coelesti. Et cum hic orbis dicitur creatus ex
materia inuisa, aperte significatur materiam in-
uisam, id est, informem suppositam fuisse huius
orbis creationi, id est, formationi, & productioni
per diuinam omnipotentiam factae, ac proinde
materiam prius creatam fuisse informem, quia
non poterat, nisi per creationem existere. Et in hoc
sensu videtur dixisse Paulus ad Hebraeos vnde-
cimo. *Vide aptata esse saecula verbo Dei, vt ex inuisibilibus,*
visibilia fierent.

4.
Confessarii
praedictorum
authorum.

Atque hinc inferunt, eandem rem esse, quae in
principio Genes. prius vocatur terra, & postea a-
qua, & abyssus, in illis verbis: *Terra autem erat in-*
anis, & vacua & tenebrae erant super faciem abyssi, & spiri-
tus Domini ferebatur super aquas Quia cum omnia illa
dicantur de terra, quae in principio creata est à cae-
lo distincta, & in illa terra non fuerit, nisi vnica
simplex materia informis, necesse est, vt de illa ea-
dem materia omnia illa verba dicta intelligantur:
ergo illa vna res tribus illis nominibus significata
est. Appellata est autem *ter*, quia sicut elementum
terrae subest formis omnibus, & est imperfectior
illis. *Aqua* verò dicta est, quia sicut aqua est maxi-
mè transmutabilis in varias formas, & figuras, ita
materia aptissima est, vt secundum diuersas for-
mas transmutetur, & formetur. Denique vocata

est *abyssus*, quia sicut abyssus tenebrosa impenetra-
bilis visu est, ita materia de se impenetrabilis, seu
incognoscibilis est, ingenio praesertim humano.
Ita ferè refert Diuus Thomas 1. p. quaest. 66. art. 1.
ad 12. ex August. libr. primo de Gen. cont. Manich.
cap. 5. & 7.

Haec sunt opiniones de substantia (vt ita dicam)
illius terrae, quae in principio facta est. De informi-
tate autem eius tres etiam sunt opiniones. Prima
dicit, fuisse materiam omni forma substantiali ca-
rentem cum sola quantitate absque alio acciden-
te realiter à quantitate distincto, quod addo pro-
pter figuram, quam haec opinio in materia admit-
tit saltem per proportionem ad corpus, in quo
continebatur. Haec opinio communiter tribuitur
Marfilio in 2. q. 8. art. 2. in tertia eius parte. Ille au-
tem nihil scitis affirmat, nam prius ait, potuisse
Deum materiam in eo statu creare, nescire autem
se, an ita fecerit, quia nec ex Scriptura, nec ex ra-
tione satis conuinci potest. Deinde vero in prima
conclusionem ait, satis probabile esse, ita factum es-
se. Fundatur, quia potuit fieri, & Sancti ita videntur
Scripturam exponere, citatque Augustinum
lib. 1. de Genes. contra Manichaeos cap. 7. Ambrosi-
& Bedam in illa verba: *Spiritus Domini ferebatur su-*
per aquas. Et addit rationem, quia si tunc esset for-
mata proprijs formis elementorum, non esset cō-
fusa, nec dici posset chaos, vel quid simile, sed esset
distincta, & ordinata, quod non consonat verbis
Genes. At postea concludit, se nihil asserere, sed
dubium manere. Sic etiam Gabriel in 2. d. 12. q. 1.
art. 3. in vltimis ferè verbis tractans questionem
hanc, & inter alios referens hunc modum, con-
cludit, *Hac omnia visibilia facta sunt à Deo. Quia au-*
tem horum factum sit, si nouit, quis sciat. Pro hac verò
sententia refert Augustinum libro 12. Confession.
cap. 3. dicentem, quod priusquam Deus hanc ma-
teriam formaret, non erat aliquid, non figura, non celum,
non corpus, non spiritus, nec tamen omnino nihil.

Secunda opinio de hac informitate est, quod
non fuerit per carentiam omnis formae substan-
tialis, quia licet materia caruerit tunc formis sub-
stantialibus quoad specificam rationem earum, & forma-
consequenter etiam formis accidentalibus, quae in-
uales formas consequuntur: nihilominus habuit in se
formam communem substantialem corporeita-
tis, ac subinde quantitatem sine alia pulchritudi-
ne, aut perfectione. Hanc opinionem tenet Abu-
lenfis, & illam tribuit Bedae, & Straboni, quibus
etiam Lyra illam tribuit, & alij Hugonem alle-
gant. Sed oppositum in eis inuenio, vt dicit Sup-
poniturque distinctio formae corporis genera-
lem ab specificis. Quia distinctio supposita opus
minus monstruosum, & miraculosum astruit. Lo-
quiturque consequenter, quia in alijs fundamen-
tis, & expositionibus verborum Genes. cum pre-
cedenti opinione conuenit.

Tertia verò opinio est, hanc informitatem esse
accidentalem, de qua infra dicitur. Nunc solum
referam opinionem aliquorum, qui licet elemen-
ta cum proprijs formis substantialibus creata esse
confiteantur, informitatem in hoc ponunt, quod non
fuerit locis distincta, sed ita inter se secundum mi-
nimas quasdam particulas permixta, vt discerni non
possint, sicut in ceno, & luto terra, aqua, & aer
confusa inueniuntur. Et congeriem illam horum
elementorum, praesertim aquae, & terrae volumi-
nomine terrae prius in dictis verbis, & postea in se-
quentibus nomine aquarum esse significatam. Et
eandem vocat materiam inuisam, seu informem,
ex qua hic mundus factus esse dicitur, illamque
permissionem, & partium diuisionem informa-
tem illius materiae esse dicunt, quia in illa erant e-
lementa confusa, & inuisa, cum visu distingui non
possent. Hanc sententiam refert, & vt probabilem
sustinet.

Assinet Marfilus supra, eamque Magistro tribuit, in 2. d. 12. ca. 5. & 6. Qui permittit illam non in terra, sed in tribus alijs elementis, quæ facilius dicitur, & permitti possunt, ponere videtur. Eugu-
bimus verò lib. 7. de peren. Philo. cap. 9. & in Cos-
mopoeia in Gen. in terra & aqua illam permittio-
nem, & informatam præcipue ponit.

Ad explicandam sententiam, quam probabi-
liorem veramque esse existimamus, supponimus
primo, materiam primam, quæ est essentialis pars
substantiæ corporeæ, à Deo esse creatam ex nihilo
in illo primo momento in quo cælum, & terram,
id est, mundum creauit, & non antea. Hoc totum
fundamentum de fide est, & in primis materiam
esse productam à Deo, quali per se notum in fide
catholica est. Docemur enim in Symbolo, Deum
esse creatorem omnium, visibilibus, & invisibili-
bus. Quorum verborum catholicus sensus est,
non tantum quod Deus solus sit creator, ac sub-
inde solus sit auctor omnium, quæ per creationem
facta sunt, sed etiam quod quicquid extra Deum
est, ab ipso effectiue productum est, vel immedia-
te ex nihilo, vel ex aliquo subiecto, quod Deus fe-
cerit ex nihilo. Et hic est communis sensus Ecce-
lesiæ, & Patrum omnium passim, quos proinde in
particulari referre, non est necesse. Materia autem
aliquid est à Deo distinctum, vt est per se notum:
imò summè à Deo distans, cum sit pura potentia,
& propè nihil, vt Augustinus dixit, Deus autem sit
purus actus, & summum ens: ergo facta est à Deo:
non est autem facta ex præsupposito subiecto,
quia ipsa est primum subiectum, quod aliud non
supponit: ergo est facta ex nihilo. Ratione item
naturalis est euidens hæc veritas, vt contra veteres
Philosophos, & hæreticos probauit in disp. 13. Me-
taph. sect. 5. n. 17. & disput. 20. sect. 1. a. n. 17. vique ad
10. vbi sanctos Patres allegauit, & Tertullianu, qui
toto lib. contr. Hermogen. late aduersus illum
errorem inuehitur. Et in præfati materia idem
docet super Genes. Ambrosius lib. 1. Exaemer. c.
1. & 5. & Basilus homil. 1. Exaemer. & Anastasius
Synai. lib. 1. Exaemer. in principio, Augustinus l. 1.
Gen. ad liter. c. 1. 4. & l. de vera Relig. cap. 18. optima
ratione id probat, & tacite omnes difficultates
soluit, & videri potest D. Thomas 1. p. q. 45. a. 2.

Atque hinc concluditur altera pars. In qua in
primis contra eosdem antiquos Philosophos, &
nonnullos hæreticos dicimus, materiam non esse
coeternam Deo, quia nihil creatum est coeternu
Deo, vt capite secundo ostensum est: sed materia
est creata, ergo non est æterna. Deinde addimus,
non solum non esse materiam æternam, verum
etiam neque esse anteriorem cælo, & terra, tem-
porali, seu reali duratione. Hoc etiam constat ex
verbis illis, in principio creauit Deus cælum, & terram.
quæ, vt supra indicauimus, duo includunt, nempe hæc
de primo temporis initio, & ante omnes res a-
lias creata fuisse, seu (quod idem est) Deum ab his
rebus mundi creationem inchoasse: ergo absolu-
tè ante cælum, & terram nihil fuit creatum: ergo
nec materia, quæ licet parum, aliquid est. Denique
in hoc etiam continetur, quod materia non fuerit
posterior duratione, quam cæli & terræ creatio,
quia hæc non potuerunt esse sine materia, quod
saltem est certum de terra, & elementis, cum ex il-
la essentialiter componantur. Quod etiam de cæ-
li probabilius est. Præsertim quia fingi non po-
test, harum rerum corporalium formas prius sine
materia fuisse, cum id sit contra ipsarum natu-
ram, nec possit sine miraculo cogitari quod in ipsa
naturæ constitutione sine fundamento fingen-
dum non est.

Secundo dicimus materiam primam in primo
sive creationis instanti non caruisse omni forma
substantiali, ac proinde nomine terræ non fuisse

significatam materiam generabilium rerum prof-
sus informem, id est, omni forma substantiali ca-
rentem. Hoc ipsum intelligi potest de cælo, & cæli
nomine supposito quod cælum ex materia com-
ponatur, siue eiusdem, siue alterius rationis, ta-
men quia de cælis iam satis diximus, & quia ab
inferioribus rebus, scilicet ab elementis, eorum-
que materia à fortiori concludunt argumenta, i-
deo in particulari de terra tractamus, eademque
est ratio de aqua, quantum ad præsentem assertio-
nem attinet. Hæc ergo assertio est Diui Thomæ
1. part. quæst. 66. art. 1. & Magistrum cum cæteris fere
Scholasticis in 2. distinctione 12. Et probatur ex
Scriptura, & regula supra posita, quod verba nar-
rationis Genesios historica sunt, & ideo cum pro-
prietate intelligenda: sed Moyses non dicit Deum
in principio creasse materiam, sed terram, quæ nõ
tantum materiam, sed etiam formam includit: er-
go ex vi verborum Scripturæ non fuit sola mate-
ria prius creata. Secundo, quia alias cælum, & ter-
ra non fuissent ex nihilo creata, quia fuissent pro-
ducta ex præiacente materia: consequens autem
in primis est contra illud 2. Machab. 7. Petronate, vt
aspicias ad cælum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo
fuerit illa Deus. Deinde repugnat Concilio Lateran.
in cap. firmiter dicenti: Deus simul ab initio temporis
vtramque condidit creaturam spirituales scilicet, & cor-
porales, angelicam videlicet, & mundanam. Nam per
creaturam corporalem, & mundanam non intel-
ligit materiam primam, sed hunc mundum cor-
poreum, & visibilem, vt per se notum est. Tercio
est communis sententia Patrum in Exaemer. vel
expositionibus Genesios, & expressè Augustinus l.
1. Genes. ad liter. cap. 15. dicit, informatam mate-
riam non duratione, sed naturæ ordine formatio-
nem, & corporum productionem præcessisse.

Ratione probat D. Thomas dictam assertionem,
quia impossibile est, materiam primam puram si-
ne omni forma substantiali esse, aut produci, sen-
tisque ita esse impossibile, vt contradictionem im-
plicet, quia si materia existit, est ens actu, & si ca-
ret omni forma, caret omni actu, cum sit pura po-
tentia. Et in hoc sensu defendunt hæc rationem,
& fundamentum eius, scilicet, materiam non esse
sine omni forma, Thomistæ communiter, & non-
nulli Scholastici in 2. d. 12. præsertim Bonauent.
& Durand. Ego verò censo, sine vlla repugnantia
potuisse id fieri à Deo, sicut in disput. 15. Metaph.
sect. 2. cum Scoto, Henric. Gregor. Marfil. & mul-
tis alijs defendi, & fundamenta eius ieci in disput.
13. sect. 4. & 5. Repugnantia autem inducta verbis
Augustini lib. de vera relig. cap. 18. satisfieri potest:
ait enim: Etiam si ex aliqua informi materia factus sit
mundus, hæc ipsi facta est omnino de nihilo. Nam & quod
nondum formatum est, tamen aliquo modo reformari pos-
sit inchoatum est: Dei beneficio aliquid formabile est: bo-
num est enim esse formatum. Nonnullum ergo bonum est,
& capax formæ & ideo bonorum omnium auctor, qui
præstat formam, ipse facit etiam posse reformari. Et infra:
Omne formatum, in quantum formatum est, & omne for-
mabile, in quantum formatum est, ex Deo habet. Ex his
enim verbis colligitur, materiam factam à Deo a-
liquam in se habere actualem entitatem, quæ licet
formata non sit, & ideo dicatur pura potentia re-
spectu actus informantis: nihilominus aliquid fa-
ctum sit, habens propriam entitatem actualem
cum propria existentia distincta ab actu formæ.
Ratione cuius dixit idem Aug. 12. Confess. c. 3. & 6.
materiam informem, licet sit propè nihil, aliquid
tamen esse, nam vtcunque erat, vt caperet for-
mas istas visibiles. Et lib. 1. Gen. ad liter. cap. 15. di-
cit fuisse prius natura creatam: eadem ergo ratio-
ne posset prius tempore creari sine contradic-
tione, quia licet non haberet actum formalem, enti-
tatiuum habere potuisset.

Ad

Suadet
primo ex
Gen. c. 1.

Secundo sua
deur ex 1.
Machab. 7.
ex cap.
h. m. r.

Tercio ex
Patribus,
maxime
Augustino.

11.
Quia ratio-
ne eandem
asserit. pro-
bat D. Tho-
mas, cui sub-
scribitur Bo-
nauius Dur-
and. & aliq.

Prædicta ra-
tio non pla-
cet, & ver-
bis augu-
sti-
ni in infrin-
gi-
tur.

lis, oppo-
um, et

11.
11.
11.

2.

terra, ut calum, & terram, aerem, ignem, aquam; partim ex his ab eo procreatis elementis, ut animantia, & cetera. Et hanc sententiam communiter Scholastici sequuntur, & moderni magis probant. Et in primis est magis consentanea verbis Scripturæ: nam licet in illis primis verbis, *Creavit Deus calum, & terram*, aqua non exprimitur: nihilominus, sub extremis media intelliguntur, ut Basilii, & alij notant. In quo tantum sensu verum habet sententia Chrysostomi h. mil. 3. in Gen. dicentis, Moysen in illis primis verbis summam vniuersum mundi opificiū comprehendisse. Quod etiam non displicet Augustino 11. de Ciuit. cap. 33. & 2. de Gen. contra Manichæ. cap. 3. & admitti potest, dummodo verba *calum, & terram*, à proprijs significatis non extrahantur, & sub illis media corpora comprehensa intelligantur. Et in præfenti hoc maxime confirmat, quod statim post illa prima verba, *In principio creauit Deus calum, & terram*, ante aliud opus in eo die factum addit Moyses, & Spiritus Domini ferebatur super aquas, quod de aqua elementari, & propria intelligendum esse, regula tradita persuadet. Ergo iam tunc factæ erant aquæ, & non post primū instans creationis, quia tota illa narratio ad opus in principio factum refertur, ut in superioribus de aere annotauimus: sed post illud primum instans nihil Deus fecit usque ad productionem lucis: ergo necessario intelligendum est, aquam factam esse in primo instanti.

Et hoc etiam confirmat vox *abyssi* ibidem adiuncta, quia proprie *abyssus* profunditatem aquarum visu impenetrabilem indicat. Ut August. 22. contr. Faust. c. 11. & alij communiter docent. Rationem philosophicam eadem assertio ostendit, quia posito vno contrariorum in rerum natura, consequens est, ut aliud etiam ponatur (ut Aristot. etiam argumentatur) & ideo, creata terra, oppositum, & quasi connaturale fuit creari ignem, ut maxime in leuitate ab ea distantem, his autem factis extremis, etiam alia media necessaria fuerunt: tum quia sicut aer in qualitatibus primis terræ opponitur, ita proprium contrariū ignis est aqua: tum etiam quia creatis duobus elementis alia etiam duo ad complementum quasi essentialia vniuersi necessaria fuerunt. Quæ ratio, & similes licet cogentes non sint, tamen dum aliunde non ostenditur nulli Deum hunc connaturale ordinem seruare, multo credibilis est, in hac perfectione, & integritate simplicem mundū in principio condidisse.

Ex quibus colligimus primò, aquam illam, quæ in principio cū terra fuit condita, illamque cooperiebat, non fuisse tenue aliquod corpus per modū vaporis, aut nebule, sed fuisse verum aquæ elementum in sua substantia, & dispositione existens. Hoc enim euincunt citata Scripturæ verba, & rationes factæ suadent, & nullum est fundamentū ad proprietatem verbi aquæ fugiendam: vel ad cogitandum, aut fingendum aliud corpus diuersæ rationis per illam vocem significatum: nam si erat substantialiter diuersum ab aqua, reuera non erat aqua pura, nec poterat esse nisi aliquod corpus mistum imperfectum, quod primæ creationi ex nihilo non est accommodatum, quia mista ex simplicibus postea facta fuere, ut videbimus, nec etiā ad primariam vniuersi constitutionem pertinere poterat: frustra ergo sine testimonio Scripturæ cogente tale corpus loco aquæ creatum constringitur.

Secundo infero id quod etiam in Metaph. dixi disp. 13. sect. 11. n. 26. aquas in principio creatas non fuisse repleuisse totum spaciū inter celum empyreū, & terram interiectum, ut quidam arbitrati sunt, fundati in operibus secundi, & quarti diei, ex quibus id non probari, postea ostendemus. Secluso autem illo fundamento, id nec alijs verbis Scripturæ de opere sex dierum.

pturæ consonum est, nec per se est multum verisimile. Primum patet, quia Scriptura dicit, celum creatum esse primo die, & ostensum est, nomine coeli non solum empyreum, sed etiam alios cælos comprehendere: imò certius de cæteris, quā de empyreo id affirmari. Probabilis etiam esse ostendimus, aerem sub illa voce comprehendere, & nomine etiam spiritus, qui aquis superferebatur, significari. Ex quibus concluditur, aquam in prima creatione solum occupasse spatium, quater superficiem connexam terræ, & concavam aeris intercedit. Quod etiam per se maiorem verisimilitudinem habet. Cur enim Deus tantam aquæ multitudinem ante cælos, & aerem crearet? aut cur inter simplicia corpora, quæ per se non postulat, ut vni ex alio fiat, illud discrimen constitueret? vel cur magis aerem ex aqua, quā de conuerso: vel cælos ex aqua potius, quam ex aere procreasset? Ac denique cur celum incorruptibile corpus ex aqua produceret. Ut enim omittam probabilius esse, illud ex materia diuersæ rationis constare: etiam si eiusdem esset materiæ, præter naturale illi esset, ex materia præiacente, & per corruptionem alterius corporis fieri. Vnde etiam authores contrariæ sententiæ productionem cæli ex aqua generationem supernaturalem vocant: omnis autem supernaturalis productio aliena est à prima naturæ institutione, ac productione, ut cū Augustino sæpe diximus. Neque satis est dicere, Deum hac omnia pro solo suo arbitrio facere potuisse. Est enim id verū sit, oportet ostendere, ita voluisse, quod certe ex Scriptura ostendi non potest, ut exponendo opera singulorum dierum, manifestū fiet: ideoque dum talis voluntas Dei reuelata non est, potius credendum est, omnia connaturali modo, & in statu, ac ordine simplicibus corporibus magis consentaneo in principio condidisse.

Neque huic nostræ sententiæ obstant verba Scripturæ, quæ alia opinionones, præsertim tertia expendunt. Nam quod Gen. 1. terra in principio creata dicitur *manu, & vacua*, verius, & proprius puro elemento terra, quam materiæ primæ, & informi accommodatur. Nam terra ipsa inanis tūc fuisse dicitur, quia nondum officio, & muneri propter quod creabatur, inferebatur: imò erat in statu ad illud munus obeundum incommodo, creabatur enim, ut illam homines inhabitarent, tūc autem erat aquis cooperta, in quo statu ad illum finem inferuire non poterat, ideoque inanis fuisse dicitur. Vnde consequenter erat etiam vacua, utique herbis, floribus, arboribus, mineralibus, animalibus, & hominibus. Et in idem redit, quod Septuaginta legunt, *inuisibilis, & incompressa*: nam inuisibilis dicitur, quia tenebris, & abyssu aquarū erat cooperta: incompressa vero erat, id est, carens ornatu, & pulchritudine, quam ex varietate, & compositione platarū, & animalium recipit. Et in idem redeunt alia voces variae, quibus illa verba transferuntur, & explicantur à Patribus, & doctoribus, qui omnes illas fere in eundem modum de terra declarant. Vnde quoad hanc partem acceptamus sententiam explicatam in informitatem materiæ de informitate accidentali. Non tamen illam ponimus in permissione partium integrantiū elementorum, ut vltima opinio supra relata dicebat: id enim nec in Scriptura, nec in ratione fundamentum habet: sed infortitas dici potest illa tenebrarum obscuritas, & vacuitas ornatus, & pulchritudinis, quam explicauimus. Et eodem modo loquitur Greg. 32. Moral. c. 9. alias 10. cum ait, *Rerum substantia simul creata est, sed simul species formata non est*. Nam per rerum substantiam corpora simplicia, & præsertim quatuor elementa, ex quibus cætera fiunt, intelligit: nam ita tim subdit: *Et quod simul existit per substantiam materiam, utique elementaris, non simul existit & per speciem*.

19.
Ad fundam.
tertia opinio
in m. 3.

iudicium de
interpreta-
ti. ne infor-
mitate posi-
ta in num. 7

forma, id est, per ornatum, & varietatem rerum, quæ ex elementis postea facta sunt.

20.
Ad in. cum
Sap. 1. in
eod. num. 3.

Vide autho-
rem in me-
taphysica
disp. 13. sect.
2. ad 29.

Atque in eodem sensu dixit Sapiens, Deum creasse orbem ex materia inuisa, vel, vt alij legunt, informi, vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & præsertim terram, & aquam prout formationem, & ornatum mundi præcesserunt, vocat materiam inuisam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia multa, quibus vniuersum ornatur, sic enim elementa materiam, ex quibus multa fiunt, appellamus. Vnde cum orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde est, ac si diceretur perfectus, & consummatus: aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra scilicet mari, & aëre creatae sunt. Dicitur autem illa materia inuisa eadem ratione, quia dicitur inanis, & inuisibilis, vt explicatum est: vel si legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant super faciem abyssi, & quando erat vacua, & ornatu multorum carebat. Addo etiam posse gratis dari, testimonium hoc de materia prima intelligi, quæ secundum se inuisibilis, & informis est, & ex illa dici potest creatus orbis terrarum, id est, corporeus, etiam quoad simplicia corpora. Non quia materia præexistit creationi simplicium corporum, sed quia etiam in primo instanti creationis ex illa composita sunt, & per eandem actionem suo modo creata. Nam materia secundum se forma caret, & ordine naturæ illi supponitur, & ideo ex illa magis, quam ex forma dicuntur creari, quæ ex vtraque fuerint per creationem composita. Et huc spectat opinio Augustini, quod materia informis ordine naturæ, non durationis præcesserit: est enim hoc verum respectu eorum corporum, quæ immediate per creationem facta sunt. Et potest accommodari huic testimonio, non verò verbis Genesis, quibus dicitur terra cum cælo producta, vt satis ostensum est.

Alterare
sponso ad
eundem lo-
cutum.

21.
Ad loc. ex
Hebr. 11. in
ipso num. 2.

Iuxta hæc etiam exponenda sunt verba illa Pauli ad Hebr. 11. *Fide intell. gimus, aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Possunt enim vel ad ipsum opus creationis, quo Deus in principio cælos, & terram ex nihilo produxit: vel ad opus ornatus sex diebus factum accommodari. Et in priori sensu per secula intelligere debemus res omnes, quæ temporales sunt, & in præteritis seculis esse receperunt: hæc autem secula tunc aptata esse intelliguntur, cum primum esse inceperunt. Sic ergo ait, Deum solo verbo suo sine necessitate præiacentis materię aptasse, seu principium dedisse omnibus seculis, & rebus in illis existentibus. Vnde quod subiungit, *Vt ex inuisibilibus visibilia fierent*, sic exponitur: vt ex esse inuisibili, quod in diuinis ideis habent, in proprio esse producta, visibilia fierent. Ita exponit Diuus Thomas, & sequitur Ribera, & accommodatur melius rebus corporalibus, quæ proprie temporalia, seu secularia dicuntur. In quo sensu particula *ex*, non dicit habitudinem causæ materialis, sed efficientis, vel exemplaris. Posset etiam simpliciter exponi, vt ex inuisibilibus, id est, non extantibus, nec apparentibus, existentia in seipsis, ac proinde visibilia fierent, ita vt particula *ex* solum terminum à quo designet. In alio vero sensu dicuntur secula, id est, secularia corpora, & temporaria omnia in illis primis diebus primi seculi facta esse verbo Dei, vel proprie aptata, id est, congruenter disposita, & ornata, quod factum est in sex primis diebus per opera distinctionis, & ornatus, vt infra videbimus. Et merito dicuntur sic aptata, vt ex inuisibilibus visibilia fierent, quia prius elementa fuerunt inuisibilia, id est, non apparentia ob defectum lucis, per cuius productionem postea apparuerunt, & sic facta dicun-

tur visibilia: erant etiam elementa sine ornatu, & ex illis factæ sunt omnes istæ creaturæ visibiles, quæ ad ornatum, & pulchritudinem vniuersi pertinent. Ita Caietanus, & est probabilis explicatio.

CAPVT IX.

*Vtrum cum cælo, terra, cæterisque elementis
tempus etiam concreatum
sit.*

Hanc questionem tractant Theologi in 1. d. 2. & Diuus Thomas q. 66. 1. p. art. 4. Alen. 2. p. q. 14. memb. 2. & Albert. Magnus specialem fecit tractatum de quatuor coarctationibus, id est, de rebus in eodem æuo, seu simul factis. Aiunt ergo hi Theologi, quatuor esse coarctationes, seu simul à Deo factas, scilicet, Angelos, cælos, terram, seu materiam informem, & tempus. Et quia tria prima explicata sunt, de quarto breuiter dicere necesse est. Non videtur enim recte annuerari tempus cæteris coarctationibus. Primo, quia tempus non est per se factum, sed consequitur motum, estque veluti passio eius, ratione tantum formali ab illo distincta. Et loquendo communi modo de tempore, vt est communis mensura, in motu cæli tantum reperitur: sed motus cæli non est factus simul cum rebus alijs primò creatis: ergo neque tempus. Maior ex Philosophia supponitur. Minor autem probatur, quia motus non potest incipere in instanti intrinseco, quod primum sui esse vocant, sicut alia res permanentes creatæ sunt: ergo non potuit alijs rebus concreari, sed per realem durationem saltem vnius instantis alia præcedere debuerunt.

Secundo argumentor quod etiam plus quam per instans præcesserint, quia tempus non incipit, nisi quando sex dies creationis mundi, seu primus illorum incepit: sed primus dies non fuit coarctatus cælo, & terræ in principio creatis, neque secundum instans intrinseco, neque secundum extrinsecum, quod fit diei initium per vitium non esse eius: ergo nullo modo fuit concreatus: ergo nec tempus. Probatur minor, quia dies non incipit, donec lux creata est, vt constat tum ex initio Genesis, tum etiam quia dies consistit in lucis, & tenebrarum vicissitudine. At vero lux non fuit creata intrinsece in primo puncto creationis cæli, & terræ: nam in illo fuerunt tenebræ super faciem abyssi, & ad illas depellendas postea dixit Deus, *fiet lux*. Neque etiam potuit lux fieri immediate post illud instans, quia est res permanens, & instanti sit, instans autem non sequitur immediate post instans: ergo non potuit tempus incipere in primo instanti creationis rerum, sed ad summum ab alio instanti creationis lucis. Propter quod dixit Philo libro primo Allegoriarum in principio, necessario fatendum esse tempus posterius mundo esse, quippe quod mundi est effectus, nam cæli motus indicat, & naturam temporis.

Contraria nihilominus pars, & communis sententia suaderi potest, quia supra diximus, cælum & terram fuisse creata in principio temporis, & hanc interpretationem verborum illorum, *In principio creauit Deus*, &c. cæteris prætulimus, tantam primariam, & maxime literalem, etiam si alia non excludantur. Non potuit autem illud instans esse initium temporis, nisi in illo inceperit tempus, quia est sermo de initio durationis: ergo necessario asserendum est, tempus simul cum cælo, & terra incepisse, ac proinde simul cum illis concreatum esse. Et ob hanc causam dixit Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 6. Mundum non esse

SVARI
de Angel
re G. d. d. d.
amitia

D. V.

esse factum in tempore (vtique quod iam incepisset) sed cum tempore, nimirum simul cum mundo creato. Et in Imperfecto. Gen. cap. 3. licet disputando procedat, semper supponit quod fit in temporis initio, & cum tempore incipere. Vnde fit, vt etiam è conuerso, tempus concreatur cum re, quæ in eius initio fit, & esse incipit. Idemq; sentit lib. 5. Gen. ad liter. cap. 5. Et propter hanc rationem censeant aliqui, omnino certum esse, tempus esse creatum simul cum celo, & terra in hoc sensu, vt idem fuerit initium celi, & temporis, quantum non eodem modo, quia idem momentum fuit initium intrinsecum celi, & aliarum rerum permanentium, temporis a. & motus solum extrinsecum.

Sed quia hoc in aliquo sensu potest esse certum, & in alio dubium, licet probabile, breuiter aduertendum est, aliud esse loqui de duratione præcise, aliud de tempore in generali, aliud in particulari de tempore physico, quod in successione continua alicuius physici motus consistit, ac denique aliud est specialissimum tempus (vt sic dicam) seu per antonomasiam, quod in motu celi collocatur. Deinde principium temporis dupliciter dici potest, scilicet, vel negatiue per respectum ad antecedentia, vel positiue respectu sequentium: priori modo dicitur principium, ante quod nihil præcessit, posteriori modo dicitur principium, illud, quod non solum est ante aliud, sed etiam aliud post ipsum proxime sequitur.

Dico ergo primo, durationem aliquam non æternam fuisse aliquo modo concreatam cum Angelis, celo, & terra, eamque fuisse principium omnis durationis creatæ, vel negatiue, quia ante illam durationem nulla præcessit: vel positiue, quia principium durationis, quod tunc fuit, immediate post nostrum intelligendi modo, fuit in ratione durationis consummatum. Hæc assertio est, quidens ex Metaphysica supponamus, durationem realem comitari omnem rem existentem, esseque illi intrinsecam, & in re ab ipsa existentia minime distinctam, vt ex professo tractatum, & probatum est disput. 50. Metaph. sect. 1. & 2. Ibi enim ostendimus, durare, & existere solum differre connotatione quadam nostro intelligendi modo, quia existere dicitur res in primo momento, quo esse recipit: proprie verò durare non dicitur, donec intelligatur perseverare in existendo. Vnde in primo instanti productionis rei indiuisibilis, & per primum sui esse dicitur res existere, proprie autem nondum durare dicitur, licet dici possit incepisse in duratione sua. Sic omnes res creatæ sunt in principio durationis suæ, earumque duratio cum illis concreata est. Et ita est manifesta, & euidentis prima pars assertionis.

Secunda verò ex fide certa est. Quia omnis duratio creatæ, etiam si sit æternæ angelicum, vel duratio permanentis rei corruptibilis, vel incorruptibilis, initium habuit saltem negatiuum, ita vt verissime dici possit, hanc durationem nunc esse, vel incepisse, & antea non fuisse: ergo omnis duratio creatæ habuit initium, & secundum tale initium cum rebus in principio creatis concreata est. Antecedens patet, quia nulla duratio creatæ fuit æterna, vt secundum fidem supra probatum est: ergo necessario incepit esse cum antea non esset, alioquin semper fuisset. Sed perturbare potest illud aduerbium *antea*, quod temporale est, & videtur connotare durationem præexistentem, quod repugnat: cum ante principium creationis rerum nulla duratio creatæ præcedere potuerit. Sed hoc nihil mouere debet, quia illud *antea* non dicit durationem realem præcedentem, sed imaginariam, vel quod perinde est) realem; non quæ fuit sed quæ esse potuisset. Vel etiam dici potest, illud *antea* connotare Dei æternitatem, quæ res, cum creantur

Suarez. de opere sex dierum.

ita durare incipiunt, vt in tota Dei æternitate vtique tunc non fuerint, nec illi coexistierint. Atque hoc durationis initium mundo concreatum sufficit ad veritatem dogmatis fidei, quod res creatæ non fuerint ab æterno, sed in aliquo initio temporis, id est, creatæ durationis, esse inceperunt.

Tertia verò pars assertionis de initio positiue declaratur, quia celum, & terra tale esse, taleque initium existendi per creationem acceperunt, vt ex vi illius in ipso esse permanere possent: ergo ex tunc durandi initium acceperunt. Item nostro modo intelligendi immediate post illud primum instans creationis propriè durarunt, in eodem esse permanendo: ergo in illo initium suæ durationis, seu permanentiæ acceperunt. Atque ita hæc pars etiam in æuo angelico, vel celesti locum habet: nam licet ipsum in se sit indiuisibile, eminenter habet permanentiam æquivalentem durationi diuisibili, ideoq; nostro modo intelligendi ratione distinguimus initium eius ab esse eius perfectio, & consummato in esse durationis, & sic dicimus concreari cum ipsa re æterna secundum initium suum, permanere autem per eundem rei conseruationem, & sic in ratione durationis compleri, non quidem secundum rem, quæ tota simul incepit, sed secundum nostrum intelligendi modum.

Dico secundò. Aliquod initium tam negatiuum, quam positiuum proprii temporis concreatum esse cum substantiis in principio creatis, id est, in primo instanti creationis earum. Declaratur assertio: nam hoc differt inter tempus propriè sumptum, & durationem creatam, quod duratio etiam creatæ abstrahit à successione reali, & formali, potestque esse indiuisibilis, virtute continens successione, ratione cuius concipi potest vt coexistens successioni imaginariæ, & habens aptitudinem ad existendum reali successioni. At verò tempus propriè significat durationem realem successione habentem. Vnde prior assertio propriè habet locum in duratione permanente, siue sit æuum, siue aliqua alia duratio, hæc verò ponitur de duratione successiua. Sic ergo certum est, non potuisse hanc durationem, seu tempus secundum proprium suum esse concreari in primo instanti creationis ipsis rebus creatis, vt conuincit prima ratio dubitandi in principio posita, quia in instanti non potest esse successio. Nihilominus tamen dicimus in assertione, tempus aliquod secundum suum initium concreatum esse. Quod vt probemus, distinguimus duplex tempus, vnum physicum, & continuum, aliud metaphysicum, seu intellectuale, & discretum. De priori dicemus in assertione sequenti. Hæc autem assertio propriè de posteriori proponitur. Nam hoc tempus in actibus intellectus, & voluntatis positum est, quatenus in eis quadam successio, & ab vno in alium transitus inuenitur. Sed probabilissimum est, actus intellectus, & voluntatis Angelorum simul cum ipsis incepisse: ergo in eis necessariò aliquod tempus incepit. Non potuit autem tunc incipere tale tempus quoad integræ successione suam, quia successio non potest esse in instanti, nec Angelus creatus cum aliquo actu potuit pro eodem instanti ad alium actum transire: nihilominus tamen in illo puncto incepit intrinsece realiter tale tempus, tam secundum respectum negatiuum, quia ante illud momentum nullum præcesserat instans talis temporis, quam secundum respectum positiuum, quia immediate post sequi potuit alius actus, & consequenter aliud instans illius temporis. Estque differentia inter hoc tempus, & physicum, quia non est continuum, sed discretum, & ideo ex indiuisibilibus durationibus componitur, ideoque potuit in illo primo creationis instanti dari intrinsecum initium talis temporis, quia tunc pri-

D 2

ma

7. Probatur 3. membrum.

8. 2. assertio eiusque sensus exponitur.

De tempore discreto præcedit, ac probatur prædicta assertio.

is, oppr
im, et

nom
eli
part

2

ma pars illius extitit. Et secundum hoc etiam tempus verificari potest dogma fidei, quod omnia facta sunt in temporis initio, & consequenter quod aliquod initium proprii temporis rebus ipsis creatis concreatum sit.

9. *9. Assertio.* Dico tertio. Etiam de tempore existente in motu physico, & caelesti, probabili, ac vero sensu dici potest, incepisse cum rebus primo creatis, ac subinde cum illis concreatum fuisse. Hæc assertio dupliciter sustineri potest. Primo asserendo aliquem motum localem corporum in principio creatorum in illo primo instanti incepisse, eo modo, quo potest motus incipere in instanti, scilicet, extrinsece, & per vltimum non esse. Et hunc modum difficile sustinere possunt, qui negant, celos fuisse creatos in illo instanti: sic enim tunc non potuissent incipere motus caelestes, cum fuerit postea prius creatum ipsum mobile. Si autem motus celi tunc non cepit, frustra, & sine fundamento dicitur incepisse vel in terra, vel in alio elemento, vel in materia informi. Quauis enim id non fuerit impossibile, nihilominus ita esse factum nullo modo sciri potest, quia neque scriptum est, neque ratione aliqua ostendi potest. Quod etiam confirmari potest ex his, quæ circa illa verba, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, cap. 7. diximus, vbi ostendimus, licet nomine *spiritus* significetur aer, nihilominus necessarium non esse, vt verbum *ferebatur* motum localem significet, quia de nullo motu naturaliter id verificari potest, praternaturalem autem fingere superuacaneum est, quæ ratio in præfati etiam locum habet. At vero supposita nostra sententia, quod omnes celi in illo primo instanti creati sunt, optima ratione defenditur, atque asseritur, motum primi mobilis à principio creationis incepisse, ac proinde etiam tempus. Prout sentit D. Thom. dicta q. 46. art. 3. ad 3. Quia ex parte motus nulla est repugnantia, quod in eodem instanti extrinsece incipiat, in quo mobile incipit existere, vt per se notum est, nec etiam erat vlla difficultas ex parte primi mobilis in eo puncto iam creati cum tanta aptitudine ad motum circula rem, quantum nunc habet, & eandem habuit Angelus motor illius celi ab eodem instanti. Denique talis motus vel est naturalis illi celo secundum peculiarem eius naturam, vt aliqui volunt: vel saltem est consentaneus vniuersali naturæ, & ordini totius mundi, quia cum tempus illius motus sit vniuersalis, & prima mensura singulorum dierum, conueniens fuit, vt cum alijs rebus primis simul inciperet, eo modo, quo potuit. Ergo multum credibile est, motum celi, ac subinde tempus extunc incepisse. Et ex his, quæ de lucis effectione, & primi diei opere dicemus, hoc amplius confirmabitur. Quid autem de motibus aliorum celorum dicendum sit, postea videbimus.

Amicus autem iuxta id asserunt.

10. *10. 2. Via sustinendi eandem assertionem secundum D. Thomam*

Quo pacto sustineatur secundum auctorem.

Quia vero, licet probabile sit, motum primi mobilis immediate post primum instans creationis factum esse, tamen id certum non est, vt libro sequenti capite secundo attingam, addendum censeo, etiam si non continuo, seu immediate post factus fuisset ille motus, nihilominus verè dici posse, celum, & terram, seu mundum factum esse in temporis initio, seu cum principio temporis, aut etiam cum tempore. Primam partem tradit D. Thomas dicta q. 66. art. 4. ad 3. dicit tamen, licet in eo casu tempus non esset in motu firmamenti, seu primi mobilis, necessarium esse, vt in alio motu existeret. Quod est quidem verum, si supponatur aliquod tempus successuum realiter fuisse ante motum celi. Nos vero dicimus, etiam sine hac suppositione posse initium temporis esse coæqueum creationi celi, & terræ. Quod ita breuiter declaro: nam in illo instanti, in quo celum factum est, talem locum acquisiuit per quandam momen-

taneam actionem productiuam talis vbi, quæ licet facta fuerit consequenter ad creationem substantiæ celi, nihilominus in re distincta erat ab illa, ad eum modum, quo vbi distinguitur à corpore locato. In illa ergo comproductione vbi celestis fuit indiuisibile quoddam instans, quod de se sufficiens principium temporis erat, tum negatiue per respectum ad anteriora, quia ante illud instans, nullum tale præcesserat: tum etiam positiue respectu futurorum saltem de se, & secundum aptitudinem. Quia tale fuit illud instans, vt immediate post illud posset sequi tempus verum, & reale per amissionem illius primi vbi, & continuam aliorum acquisitionem per motum immediate post subsequenter. Nam hic motus esto de facto non fuerit semper possibilis fuit, & hoc satis est, vt illud primum instans dicatur esse principium temporis, utique quod fuit, vel esse potuisset: nam ratio principij non semper dicit actum, sed aliquando etiam aptitudinem. Quocirca licet ponamus ita fuisse productum mundum in illo instanti, vt in nulla creatura facta fuerit mutatio, vel successio realis per aliquam moram, nihilominus illa mora de se esset mensurabilis tempore, sicut nunc quies vni corporis per motum alterius corporis mensuratur. Et quauis in re non esset talis mensura, secundum nostram cogitationem potest apprehendi vt possibilis, & dicitur imaginaria successio, & secundum illam posset mundus, aut celum quantumcunque quiescens dici magis, aut minus durasse, & quiescere in tali loco, ex quo in illo creatum est. Ergo hoc satis est, vt & mundus dicatur creatus in temporis initio, & initium temporis saltem extrinsecum, & indiuisibile fuisse concreatum mundi informi.

Et per hæc satisfactum est rationibus dubitandi in principio positis. Ad primam enim scilicet, quod tempus, vt est ens reale successuum, non esse factum omnino simul cum celo, & terra, nihilominus tamen ratione sui initij dici concreatum illis. Et de facto etiam semper, & immediate post illud primum instans illis coexistit. Eademque responsio in secunda ratione locum habet. Quatenus vero in illa attingitur peculiaris difficultas, de creatione lucis, respondet D. Thom. dicta q. 66. a. 4. ad 2. quod sicut mundus prius fuit informis, quæ plene formatus, ita potuit esse, & tempus, quod perinde est, ac si diceret, etiam si in principio sol non esset, vel non luceret, potuisset moueri prima mobile, & in eo esse tempus informe ex defectu lucis, quod verisimum quidem est, de possibili loquendo. Quando vero, & quomodo & ipsa lux, & diuisio eius à tenebris facta fuerit, in principio libri sequenti dicemus.

CAPVT X.

Verum omnia corpora, etiam mista, tota, vniuersa dispositio in eodem momento simul cum celis, & elementis facta sint.

Præterquam ad opera singulorum dierum explicanda veniamus, operæ pretium est generatim exponere, quales illi dies fuerint, & quomodo à nobis concipiendi, & declarandi sint. Hoc autem potissime pendet ex alia questione, nimirum, an omnia opera, quæ in illis diebus facta narrantur, verè fuerint per temporalem successione effecta, vel omnia simul: vel eodem die facta fuerint, & propter aliquod mysterium & figuram ita narrentur, ac si diuersis diebus essent facta. Ratio dubitandi est. Primo, quia Eccl. 18. dicitur, *Qui vult in æternum, creauit omnia simul*. Dicens a. omnia, nihil exceptit: ergo non tantum corpora simplicia, sed etiam mista fuerunt simul in principio facta, & consequenter etiam terra fuit discoperata ag-

in eodem instanti, alioqui nec ad generationem, nec ad habitationem mistorum apta fuisset, eademque ratione cetera, quae diuersis diebus facta narrantur, in primo creationis momento facta sunt: fuit ergo mundus creatus in eadem dispositione, & pulchritudine, ac corporum ordinata distributione, in qua nunc est. Secundo non est hæc sententia aliena ab illo principio Genesim, in quo dicitur, *in principio creauit Deus cælum & terram*, quia consuetum est in Scriptura, ut nomine cæli, & terræ vniuersum ut constans ex omnibus rebus significetur, ut statim in 2. Gen. dicitur, *Igitur perfecti sunt cæli, & terra. Sex diebus fecit Deus cælum, & terram*, ubi cælum, & terra, quæ in principio creata dicuntur, sex etiam diebus dicuntur facta, & ad Heb. 1. & Psal. 101. *Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli*, & Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terræ*. Vnde merito dixit Chrysost. homil. 3. in Gen. Moysen in illis primis verbis quasi in summa omnium rerum creationem, ac productionem comprehendisse. Ergo si verbum illud, *in principio*, significat (ut sæpe posuimus) primum instans existentia creaturarum, asseruit Moyses in illis verbis, totam machinam mundi cum omnibus rebus in eo existentibus simul creatam fuisse.

Tertio argumentor ex aliquibus operibus varijs diebus assignatis, in quibus clarius esse videtur, non potuisse à prima rerum creatione seiungi, vnde fieri potest argumentum ad reliqua, licet diuersis diebus facta narrentur. Antecedens patet in primis ex creatione lucis, quæ primo die dicitur facta, & de firmamento facto secundo die, & de sole, luna, & stellis quarto die factis. Nam hæc omnia non potuerunt non fieri simul cum cælis in eodẽ creationis principio, sine miraculo, quod admittendum non est in hoc opere creationis, ut sæpe cum Augustino, & D. Thoma dixi. Antecedens probatur, quia natura vniuersi cuius rei posulat, ut integra hat, & cum omnib. partibus, quas forma eius requirit, & cum omnibus proprietatibus, quæ eandem formam naturaliter consequuntur. Ergo si cæli facti sunt à principio, tunc factum fuit firmamentum, id est, octauum cælum cum omnib. suis stellis, quæ sunt veluti partes principales integrantes, & ornantes ipsum: facti etiam sunt alij cæli inferiores cum suis planetis, atq; adeo cum sole, & luna: & consequenter etiam facta est lux Solis, quia est proprietas naturaliter dimanans ab illius astri forma: ergo omnia illa, quæ primo, secundo, & quarto die facta narrantur, in principio simul facta sunt. Et sub nomine cæli tunc facti comprehenduntur, quia non est putandum fecisse Deum cælum mutilum, aut monitrosum, sed in suo statu perfectissimum. Et confirmatur, quia opera Dei perfecta sunt, & ea maxime quæ ipse solus ut prius auctor facit. Et ideo credimus fecisse Angelos perfectos in suis potentijs, virtutibus, & actibus: & similiter creasse primum hominem in perfecta ætate, statura, membris, potentijs, &c. Ergo idem est dicendum de cælis, & consequenter de cæteris rebus.

Vnde tandem argumentor quartò, quia nulla ratio conueniens reddi potest, cur voluerit Deus per temporalem successione mundum ornare, ac perficere, cum facillime potuerit in vno momento omnia perficere, & hoc ipsum potentiam, & sapientiam eius magis ostendere videatur, quod ipse in operibus suis præcipue intendit. Vnde quod de singulis rerum speciebus diximus, de toto vniuerso ut vnum quoddam totum integrum, ac perfectum est, dici potest: ad illius autem perfectionem non minus pertinent mixta, quæ elementa: ergo vndique perfectum Deus illud creauit, & in illa dispositione, & ordine, ac rerum multitu-

Suares de opere sex dierum.

dine, quam ad suam integritatem, & perfectionem requirit: ergo nulla fuit in illo opere perficiendo mora, vel successio, sed in illo etiam verum est, quod Deuter. 4. dicitur, *De perfecta sunt opera*.

Propter hæc, vel similia D. Augustinus in hac sententia fuisse videtur, ut totus hic mundus, ut cælis, elementis, & mistis constaret, simul in principio fuerit creatus: & consequenter quod aqua, terra, ceteraque elementa in ea dispositione facta fuerint, quæ ad vsum, generationem, & conseruationem mistorum necessaria sunt. Ita sentit in toto libro primo Gen. ad liter. ideoque in cap. 16. ait, informatam materiam, seu elementorum, quæcunque illa sit, non duratione, sed naturæ ordine præcessisse: ac proinde non fuisse in re ipsa tenebras in illo principio, sed quantum est ex parte abyssi de se tenebrosam esse, nisi Deus lucem fecisset, quæ orbem illuminaret: & similiter in nullo tempore, vel momento fuisse terram aquis coopertam, sed ex se eam dispositionem habituram fuisse, nisi Deus creando aquas, eas in certo, ac separato loco congregasset, & sic de cæteris. Eandem sententiam prosequitur Augustinus libro quarto Genesios ad liter. cap. 33. & sequentibus. Quauis in alijs locis libri quinti & 6. de Genesi aliter de mistis loqui videatur, ut postea videbimus. De locis autem elementorum, & de dispositione mundi, prout nunc est, sine dubio sentit in primo instanti ita fuisse creatum. Quomodo autem sex dies explicare conatus fuerit, postea videbimus.

Hæc vero opinio, quod omnia simul creata sint & quod primi sex dies per aliquam metaphoram sint interpretandi, initium habuit à Philone Iudæo, qui libr. 1. Allegor. in principio dixit, *visitatio simplici uariis esse putare sex diebus, aut vtrique certo tempore mund. in esse conditum*. Vnde infra subiungit. Ergo cum audis: *Compleuit sexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot sed de senario perfecto numero*. Et hunc imitatus est Clemens Alexandr. l. 6. Stromat. §. 8. qui est vltimus. Citat etiam Ascanius pro hac sententia Procopium Græcum auctorem in Gen. dicentem, Moysen descripsisse mundi opificium sex dierum distinctione, quia ob imbecillitatem intellectus nostri tanquam rerum varietatē, & multitudinem, earumque ordinem aliter concipere nequiuissimus. Citat etiam Hilarius l. 12. de Trinit. circa finem, ab illis verbis: *Perpetua, & æterna rerum creandarum est præparatio. neque partibus cognitionum vniuersitatis huius corpus afficitur*. m. est. &c. Veruntamen si Hilarius attentè legatur, licet dicat, *præparationem rerum omnium fuisse simul coæternam Deo*, de creatione nihilominus, & dispositione mundi in tempore facta non dicit, quoad omnia fuisse simul, sed solum quoad cæli & elementorum creationem, ut paulo post referam. Allegatur etiā pro eadem sententia Origenes 4. Periar. cap. 2. quia ibi primum caput Gen. & alia prætermisso historię sensu, per tropum exponit: sed ibi non adhibet exemplum in illis sex diebus. Et hom. 1. in Gen. inter opera illorum dierum successione admittit. Denique Scholastici propter auctoritatem Augustini non omnino hanc sententiam reiiciunt, sed disputando illam defendunt, licet contrariam ut communem Patrum præferre videantur, ut videlicet in D. Thoma 1. p. q. 66. & sequentibus, præsertim vero q. 74. & q. 4. de Potent. artic. 1. & 2. & Alens. 2. p. q. 44. membr. 3. & q. 46. per totam, & Albert. Mag. in 2. d. 12. art. 1. ubi in opinionem Augustini magis inclinat, eamque latius defendit in summa de quatuor coarctauis. Consentiunt etiam Eugubini, & Caiet. in Gen. & refertur etiam Cano, de quorum sententia in c. 12. dicemus. Veruntamen nec Augustinus illam sententiam constanter asseruit, nec nos possumus à communi sententia Patrum, quæ historię narrationi Genesim

D 3 valde

4. D. August. prædictam partem asserit aliquando amplexus est, non tam constanter.

5. Philone Iudæo prius dicitur fuisse.

Quo pacto D. Thom. Alens. Albert. & alij Scholastici Augusti defendunt.

valde consentanea est, in hac parte recedere.

6.
1. Assertio
communis
Patrum Au-
gustino exci-
pio.

Probat
primo.

Secundo.

Tertio.

7.
Probat
4.

Minoris pro-
positionis pri-
ma probatio.

Dico ergo primò. Non omnia, quæ in primo ca-
pite Genesis sex diebus facta narrantur, simul in
principio creationis calii, & terra facta sunt. Hæc
est communis sententia sanctorum Patrum præ-
ter Augustinum, vt D. Thomas supra fatetur, &
constat ex Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Beda,
Strabone, & alijs in Genes. & bene Rupert. ibi l. 1.
cap. 37. & communiter ibi expositores. Quam Hi-
larius dicto libr. 12. de Trinit. his verbis mihi ex-
pressisse videtur. *Tamen si habes dispensationem suis se-
cundum Moysen firmamenti solidatio, aride nudatio, ma-
ris congregatio, astrorum constitutio, aquarum, terræ, in
eiciendis ex se animantibus generatio, non tamen cali, terra
sacerorumque clementorum creatio leui saltem momento
operationis discernitur. Vbi in solo opere creationis si-
multatem agnoscit, cætera vero opera eo modo,
quo narrantur, censet fuisse disposita. Denique et-
iam in scholasticis cum Magistro in 2. d. 12. hanc par-
tem magis approbant. Et probatur ex litera Ge-
nesis, quæ, vt sæpe dixi, historica est, & non debet
à proprio, & simplici sensu flecti sine grauissima
causa. Primò ergo expendo illa verba, *Et tenebræ e-
rant super faciem abyssi*, coniungendo sequentia: *Di-
xitque Deus, fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem à te-
nebris*. Nam tenebræ, & lux non sunt simul in eodẽ
loco, seu corpore: ergo prius fuerunt tenebræ, &
postea successit lux: fuit ergo ibi realis successio, &
non sunt omnia facta simul. Quod quidem argu-
mentum efficax est, habet tamen difficultatem
dependentem ab expositione illius lucis, quæ pri-
mo die facta est, quam lib. sequenti ca. 1. tractaturi
sumus, & ideo nunc his verbis non omnino inni-
tens. Secundo in opere tertij diei pondero verba
illa: *Congregentur aquæ, quæ sub celo sunt, in locum vnum, &
apparuit arida*: nam in illis aperte supponitur,
terram prius non apparuisse, quia erat aquis coo-
perta, postea verò apparuisse, congregatis aquis in
locum vnum: ergo necessario fuit successio prio-
ris, & posterioris secundum realem durationem,
quia non potuit in eodem instanti esse aquis coo-
perta, & pro eodem instanti apparere. Imo ipsa
congregatio aquarum non videtur facta sine mo-
tu, vt patet ex vi illorum verborum, *congregentur
aquæ*, &c. non fuerunt ergo creata terra, & aqua in
eodem situ & dispositione, in quo nunc sunt, sed
prius aqua cooperiebat terram, & postea separati-
m coacta est in locum vnum. Tertio in eodem
die prius apparuit terra vacua, sicut sub aquis
creata fuerat, & postea plantis, & herbis virenti-
bus ornata est. Eandemque vim habent verba
quintæ diei de productione piscium, & volatiliũ:
& verba sextæ diei de productione aliorum ani-
malium terrestrium, ac tandem de productione
hominis. Nam in eis tam clarè ostenditur, res illas
successiue factas esse, & quasdam prius fuisse sine
alijs, vt negari id non possit, nisi magnam vim li-
teræ inferendo.*

Quarto specialiter argumentor, quia si reliquæ
species rerum omnium simul in primo creationis
momento factæ fuissent, etiam homo fuisset in il-
lo principio creatus: consequens dici non potest:
ergo nec reliqua. Sequela videtur manifesta, quia
eodem modo Scriptura loquitur de hominis, &
aliorum viuentium productione, & ita Caietan.
& Eugubinus id admittunt. Probat autem mi-
nor primo ex c. 2. Gen. vbi postquam dictum fuit,
fecisse Deum omne virgultum agri, & omnem
herbam terræ, subditur: *Non enim pluerat Dominus
Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur ter-
ram*: ergo prius fuit terra, quam esset homo, qui o-
peraretur eam. Item quando Deus fecit germina-
re terram, nondum erat homo: non est ergo à
principio creatus. Denique sicut dicitur: *Non enim*

pluerat Deus, ita dicitur: *& homo non erat*: at prius di-
ctum est proprie, & simpliciter sicut verba sonant:
ergo & posterius: ergo sicut aliquando fuit terra
quando nondum pluerat Deus, ita aliquando
fuit terra, quando non erat homo creatus. Secun-
do ibidem additur: *Formauit igitur Deus hominem de
limo terræ*: ergo illa materia, ex qua formatum est
hominis corpus, prius fuit sub forma terræ, imo
& lutu, seu limi terræ, quam in corpus hominis
formaretur: ergo non potuit homo à principio si-
mul cum terra creari. Idem argumentum de cæte-
ris animalibus fieri potest ex illis verbis eiusdem
capitis secundi: *Formauit igitur Dominus Deus de humo
cunctis animantibus terræ*: non enim potuerunt de
humo formari animalia, nisi ante illa humus
extitisset. Imo ex prioribus verbis de homine di-
ctis colligi potest, formationẽ, & dispositionem,
seu organizationem corporis Adæ ex limo terræ,
non subito, & in momento, sed per aliquam mo-
ram, & successionem esse factam, & probabiliter
credunt Theologi, Angelos aliquod ministerium
in illa formatione corporis adhibuisse. Denique ip-
sa verba distincta formandi corpus, & inspiran-
di animam, satis indicant, non fuisse hominem
productum per modum creationis ex nihilo, sed
per modum generationis ex præiacente materia,
& inductione formæ, quæ sola per propriam cre-
ationem tunc facta est. Quæ omnia in sequentib.
latius expendenda sunt, & explicanda. Tertio ad-
ditur in eodem capite: *Plantauit autem Deus para-
disum voluptatis à principio, in quo posuit hominem*. Et
infra: *Tulit ergo Deus hominem, & posuit illum in para-
diso*. Ex quibus verbis etiam colligitur, Deum prius
tempore creasse, seu plantasse paradysum, quã ho-
minem creauerit: plantatio autem paradysi ad o-
pera illorum sex dierum pertinet, quando autem
facta sit, infra in libr. 3. huius tractatus dicitur.
Quarto si homo esset creatus simul cum celo, &
terra, etiam Eua tunc esset creata, quia eodem
modo dicitur Gen. 1. de die sexto: *Et creauit Deus
hominem, masculum & feminam creauit eos*; con-
sequens autem est falsum, vt ex cap. 2. aperte proba-
tur, quia dicitur prius: *Adā non inueniatur similis,*
& ideo dixisse Deum: *Non est bonum, hominem esse si-
lum, & immitte soporem in Adam, vt ex costâ e-
ius Eua formaretur*. Quæ omnia euidenter osten-
dunt, prius tempore fuisse Adamum creatum,
quam Eua. Ergo non omnia opera facta in illis
sex diebus simul facta sunt, quod ex dicendis c. 12.
contra Caietanum, magis confirmabitur.

Vnde dico secundo, in instanti creationis nihil
esse simul factum præter celos, & elementa cum
locis, & proprietatibus suis, vt Angelos omittam, quos
sub celis semper comprehendo. Pars affirmatiua per
mans huius exclusiue assertionis in præcedentib.
capitulis satis probata est. Altera vero negatiua
pars probatur ex proximè dictis, quia non est ma-
ior ratio de opere vnius, vel alterius diei, quam o-
mnium, sed ostensum est, non omnia opera sex
diebus facta, fuisse simul vel inter se, vel cum celo,
& terra facta: ergo eadem ratione dicendum est,
nullum illorum fuisse simul tempore factum cum
celis, & elementis: ergo hæc tantum fuerunt si-
mul creata. Atq; ita probatur optimè assertio ex
contextu primi capitis Genesis, quia hæc narra-
tur facta per successionem sex dierum, & osten-
sum est, in illis diebus necessario admittendam ei-
se realem, ac temporalem successionem, non tan-
tum inter diuersos dies, sed etiam in vno, & eodẽ
die, quia in sexto, v. g. prius factus est Adam, quam
Eua: ergo eadem ratione oēs illi dies habuerunt
inter se realem successionem, ideoq; opera in eis
facta non fuerunt simul cum celo, & terra exili-
tia. Ratio a. seu congruentia reddi potest primo, *Tandem*
quia calii, & elementa sunt corpora simplicia per congruentiam
se

se primo pertinentia ad constitutionem vniuersi, & ideo voluit Deus illa creare prius, quam cetera. Omnia enim opera ceterorum dierum vel ad productionem mistorum, vel ad accidentales tantum mutationes preexistentium corporum pertinent, vt infra explicabimus, & ideo prius simplicia corpora quam cetera facta sunt. Accedit, quod solis simplicibus corporibus, quasi connaturale est, vt per propriam creationem ex nihilo fiant, quia vnum, per se loquendo, non est materia alterius, & ideo quodlibet illorum, & omnia simul ex nihilo facta sunt. At vero mistis connaturale est fieri ex simplicibus, eorumque mixture, & ideo non ita sunt simul cum simplicibus facta.

Vt autem ultimam partem assertionis probemus, de locis nimirum & proprietatibus celorum & elementorum, ex dictis inferimus primo, in puncto creationis celum, & terram, ceteraque simplicia corpora in propriis locis sensibilibus, connaturali ordine fuisse collocata. Et quidem de celis manifestum videtur, in eisdem locis adaequatis fuisse creata, in quibus vsque hodie permanent. Et primo de calo empyreo patet, quia nunquam est localiter motum postquam factum est, vt supra ex omni sententia diximus, & ex fine, propter quem celum illud creatum est, probauimus: nunquam ergo acquisiuit vbi per motum, per se tendentem ad illud: habet ergo illud concreatum, ac semper idem, & perpetuo conservandum. De ceteris autem celis simili ferè modo probari potest, quia postquam creata sunt, nunquam fuerunt moti localiter motu recto: ergo semper in eodem loco adaequato, in quo creati sunt, permanent, quia per motum circulare adaequatus locus non mutatur totaliter, sed tantum per singulas partes: ergo creati sunt celi in eodem ordine situm, in quo nunc sunt. Deinde explicatur, quia omnia, & singula corpora caelestia creata sunt in ea magnitudine, quantitate & intrinseca dispositione raritatis, aut densitatis, vel figura, quam nunc habent: ergo etiam singula creata sunt in illis adaequatis locis, & sitibus, in quibus vsque hodie permanent. Antecedens probatur, quia corpora illa cum incorruptibilia sint, alterationem corruptiuam non recipiunt, & ideo sicut minuti non possunt, ita nec augeri, nec rarefieri, aut condensari, quia haec mutationes sine alteratione ad corruptionem tendente non fiunt: neque etiam sine aliquo motu, qui sursum, vel deorsum tendat, qui etiam motus à natura illorum corporum alienus est. Permanent ergo in eadem magnitudine, & locali extensione.

Prior verò consequentia probatur, quia nullum ex celis creatis sub empyreo potuit vnquam adaequate replere alium locum præter illum, quem nunc occupat: ergo vnumquodque ibi creatum est, & vsque hodie permanet, & consequenter omnia eundem ordinem situum à principio concreatum habuerunt, quem nunc habent. Consequentia est clara, & antecedens patet facile discurrendo per singulos celos, quia nullum celum habet superficiem conuexam æqualis magnitudinis cum superficie concava celi empyrei, nisi primum mobile, seu crystallinum celum: ergo nullum aliud potuit proximè sub celo empyreo in primo instanti creationis collocari. Eademque ratio est de celo stellato respectu primi mobilis, & de Saturno respectu celi stellati, & sic consequenter de ceteris vsque ad lunam: ergo simul ac creati sunt, illum ordinem situum, & locorum habuerunt. Denique magna coniectura est, hunc ordinem esse connaturalem illis, vel secundum propriam vniuersi sui naturam, & perfectionem vel secundum ordinem naturæ vniuersalis in ordine ad bonum vniuersi regimē: ergo oportuit vnumquodque celorum habere sibi concreatum suum proprium vbi, vel quia illud exigit vniuersi suique

natura, & per se est rationi consentaneum, vt corpora illa in dispositione maxime connaturali creata fuerint: vel quia non poterant post creationem situum & locorum ordinem per proprias mutationes accidentales secundum se tota mutare, vt explicatum est, & ideo in ordine ad bonum vniuersi in conuenienti situ à principio creati debuerunt. Dico autem semper, secundum se tota, vel quid simile, quia secundum partes variant situs, & aspectus seu distantiam, & propinquitatem inter se, quia hæc variatio per circulem motum fieri potest. Hæc tamen varietas non potuit cum ipsis corporibus intrinsece incipere, seu concreari, sed ad summum extrinsece, vt in superiori capite probatum est. Et ideo necessarium fuit, vt in puncto creationis etiam secundum omnes partes, certum, & determinatum situm habuerint, quem Deus nouit & quem perpetuo retinerent, nisi circulariter mota fuissent, vt etiam in superioribus in cap. 2. tractando de æternitate mundi declaratum est.

Deinde probanda est, & declaranda assertio in elementis, ex quibus certum est, terram in principio fuisse creatam in infimo loco, & sub omnibus elementis, tum quia hic situs & ipsi secundum propriam naturam est consentaneus, & ordini etiam vniuersi est accommodatus. Et ideo in Scriptura solet terra quasi fundamentum totius mundi proponi, iuxta illud Psalm. 102. *Incho tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cali.* Quia nimirum supra illud fundamentum veluti totius orbis oles concendit, cum ipsa infra se nullum fundamentum habeat. Propter quod interrogat Dominus Iob 38. *Super quo bases terra solidata sunt?* Respondet autem Iob cap. 26. quod Deus *appendit terram super nihilum*, quia in loco infimo posuit illam non in re altera innixam, sed sola sua grauitate ad centrum idem tendente consolidata, & fundata, sicut Psalm. etiam 103. dixit Dauid: *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in saeculum seculi.* Vbi Theodoretus ait: *Cum ipsam super seipsum fabricasset, dedit ipsi, vt nunquam moueretur.* Vnde Psalm. etiam 118. dicitur: *Fundasti terram, & permanet, & Prouerb. 8. Quando appendebat fundamenta terre, cum eo etiam cuncta componens.*

Deinde fuit vniuersa terra aquis circumdata, & vndique cooperta, quia etiam aquis naturale est secundum propriam speciem, ac perfectionis conditionem vsque ad terram descendere, & supra illam consistere, vt satis experientia, & Philosophia docent. Quod autem in hoc etiam Deus in prima horum elementorum conditione naturæ ordinem seruauerit, præterquam quod per se congruum est, ac verisimile, ex verbis illis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi*, vt supra illa explicauimus, satis colligitur. Et declarari videtur Psalm. 103. vbi post illa verba: *Fundasti terram super stabilitatem suam*, subiungitur, *abyssus, sicut vestimentum, amictus eius*, id est, vt vertit Theodotion, *abyssus sicut indumentum induisti ipsam.* Est autem abyssus aquarum profunditas, qua dicitur fuisse terra in principio vestita, quia vndique aquis erat cooperta. Sicque dixit Chrysostomus. 4. in Gen. *Terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & causam apposituit, quia à tenebris, & aquis obregebatur.* Omnia enim erant aqua, & tenebra, & nihil præterea, vtique supra terram. De aëre verò circumdante aquas, satis in superioribus dictum est. De igne verò per naturalem consecutionem id colligimus, licet non sit expressum, vt in superioribus tactum est. Nam Rabbi Moyses per tenebras intellexit significari ignem in verbis illis: *Et tenebrae erant super faciem abyssi*, vt refert D. Th. 1. p. q. 66. a. 1. ad. 6. verisimile non est quia euidenter significat carentiam lucis, nam ideo addit fecisse Deum lucem, & lucem à tenebris distinxisse, & ita omnes Patres intellexerunt.

11.
De elementis
terra,

12.
De aquis,

De aëre, &
igne.

is, oppr
um, et

is, oppr
um, et

is, oppr
um, et

13.
Corollar. 2.
pro eadem 3
parte asserti-
onis essen-
denda quoad
propriam
corporum
simplicium
quæ est ro-
tunditas.
De calis.

Secundo colligimus ex dictis, celos, & elemen-
ta fuisse à principio creata rotunda, seu sphericæ
figuræ, quæ cum illis concreta est. Probatur facie
incipiendo à nono celo, quod est primum mo-
bile, quia certum est, nunc esse sphericum tam ex
parte superficiæ conuexæ, quam concavæ, quia
circulari motu velocissimo & quotidiana cōuer-
sione mouetur, quod esse nō posset, nisi esset sphe-
ricum ex vtraque parte, vt per se notum est: ergo
eiusdem figuræ fuit à primo instanti creationis
sue. Probatur consequentia, tum quia in ea dis-
positione intrinseca, in qua fuit à principio crea-
tum, semper permanet, vt probatum est: tum etiā
quia immediate post primum instans creationis
cepit moueri circulariter, vt esse verisimilius, vel
saltem moueri potuit, vt omnes pro comperto
habent. Atque hæc ratio cum proportionem appli-
cari potest ad ceteros inferiores celos: nam octa-
ua sphaera eadem ratione circularis est quoad su-
perficiem conuexam, tum vt superior sphaera pos-
sit circa illam circulariter moueri sine impedimē-
to, tum vt possit concavum superficiem nonæ
sphaeræ adæquata, & nullo interiecto vacuo, re-
plere. Eademque rationes in omnibus subsequen-
tibus celis cogunt, & consequenter etiam de ele-
mentis procedere possunt.

14.
De elemen-
tis.

Et vltimus potest ratio reddi, quia hic modus
figuræ, & situs est connaturalis elementis secun-
dum se spectatis: ergo illum in principio habere
debuerunt, quando nondum erant mista, propter
quæ à naturali dispositione immutarentur. Con-
sequenter per se clara videtur. Antecedens autem
iuxta Aristotelis discursum facile probatur, inci-
piendo à terra, quia omnes partes eius, quantum
possunt, in centrum inclinantur, & quasi grauitat
in illud, ideoque sicut inde sequitur, vt terra sua
grauitate solidetur, & quasi comprimatur, vt vn-
diq; centro appropinquet, quantum potest (sicut
ex verbis Iob supra dicebamus) ita ex eodem prin-
cipio prouenit, vt tota terra suæ naturæ relicta
rotundetur, & circularis fiat: cum hac ergo figura
creata est. Et consequenter eandem habuit aqua
illam circundans quoad suam superficiem concu-
uam, debet enim locus accommodari locato: &
consequenter etiam in superficie connexa aqua
fuit sphericæ figuræ, quia etiam partes eius gra-
uitant ad centrum, quantum supra terram pos-
sunt. Et eadem est ratio de aere, & igne: nam & i-
gnis ascendit vsque ad lunam, quantum potest, &
ideo ex parte superficiæ conuexæ adæquate replet
concauitatem lunæ, & ex altera parte superficiæ
concavæ cum eadem proportionem æque accedit,
vel manet distans secundum omnem partem, li-
neam, & punctum, ideoque rotundæ est figuræ in
superficie concava. Et hanc replet adæquate aer
ex ea parte, & ex altera ipse repletur ab aqua, seu
continet aquam, & ita fuerunt à principio: ergo
circularis figura toti orbi à principio concreta
fuit.

15.
Procopius
negasse re-
fertur ro-
tunditatem
cali.
Vide alios
apud Co-
nimbriens.
2. de calo, c.
4. q. 1. art. 1.

Relinquitur
tamen pra-
dicta opinio-
tio.

At vero contra hanc sententiam referri solet
Procopius in Gen. negans celum esse sphericæ fi-
guræ. Veruntamen non est præsentis instituti de
figura calis ex professo disputare, id enim agitur in
Philosophia, solum obiter id attingimus, vt situm,
compositionem, & ordinem, quem mundus in
principio habuit, explicaremus, quia declaratio
sex dierum, & operum eorum hinc pendet. Et præ-
terea Procopium legere non potui, vt de eius sen-
tentia iudicium ferrem. Si tamen ea fuit, quæ re-
fertur, nullum video illius probabile fundamen-
tum, quia nec in Scriptura inuenitur, aut antiqua
Patrum traditione, vel doctrina, nec etiam oc-
currit probabilis ratio, quæ id suaderi possit. Nam
coniectura, quam aliqui faciunt ex aquis supra
celum existentibus, quod non possent supra cœ-
lum subsistere, si sphericam superficiem conuexæ,
& non planam haberet: hæc (inquam) coniectura
parui momenti est, quia vel supra celum stellati
non sunt aquæ elementares, & propriæ: vel si sunt,
non sunt fluidæ, sed solidæ in modum crystalli:
vel certe licet essent liquidæ, non fluere, quia nō
haberent, quo fluere, aut ab intrinseco moue-
rentur, cum propter cœli soliditatem, & impar-
tibilitatem descendere non possent, vt infra latius
dicturi sumus. E contrario vero si celum stellati
non haberet superficiem conuexam circularem,
ineptum esset ad perpetuum circularem motum,
vt declaratum est. Prædictus vero auctor, conse-
quenter dixisse fertur, corpora cælestia secundum
se tota non moueri circulariter, præsertim celum
stellatum, quod firmamentum vocari putatur
propter stabilitatem, & immutabilitatem. Sed
hæc absurda sunt, & improbabilia, vt in operibus
secundæ, & quæ die expendimus.

Solum ergo de superficie conuexa cœli empy-
rei incertum nobis esse potest, an omnino spheri-
ca sit, vel planicium habeat: ibi enim figura spheri-
ca non est necessaria propter motum, cum cœ-
lum illud non moueatur, & alioqui figura plana
ad habitationem beatorum corporum magis ac-
commodata videatur. Nihilominus cum Scrip-
tura vel Patres nihil speciale de illo cœlo in hac
parte doceant, non est recedendum in illa à philo-
sophica sententia: quia si ex inferiori parte corpus
illud vltimam superficiem concavam habet per-
fectè sphericam, optima proportio inter partes
eiusdem corporis positular, vt ex omni parte ean-
dem habeat profunditatem, & partium extrema-
rum distantiam omnino æqualem, alioqui nec
conueniens proportio, nec optima figura in tali
corpore inueniri posset: ad seruandam autem il-
lam proportionem necessarium est, vt vltima su-
perficiæ conuexa sphericæ sit, sicut est concava vt
facile cuiusque consideranti patebit. Nec pro-
pter corpora beatorum necessaria est plana su-
perficiæ supra empyreum celum, quia corpora glo-
riosa non grauitant inferius, ideoque non in-
digent plano corpore, cui innitantur, nec etiam in
sola conuexa superficie cœli empyrei necessario
existent, sed æque poterunt intra ipsum, vel supra
ipsum, non contingendo illud prout voluerint,
existere. Addo etiam, si ponenda esset planities su-
pra celos omnes, potius cogitandum esse in cor-
pore peculiari distincto à cœlis sphericis, quod
superficiem conuexam supremi cœli in solo pun-
cto contingat: tunc autem non esset admodum
necessarium celum empyreum rotundum, & à
primo mobili distinctum: quia illud celum pla-
num posset ipsum cœlum mobile contingere, &
nihilominus immotum manere: quauis etiam
non repugnet dari cœlum empyreum rotundum
habens supra se planum illud. Sed de his, quæ ocu-
lus non vidit, nec reuelata sunt nobis, nihil noui
temere affirmare licet.

Tertio colligimus celos, & elementa in primo
instanti creationis omnes & solas illas proprietates
habuisse in primo instanti concretas, quæ ita
sunt ipsis connaturales, vt vel ab intrinseca na-
tura, & essentia dimanent, vel ita sint illis necessa-
ria, vt absque illis monstruosa, & in sua propria na-
tura imperfecta existerent. Hoc corollarium est
valde consentaneum doctrinæ Augustini, & D. Tho-
mæ, & rationi. Nam in primis pars affirmans
res esse creatas cum suis proprietatibus, ex illis
verbis, *In principio creauit Deus calum, & terram*, susti-
nenter colligitur. Sic enim ex eo quod fides docet,
Verbum assumptisse humanitatem, recte colligit
Concilia assumptisse animam cum intellectu, &
voluntate creatis, & corpus cum omnibus parti-
bus integranibus ipsum. Et quia fides docet, cor-
pus

SVARE
de Angel
re 6. d. i. r.
anima

DI. V

pus Domini substantialiter esse praesens sub speciebus sacramentalibus, recte Theologi contra Durandum concludunt, etiam quantitatem corporis Christi sub eisdem speciebus contineri. Et quia credimus, Deum creasse Angelos in mundi principio, consequenter sentimus concreate illis facultates naturales intellectus, & voluntatis. Idemque de omnibus mistis dicemus pro eo tempore, & momento, in quo creata sunt. Ergo similiter si tunc creauit coelos, & elementa, illis concreate facultates, & proprietates connaturales, sicut est quantitas respectu materiae, & figura respectu formae, & aliae intrinsecae qualitates, quales sunt grauitas & densitas in terra, raritas & leuitas in aere, & sic de ceteris actiuis qualitatibus. Est enim ratio eadem tum ex parte totius vniuersi, quia vt esset perfectum, debuit ex corporibus perfectionem propriam habentibus constare: tum ex parte vniuersi cuiusque corporis in sua specie considerati: nam is, qui dat formam, vel naturam, dat consequentia ad illam. Denique quia vniuersumque Dei opus in suo ordine perfectum est, & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monstruam. Neque in illa naturae constitutione fingenda sunt miracula, vel supernaturalia opera, nisi sint reuelata, vt saepe cum Augustino diximus: talis autem esset huiusmodi corporum productio sine connaturalibus proprietatibus, vt per se constaret.

Altera vero pars negatiua ex dictis in prima, & secunda assertionem manifesta est, & breuiter declaratur in hunc modum, quia nihil affirmare possumus cum fundamento factum esse in primo instanti creationis mundi, nisi quod in illis verbis, *In principio creauit Deus caelum, & terram*, explicite, vel saltem implicite continetur: sed in illis ex parte substantiarum creaturarum nihil continetur, etiam implicite praeter coelos, & elementa, vt satis explicatum est, & in substantijs ipsis tantum virtute continentur proprietates connaturales ipsis corporibus vel secundum se spectatis, vel secundum ordinem, quem inter se naturaliter seruant: ergo nihil aliud concreatum simul est cum ipsis corporibus vniuersum hoc quasi essentialiter componentibus. Secundo potest idem inductione declarari, quia si quid aliud factum esset in caelis, vel elementis in illo instanti: vel esset aliquid ex his, quae in discursu sex dierum facta narrantur, vel esset aliquid aliud, sed prius dici non potest, quia ostensum est opera sex dierum non simul, sed successiue esse facta, idque magis ex capitibus sequentibus, & ex toto sequenti libro constabit: hoc autem posterius est per se impossibile, quia esset voluntarium, & sine fundamento dictum. Et hoc quidem in inferioribus caelis, & elementis videtur per se manifestum. Nam in illo primo instanti non potuerunt intrinsece recipere proprium successiuum motum, vt capite praecedenti declaratum est. Quod si immediate post illud instans moueri coeperunt, iam ille motus in se spectatus non pertinet ad opus creationis, prout in primo instanti factum est, sed ad opus primi diei spectat, vt infra videbimus. Initium autem intrinsecum illius motus, quod in primo instanti coeatum dici potest, ad proprietatem intrinsecam illius corporis pertinet, quod moueri statim coepit, quia illud initium nihil est aliud, quam prima constitutio talis corporis in tali loco, quae connaturali modo facta est, vt dixi. De solo ergo caelo empyreo cogitari posset, recepisse in ipso met sui creationis instanti qualitatem aliquam supernaturalem, quatenus non tam ad naturalem ordinem vniuersi, quam ad supernaturalem statum gloriae creatum est: ad eum modum, quo postea dicemus, homines in momento creationis non tantum naturam, sed etiam gratiam

recepisse, quod & de Angelis supra diximus. Verumtamen nobis incertum est, an caelum empyreum sit capax talis qualitatis supernaturalis: multo magis est incognitum, an de facto illa ornetur, vel ad statum gloriae pulchritudo illi naturalis sufficiat. Et quauis demus, caelum illud aliquando fore ornandum tali qualitate, vel qualitatibus, etiam esset incertum, an hoc ornamentum in illo initio creationis acceperit, quia cum non sit propter ipsos spiritus, sed propter corpora gloriosa, verisimile est, vt ad tempus illorum, seu vsque ad diem ascensionis CHRISTI fuisse reueratum.

Vltimo inferitur ex dictis aliquam mundi formationem concreatam illi fuisse, aliquam vero successu temporis illi esse additam: & e contrario aliquam mundi, seu materiae informitatem tantum ordine naturae fuisse priorem mundi creatione, aliquam vero etiam tempore praecessisse. Haec assertio siue corollarium est D. Thomae dicta q. 66. art. 11. & declaratur breuiter ex dictis: nam informitas materiae duplex est, scilicet, substantialis, vel accidentalis. Prior absolute sumpta non praecessit tempore, quia nec materia est facta sine forma, nec sub forma generica tantum, & non specifica, nec sub aliqua vniuersali specifica forma imperfecta, & communi toti materiae in principio creatae, haec enim in superioribus exclusa sunt. Vnde in materia coelorum nulla omnino informitas substantialis tempore praecessit. In materia vero terrae, & elementorum dici potest aliquo modo ex parte praecessisse, quia in illo primo instanti non fuit formata formis mistorum, quibus formabilis erat, & postea formata est. Haec vero formatio licet in se substantialis sit, respectu materiae est quasi accidentalis, quia ipsa indifferens est ad has, vel illas formas recipiendas, & ideo quasi accidentarium illi est, hac, vel illa forma carere, vel formari. Item respectu terrae, & elementorum illa informitas accidentaliter fuit: sicut e contrario pulchritudo, quae ex plantis, & animalibus terrae accessit, accidentaliter formatio fuit, vt per se notum est. Igitur absolute loquendo, informitas substantialis materiae non praecessit tempore. Ordine autem naturae praecessisse dicitur, quia creatio corporum secundum ordinem naturae necessario debet incipere a creatione materiae, quia tantum ex ea parte incipit ex nihilo corporis creatio, nam forma non fit, nisi ex materia, vel in materia, & ita consummatur totius productio. Et sic patet tota conclusio, siue corollarium quoad substantialem formationem, vel informitatem.

Altera item informitas, scilicet accidentaliter, subdividenda est: nam quaedam esse potest per comparisonem ad accidentia, quae propria dici possunt ad modum quarti praedicabilis, & sic informitas accidentaliter consistit in carentia propriorum accidentium, seu proprietatum, & accidentium connaturalium. Alia vero informitas est per carentiam accidentium communium, quae rem ornant, & perficiunt, si adsint, & ideo dicuntur accidentaliter eam formare, siue illa sint propria accidentia physica, & inhærentia, vt sunt color, quantitas, & similia, siue sint extrinseca ornamenta, quae accidentia praedicabilia dici solent, vt esse nudum, aut vestitum, &c. De prima ergo informitate dicendum est, non praecessisse tempore in caelis, vel elementis, praecessisse autem ordine naturae. Primum patet ex praecedenti assertionem, siue corollarium 3. in numero 17. quia in eodem instanti simul cum substantia habuerunt simplicia corpora proprietates suas. Secundum vero probatur, quia prior natura est substantia, quam proprietates, quae illam consequuntur: ergo prius natura ex vi creationis praecise spectata sit substantia

19.

4. Corollarium de formatione vel informitate mundi.

Quid de informitate substantiae.

20.

Quid de informitate accidentalis.

is, oppr
um, et
2

informis à proprietatibus. Posterius verò natura formatur per proprietates, quæ propterea cōcreari dicuntur. De altera verò informitate concedendum est, etiam tempore præcessisse in mundo, qui propterea ut nunc est, factus dicitur ex materia inuisa, seu informi. Probat, quia per opera sex dierum formatum est vniuersum, prout nunc est, ex qua formatione quædam accidentalis pulchritudo, vel ornatus singulis elementis accessit: nam terra apparuit, & viibilis quodammodo facta est, & floribus, cæterisque viuentibus ornata: ergo informitas huic ornamēto opposita tempore præcessit. Et idem cum proportionē est de cæteris elementis. Nam opera sex dierum successiue sunt facta, & per illa ornata sunt elementa: quæ informitas opposita tempore præcessit. Quomodo autem hoc in cælis locum habeat explicando opera singulorum dierum trademus. Dicimus autem tempore præcessisse, quia regulariter, ac fere in omnibus proprium tempus præcessit: respectu verò alicuius formæ accidentalis potuit per solum instans præcedere informitas, ut respectu localis motus, si per illum dicatur primū mobile aliquo modo ornatum, & formatum: tamen illa etiam est antecessio non tantum secundum ordinem naturæ, sed secundum veram realem existentiam, & durationis principium, quod hic etiam sub temporalis antecessione comprehendimus.

21.
Quo pacto
D. Thomas
Augustinus
cum alijs
Patribus
circa for-
mationē vel
informi-
tatem ma-
terię con-
cordet.
Quousque
dicta doc-
trina procedat

Notare autem oportet, D. Thomam in illo articulo iuxta hanc assertionem, seu 4. corollarium, concordiam facere inter Augustinum, & alios Patres. Nam Augustinus dixit, informitatem materiæ, seu mundi tantum ordine naturæ: alij verò Patres dixerunt, etiam tempore præcessisse. Sibi tamen (inquit D. Thomas) non vniuerso repugnant, quia Augustinus de informitate substantiali loquutus est, alij vero Patres de accidentali. Veruntamen, ut ipsemet D. Thomas tacite animaduertit, licet in informitate substantiali non sit contradictio inter dictos Patres, sed tantum quædam diuersitas, nihilominus in accidentali negari non potest, quin contraria docuerint. Omnes enim docent, materiam non esse factam sine forma substantiali: imo factam esse sub formis cæli, & elementorum, expresse docent Basil. & Chrysost. homil. 1. & Ambros. lib. 1. Hexamer. cap. 8. & alij supra allegati. Et consentit Augustinus, qui addidit subtilitatem de prioritate naturæ materiæ informis, etiam quoad hanc substantialem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec contradixerunt. Et idem intelligendum censeo de informitate quoad proprietates conaturales, quauis de illa dicti Patres expresse non tractauerint. In accidentali autem informitate terræ, & aliorum elementorum Augustinus aperte docuit contra sententiam priorum Patrum: nam illi docuerant, terram prius tempore fuisse inanem, & vacuam, seu inuisibilem, & inopositam, & sic de cæteris elementis: Augustinus autem etiam in hoc tantum ordinem naturæ agnouit, & in hac parte antiquorum sententiam nos probamus, propter ea, quæ hæcenus diximus.

22.
Ad rationem
in n. 1.

Neque obstant rationes dubitandi in principio posita. Ad primam ex loco Ecclesiastici 18. *Creauit omnia simul*, prima responsio est, particulam, *simul* non dicere mensuram durationis, sed communitatem sine exceptione, id est, omnia sine vlla exceptione à Deo creata sunt. Secunda responsio est, licet *simul* accipiat pro eodem instanti, seu simultate durationis, intelligendum id esse tantum de his, quæ per propriam creationem facta sunt: quicquid enim Deus ex nihilo, & proprie, ac immediate creauit, simul creauit: secus vero esse de cæteris, quæ vel per transmutationem vnius rei in aliam

produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta sunt omnia sex dierum opera. In primo verò instanti simul Angeli, & omnia simplicia creata sunt, illa enim tantum per immediatam, & propriam creationem sunt facta. Neque in his annumeratur anima rationalis, quia licet proprie creetur, non sine præuia dispositione materiæ creatur.

Ad secundum ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, Chrysostomus quidem citatus videtur sentire, in illis verbis summam comprehendere omnia opera sex dierum, non quia simul sint facta, sed quia integrum opus successiue factum prius in summa quasi vno verbo dicitur, & postea per partes digeritur. Iuxta quam expositionem particula, *in principio*, non dicit indiuisibilem mensuram primæ creationis, nec verbum *creauit*, dicit tantum rigorosam creationem, sed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem supponimus ex dictis, & illud *in principio* fuisse indiuisibile initium omnis creatæ durationis, & veluti adæquata mensura propriæ creationis, quæ per verbum *creauit* significata est. Quibus suppositis, respondemus, sub illis duobus modis comprehendere quidem totum mundum ut per veram creationem factum est, seu quatenus ex Angelis, & corporibus simplicibus constat, sub extremis media corpora comprehendendo non verò comprehendere mista propriæ, & ut actu producta, sed ad summum in potentia, ut Gregor. 32. Moral. ut supra citauimus, significat. Nec refert, quod in alijs locis Scripturæ sub nomine *cæli & terræ*, etiam mista, & alia opera comprehendantur, quia cum hæc significatio non sit explicita, sed implicita, potest maior, & minor esse: qualis autem sit, ex materia subiecta, & ex antecedentibus, vel consequentibus colligendum est. In dictis autem verbis Genes. ex materia ipsa constat, tantum esse sermonem de simplici mundi creatione, & ex particula *in principio*, & ex verbis subsequentiibus satis declaratur de solis simplicibus esse sermonem: in alijs vero locis ex circumstantijs, & alijs verbis constat esse sermonem de cælo, & terra, ut iam sume completa, & ornata per sex dierum opera, & ideo non est de illis similis ratio.

In tertio argumento petuntur graues difficultates de operibus primi, secundi, & quarti diei, & ideo non potest ex æquo dissolui, donec de illis operibus tractemus, quod in suum locum referamus, ne omnia confundamus. Et nunc breuiter in primis dicimus, easdem fere difficultates ab Augustino, & alijs esse soluendas. Nam licet Augustinus dicat, omnia facta esse simul, diuidi autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, ut mox dicemus: nihilominus ex illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoscere vespertina, aut matutina cognitione cælum factum prius etiam naturam, quam cognouit illud stellis ornatum, cum stellæ pars sint cæli, & non possit totum integre, & prout in se est, videri sine partibus. Itaque eadem est difficultas, si firmamentum esse cælum ipsum, & stellæ secundum substantias earum accipiamus. An vero aliter sint illa opera exponenda postea videbimus. Deinde addimus, argumentum illud cum sua confirmatione conuincere, cælos in primo instanti creationis suæ fuisse factos sine informitate substantiali tam essentiali, quam integrali, & sine informitate, quæ in carentia alicuius proprietatis naturalis, & intrinsecæ consistat. Et nihilominus dicimus opera illorum trium dierum successu temporis esse facta, & per illa fuisse formatos cælos, seu ornatos ab aliquo defectu, seu informitate accidentali: qualis vero hæc fuerit, & quomodo litera Genes. de illis diebus intelligenda sit, postea dicemus.

Quar-

Quartum argumentum postulat, cur voluerit Deus successe, & morose confirmare vniuersum quoad misorum productionem, & illam mundi dispositionem, quæ ad habitationem, & conseruationem misorum ordinatur. Ad quod respondemus in primis, licet nulla alia ratio à nobis reddi posset præter Dei liberam voluntatem, eam nobis sufficere, cum in Scriptura simpliciter ac proprie intellecta, ita fecisse naretur. Deinde dici potest ex Ambrosio. l. Hexaëmer. cap. 8. simul cum potentia voluisse Deum suam libertatem, & dominum ostendere, & ideo quædam prius, quædam posterius, prout voluit, effecisse. Item non vno tantum modo, sed pluribus voluit potestatem & dominationem ostendere, & ideo quædam sine præiacente materia creauit, simul materiam ipsam concreando, quædam vero ex præiacente materia alio modo, sibi etiam proprio, procreauit, subito, & per solum suum imperium materiam transmutando, & ex vno aliod concreando longe altiori modo, quam per agentia creata possideri fieri. Præterea quoniam perfectio vniuersi duplex est, vna absoluta, & secundum se, alia respectiua, & in ordine ad misorum conseruationem, & generationem, ideo in ipso creationis tempore voluit ostendere, quæ perfectio sit naturalis vniuerso secundum respectum, quæ vero dispositio secundum sapientissimam ordinationem, ad misorum procreationem, & præsertim ad hominum beneficium illi conueniat. Et ideo prius in momento mundum in sua simplici perfectione quasi per absolutam potestatem creauit, postea vero more sapientissimi artificis illud ad hominis conditionem disposuit. Deniq; ideo etiam fieri potuit propter nos, partim vt simplicius crederemus, & intellectum subijceremus in obsequium solius fidei etiam in opere creationis, tum vt distinctius, & melius intelligeremus, quama sapienter Deus omnia disposuerit, quam fortiter in numero, pondere, & mensura, sicut ea disposuit, ita sustineat. Addit Ambr. libro secundo de Cain, & Abel cap. 6. in principio: *Vtique simul omnia fieri non potuit Deus, sed distinctionem seruari maluit, quoniam in eis negotiis insisteretur, Et similem rationem habet l. Hexaëmer. c. 8. & plures videri possunt in Chrysostomo homil. 3. in Gen. Nazian. & Niceo. orat. 43. in Nouam Dominic.*

CAPVT XI.

*An sex dies creationis mundi naturales, seu
materiales, an spirituales, seu intelli-
gibiles fuerint.*

In hoc capite distinctius à nobis tractanda est, & expendenda sententia Augustini de sex diebus, in quibus creatus, & ornatus dicitur mundus. De quibus diebus idem Augustinus lib. 11. de Ciuit. c. 1. dicit: *Qua dies cuiusmodi sunt, aut perdifficile nobis, aut enim impossibile est cogitare. quanto magis dicere.* Et ideo alio loco profequitur, se magis inquirendo, quam sentiendo procedere in Imperfect. super Gen. c. 1. vbi etiam confessionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui possit. Et lib. 1. Gen. ad lib. cap. 6. & 20. nihil temere affirmandum dicit, sed aliquo præiudicio melioris sententiæ se loqui.

Qua vero ipse in eam inclinauit sententiam, quæ affirmat opera illis diebus producta non per successionem temporis, & durationis, sed simul facta esse, ideo coactus est dies illos aliter interpretari, & in mentibus sanctorum Angelorum illos collocare, & consequenter illos distinguere secundum quandam ordinem dignitatis rerum, quæ in ipis factæ narrantur, non secundum ordinem pro-

ris, & posterioris in duratione. Fundatur autem
hæc Augustini sententia in distinctione duarum *Fundamen-*
cognitionum, quas ipse ponit in mentibus ange- *tum Augu-*
licis, quas vespertinam, & matutinam vocat, ve- *stini de cogi-*
ex professo tractat libr. 4. Gen. ad literam & cap. 22. *tionem matu-*
vsque ad nonnulla capita libr. 5. & l. 11. de Ciuit. c. *tionem matu-*
7. & 29. & alijs locis citandis, & ideo ad intelligen- *teriam in*
dum eius sententiam, & ferendum de illa iudi- *mentibus*
cium, operæ pretium existimamus, paulo diligen- *angelicis.*
tius distinctionem illam, eiusque membra iuxta
mentem Augustini exponere, quod per nonnulla
dubia distinctius fiet.

Primum ergo dubium sit, an cognitionem matutinam in sola visione clara diuine essentie Augustinus posuerit. In qua vnum videtur certum, nimirum Augustinum posuisse cognitionem matutinam in visione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi fatentur, & expressis verbis eiusdem Augustini probari potest. Id enim prius significat libro vndecimo de Ciuit. cap. 7. & in 29. magis explicat, dicens: *Angeli sancti non per verbum natiua Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabili sui veritatis.* Et infra: *ipsam quoque creaturam in illis ibi, hoc est, in sapientia Dei antiquam in arte, quia facta est, quia in ea ipsa sunt, ac per hoc & seipsos ibi in eis, quam in seipsis, quamuis etiam in se, fici.* Facti sunt enim, & alius natus, quam ille qui fecit. Ibi ergo tan, nam in cognitione diuina, in seipsis autem tanquam in vespertina, sicut supra iam diximus. Quae repetuntur in Dialog. cum Orati. 65. Quæstion. in q. 26. Augustino attributo, & plane exsententia Augustini, esto illius non fit opus. Et l. 4. Genes. ad Rom. cap. 23. disertissime ait: *Mul. non est inter cognitionem reituique in Verbo, & cognitionem in natura eius, re illud merito ad diem pertinet,* hoc ad vespem. Et cap. 24. Cum sancti angelis per videant faciem Dei, verbo que n. genito filii, sicut Patri æqualis est, pertranant, proculdubio vniuersam creaturam, in qua & ipsi sunt principibus conditi, in ipso Verbo Dei prius nouerunt, ac deinde in ipsa creatura, &c. Et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per vespem.* Et idem sæpius in frequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum potest esse dubium in sententia Augustini, illamque iterum paulo post confirmabo.

Difficultas autem est de alia parte excludente
omnem aliam matutinam cognitionem, multi n.
Theologi non tantum in visione beatifica, sed et
iam extra illam ponunt cognitionem matutinam
angelicam, non tamen eodem modo. Primo enim
Scot. in. d. 3. q. 9. alias q. 4. 2. partis distinctionis 3.
ad questionem, præter visionem beatam ponit in
angelis cognitionem abstractiuam, & quiddita-
uiam Dei per propriam speciem essentie Dei, &
hanc dicit etiam esse cognitionem matutinam. Et
probat, quia oēs Angeli in primo instanti cog-
nitionis habuerunt cognitionem matutinam: ergo
non potest esse, nisi ista. Consequentiam supponit
vt clarum. Antecedens verò probat, quia cognitio
matutina est prior quam vespertina, secundum
Augustinum: sed Angeli in primo instanti habue-
runt cognitionem vespertinam, vt per se clarum
est: ergo & matutinam. Sed hæc sententia suppo-
nit falsum, quia nulla est talis scientia abstractiua
Dei, vt superiori tract. l. 2. à nobis ostensum est, &
quod certius est, nulla est apud Augustinum men-
tio talis scientie abstractiue, & multo minus sub
nomine matutine, aut diei, vel mane apud ipsum
inuenitur. Et sane non bene inter se conveniunt
abstractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit
clarissimam cognitionem, ex mente Augustini, a-
lia vero longe decoloratur est, vt idem Aug. lo-
quitur. De fundamento verò Scoti, dicitur in infir-

Aliter Bonavent. in 2. dist. 4. art. 3. q. 1. distinguit 4.
 duplicem cognitionem matutinam, vnam in Bonavent.
 Verbo per visionem beatam; aliam per species, *per resolutionem.*
 & illam

Fundamen-
tum Augu-
stini de cogi-
tatione matu-
tina, & ve-
spertina in
mentibus
angelicis.

2.
Dubium
præmiæ in
dictum fe
damentum

Quid certi
sit in hoc
dubio.

3.
Quid item
incertum.

Resolutio
Scotti.

Retiċitaw.

4.
conscientia.
resolutio.

is, opf
um, et

卷之四

22

*Merito tamen
non probatur
à Tarantasia
tunc iuxta
mentem Au-
gustini.*

*Tum propter
evidentem
rationem.*

*Matutinam
cognitionem
aliquando
admisit vi-
detur D. Th.
extra Verbu.*

*Ex professo
tamen rem
tractando non
admisit.*

*In gratiam
Augusti D.
Thom. vim
difficultatis
subterfuge.*

*5.
Egidij reso-
lucio.*

*Obiectioni
subiecta oc-
currit Egi-
dij.*

& illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc secundam posuit, ut aliquam cognitionem matutinam habere poterint Angeli in sua creatione, quando nondum erant beati. Quam distinctionem ex Petro de Tarantasia refert Carthusius in 2. d. q. vlt. Addit tamen, non probasse illam, & merito, quia cognitio creaturarum per species earum non transcendit cognitionem vespertinam. Quod est evidens secundum mentem Augustini, ubique enim dicit, per matutinam scientiam cognoscere res in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta sunt. Deinde est evidens ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra visionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat supernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa solum esset cognitio fidei, quæ matutina dici non potest. Idem quia illa cognitio mansit in Angelis malis, licet per peccatum obscurata, ut idem Bonaventura dicit: at in malis angelis non mansit cognitio supernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per species inditas rerum cognoscendarum. hæc autem est cognitio in proprio genere, ac proinde vespertina, iuxta doctrinam Augustini. Nihilominus tamen D. Thomas 1. p. q. 62. art. 1. ad 3. illam distinctionem attingit, & non reprobatur. Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem posse creaturas cognoscere, vel tantum in seipsis, & sic esse vespertinam cognitionem, vel in Deo, & hanc esse matutinam respectu prioris, licet comparatione alterius matutine per visionem in Verbo decoloratior, seu impropria sit. Unde significat, Angelum per scientiam naturalem, & supernaturalem cognoscere res in Verbo, & indicat, utranque esse cognitionem matutinam, alioqui argumentum non soluit, quod in hoc nitebatur, quod secundum Augustinum Angeli habuerint cognitionem matutinam statim à principio creationis. Veruntamen D. Thomas in alijs locis, ubi ex professo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, nisi in clara Dei visione, præsertim 1. p. q. 58. art. 6. & 7. & in dicta solutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo esse matutinam. Imo in fine solutionis concludit de visione beata, & hæc proprie est cognitio matutina. Fateor tamen in hoc sensu solutionem non satis facere argumento, quod difficillimum est in sententia Augustini, ut infra dicam, & in illa solutione videtur voluisse D. Thomam pro sua modestia subterfugere vim argumenti potius, quam aperte Augustinum inconstantiam arguere. Illud vero argumentum aliter soluit q. 8. de Verit. art. 16. ad 8. de quo infra dicam.

Aliter vero Egidius in 2. d. 13. q. 1. art. 3. dub. 3. literaliter, præter cognitionem vespertinam, & matutinam addit meridianam. Distinguit enim tria, scilicet, vespertinam, matutinam, & meridianam. Vespertinam dicit esse in absoluta cognitione creaturæ secundum se, & in proprio genere, matutinam fieri dicit, quando ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris ascendit. Cum autem in Verbo per visionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo est cognitio creaturæ in Verbo per visionem beatam, vespertina est cognitio eiusdem creaturæ in proprio genere: matutina est per ascensum à cognitione vespertina in laudem creatoris. Quod si obiectioni, quia hic ascensus non est noua cognitio, sed addit tantum actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus, quod totum ex vi eiusdem cognitionis naturalis fieri potest: respondet, tam vespertinam, quam matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere solam relationem voluntatis, sed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio

eiusdem creaturæ, prout à Deo procedit, id est, quæ Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio est, licet non sit meridianæ. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Augustino in locis citatis, ubi tria distinguit, vespere, mane, & dies. Unde in dicto cap. 22. lib. 4. in Gen. ait: Post vespem sit mane, cum post duplex cognitionem propria natura quæ non est, quod Deus, refertur cognitione formatur, utique & per dies. Expressiusque lib. 11. de Civit. cap. 7. lucem primo die factam de spiritali luce, in qua & tenebræ non sunt, interpretans, addit: Et tamen & vespere adiecit huius, & mane aliquatenus, quoniam scientia creaturæ comparatione creatoris quodammodo vespere adest. Itemque lucet, & mane fit, cum & ipsa refertur ad laudem dilectionemque creatoris.

Sed sine dubio sententia hæc aliena est in multis à mente Augustini. Primo, quia nunquam Augustinus posuit matutinam cognitionem merè naturalem, sed semper tribuit illam luminis gloria, ut in citatis locis videre licet. Secundo cum dicit, vespertinam cognitionem ascendere in mane, cum ad laudem dilectionemque Dei refertur, sine dubio non loquitur de dilectione naturali, sed de supernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinem sanctos angelos perducit: ergo asserere minime potuit cognitionem ipsam naturalem creaturarum fieri matutinam per relationem illam in laudem, & dilectionem Dei naturalem. Tercio, quia, ut Angelus refertur cognitionem creaturarum in laudem, & dilectionem Dei, necesse est, ut præcognoscatur Deum esse auctorem, & principium creaturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Unde talis amor supponit cognitionem Dei ut auctoris creaturarum ex cognitione ipsarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine saltem naturæ supponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inueniri potest, id est, cognitio, quæ cognoscitur creaturæ non tantum ut in se sunt, sed etiam ut sunt à Deo creatæ: ergo talis cognitio nunquam potest esse matutina, quia secundum se spectata valde imperfecta est, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licet moraliter periciatur. Denique nunquam Augustinus distinxit in Angelis tres cognitiones, vel tres modos cognoscendi creaturas, sed tantum duos modos, scilicet, vel in seipsis, vel in Verbo, & sub cognitione creaturarum in seipsis comprehendit sine dubio cognitionem earundem etiam ut sunt effectus Dei, si per proprias species creaturarum fiat, neque hoc appellauit vnoquam cognoscere creaturam in Verbo, vel in Deo, cum magis sit cognoscere Deum in creatura, vel potius ex creatura, quæ cognitio quoniam minor est, ut Augustini verbo utitur, rectè nomine vespere significatur: non ergo matutina nominatur secundum Augustinum, sed sub vespertina comprehenditur.

Quocirca, ut notauit Alexander Alesius 2. p. q. 45. memb. 1. in duobus dubiis, quæ in fine illius propositionis, scientiam angelicam, quam vno loco vocauit Augustinus matutinam, in alio vocat diurnam. Nam lib. 11. de ciu. cap. 29. cognitionem sui in verbo diurnam vocat, eamque à cognitione sui in seipso tanquam à vespertina distinguit, & eandem duas cognitiones paulo inferius clariorem, & obscuriorem vocat. Item cognitionem, quæ est in Verbo, quamque frequenter matutinam vocat, ad diem dicit pertinere lib. 4. Gen. cap. 23. his verbis: Matutinum interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo Dei, & cognitionem in natura eius, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertinam. Unde etiam rectè inferit Alesius eodem

SVARE
de Angel
re 6. d. 13. q. 1.

D. V.

eodem loco, non oportere distinguere cognitionem meridianam à matutina, quia apud Augustinum nulla est excellentior cognitio rerum creatarum, quam cum cognoscuntur in Verbo: ergo si quæ dicitur aut cogitari potest meridianam cognitionem creaturarum, illa profecto est, quæ in verbo Dei clarè visio percipitur. At verò hanc eandem vocat Augustinus matutinam cognitionem, vt vidimus: ergo illa duo non sunt in doctrina Augustini distincta. Vnde colligere etiam licet, mane, & diem apud Augustinum non condistingui sicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, sed distinguere tanquàm partem, & totum: nam dies componitur ex vespere, & mane, quod & merides vocari potest, quia non paulatim crescit in luce, sed subito illucescit post vespem, & diem consummat. Sic dicit dicto c. 7. de Ciuit. *Fit vespere dei huius, & mane aliquatenus, & c.* Et infra dicit, recurrente mane post vespem, diem vnum consummari. Et l. 4. in Gen. c. 2. *Post vespem, & mane dies vnus, & sic de cæteris.*

Concludimus ergo, secundum Augustinum vnicam tantum esse scientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illamque esse visionem earum in Verbo, ac proinde hanc solam esse cognitionem matutinam. Hæc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 58. art. 6. & 7. quam ibi frequentius sequuntur noui expolitores, & eandem tenet Alenf. q. 23. membr. 1. & 6. Et videtur sufficienter probata ex dictis. Primo quia cognitio matutina ex mente Augustini est perfectissima omnium, quas Angelus potest habere de creatura: sed cognitio perfectissima vnica tantum est, & illa sine dubio est per visionem in Verbo: ergo illa sola est matutina. Secundo Augustinus tribuit cognitioni matutinæ, vt per illam videantur res in rationibus suis, per quas sunt, seu in arte diuina: sed hoc modo tantum videntur per visionem beatam: ergo sola visio beata est scientia matutina. Tercio August. dicto ca. 7. l. 1. de Ciuit. & l. 2. Gen. cap. 8. solis Angelis sanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt: imò hoc modo distinguunt lucem à tenebris, vt postea videbimus: ergo signum est, in sola scientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ scientiæ in angelis malis fuerunt.

Solum restat obscurum in doctrina Augustini, quod dicit cognitionem Angelorum de creaturis in seipsis fieri mane, cum ad Dei laudem refertur, vt habet l. 1. de Ciuit. c. 7. & l. Gen. c. 22. & 25. In hoc non fundari sunt, qui dixerunt duplicem cognitionem matutinam, naturalem scilicet, & supernaturalem, vel alijs modis supra relatis. Quos in hac parte sequitur Daniel Malon. in 2. d. 3. disp. 18. nam licet in sect. 2. decem, vel vndecim modos dicendi referte circa illam distinctionem, & omnes impugnet: nihilominus in sect. 1. fatetur cognitionem matutinam duplicem esse. Vna est visio creaturarum in Verbo, alia est, cum Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Vnde addit, in malis angelis nunquam fuisse cognitionem matutinam priorem, fuisse tamen posteriorem saltem in primo instanti, in quo creati sunt. Sed non existimo esse hoc menti Augustini conforme. Quia si cognitio vespertina erat prius saltem natura, quam ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quod ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, & vespertina differunt in intrinseca ratione, & perfectione cognitionis, quæ non variatur per hoc, quod in laudem Dei referatur, vt supra ponderaui.

Neque Augustinus, si attentè legatur, vnquam dixit vespertinam cognitionem relatam ad Deum fieri matutinam, sed per illam relationem, vel post illam sequi mane, & perfici diem, quod longe Suarez de opere sex dierum.

diuersum est. Hanc verò fuisse sententiam Augustini, patet ex dicto cap. septimo, libro vndecimo de Ciuit. vbi sic ait: *Scientia creatura comparatione scientia creatoris quodammodo vesperscit, itemque lucefcit, & mane fit, cum & ipsa refertur ad laudem dilectionemq; creatoris.* Vbi non est sensus, ipsam vespertinam cognitionem lucefcere, & mane fieri, cum refertur, & c. sed sensus est, media illa relatione, vel per meritum illius lucefcere, & oriri mane in mente Angelis, vtique per visionem in Verbo, & sic diem consummari. Et hic sensus patet ex verbis subiunctis, quæ priora declarant. *Cognitio creatura in seipsa decoloratur est, vt ita dicam, quam cum in Dei sapientia cognoscitur velut in arte, qua facta est, ideo vespere congruentius quam nox dicitur, quæ tamen, vt dixi, cum ad laudandum, & amandum refertur creatorem, recurrit in mane.* Et hoc cum facit in cognitione suspensus, dies vnus est. Non ergo ipsa cognitio vespertina per relationem fit mane, vel matutina, sed recurrit in mane, id est, quasi pro termino habet ipsum mane, & ita vnus dies perficitur. Vnde expressissimè libro 4. Genes. cap. 22. *Ita vt post vespem fiat mane, cum post cognitionem sue propria natura qua non est, quod Deus, refertur ad laudandum lucem, quod ipse Deus est, cuius contemplatione formatur.* Ecce non vespertina cognitio fit matutina, sed post vespem fit mane, nec vespertina in se lucidior fit per illam relationem, sed per coniunctionem ad mane quodammodo formatur. Et sic etiam dixit ibidem cap. 25. in illis diebus non nominari noctem, quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum sancti Angeli id, quod creaturam in ipsa creatura nouerunt, refertur ad illius honorem, & amorem, in quo æternas rationes contemplantur, eaque concordissima contemplatione sunt vnus dies. Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, sed quasi coniungitur vespertina cognitio matutinæ. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum esse de relatione perfecta, & perseverante vsque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem peruenerunt. Sicut & nos licet qualemcunque cognitionem vespertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non statim fit nobis, neque fiet matutina nisi in illo amore vsq; in finem perseueremus, & tunc etiam in nobis spiritualis dies ex vespertina, & matutina cognitione complebitur, vt in dicto cap. 25. Augustinus concludit, dicens: *Sunt vnus dies, quem fecit Dominus, cui conuergetur Ecclesia, de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.*

Atque ex his expeditur manet secundum dubium, nimirum, quid sit cognitio vespertina. Nā Dubium 2. principale est eadem fundamentum Augustini positi in n. 1. quid terminatum est, & cap. 22. fit vespere illius lucis, cum firmitas sit complementum non in Verbo, sed in sua natura cognoscitur, & genito vespertina. rator est ideo vespere dicitur, & cap. 26. in seipsis tanquàm cognitione vespertina cognoscunt. Idem in dicta qu. 26. ad Orosi. & alijs locis sepius. Statim vero occurrir difficultas similis præcedenti, an vespertina cognitio sit vnica tantum, vel multiplex. Nam oppositorum eadem est ratio: sed cognitio matutina tantum est vna, & vnus rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus: ergo etiam vespertina vnica tantum est. In contrariū vero est, quia August. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum distinguere, vnam rei in ipso Angelo cognitæ, aliam eiusdem rei in seipsa cognitæ, vtrique autem est vespertina cum sit extra Verbum. Et ita opinatur Alenf. supra in 3. conclusionem ex mente Augustini, vt in quæstione 23. latè tractat, & distinguit duas vespertinas

batus efficaciter ex varijs eiusdem Augustini locis.

is, oppr
um, et

rom
lli
part

11. Dubium 2. principale est eadem fundamentum Augustini positi in n. 1. quid terminatum est, & cap. 22. fit vespere illius lucis, cum firmitas sit complementum non in Verbo, sed in sua natura cognoscitur, & genito vespertina. rator est ideo vespere dicitur, & cap. 26. in seipsis tanquàm cognitione vespertina cognoscunt. Idem in dicta qu. 26. ad Orosi. & alijs locis sepius. Statim vero occurrir difficultas similis præcedenti, an vespertina cognitio sit vnica tantum, vel multiplex. Nam oppositorum eadem est ratio: sed cognitio matutina tantum est vna, & vnus rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus: ergo etiam vespertina vnica tantum est. In contrariū vero est, quia August. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum distinguere, vnam rei in ipso Angelo cognitæ, aliam eiusdem rei in seipsa cognitæ, vtrique autem est vespertina cum sit extra Verbum. Et ita opinatur Alenf. supra in 3. conclusionem ex mente Augustini, vt in quæstione 23. latè tractat, & distinguit duas vespertinas

Sine vna, vel multiplex dicta cognitio, & arguitur pro vtriusque parte

12.
Resolutio
bipartita

Offenditur
pars prior.

spertinas cognitiones in Angelo respectu earumdem rerum: quarum altera per species inditas, altera per acquisitas fit: vel quarum altera est cognitio rerum, ut sunt in ipso Angelo cognoscente: altera est rerum in seipsis. Dico nihilominus si ad verba, & dicta Augustini respiciamus, vnam tantum cognitionem Angelorum vespertinam vocasse respectu eiusdem obiecti: si tamen ad fundamentum illius appellationis inspiciamus, multiplicem esse vespertinam cognitionem quoad positum rationem suam, quamvis matutina vna tantum sit. Prior pars nota est ex verbis citatis. In solis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam constituit Augustinus: & vespertinam cognitionem vocat, quam habent Angeli de rebus creatis in seipsis, id est, directe tendendo in ipsas, ut in se sunt per proprias species innatas earum. Quae scientia connaturalis est omnibus Angelis, & vnica est in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitatem luminis intellectualis, vel vnitatem alicuius habitus, vel collectione plurium specierum intelligibilium, plurium, vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta supra dicta de Angelis, quae hic repetenda non sunt, nec ad praesens punctum referunt. Augustinus ergo hanc solam scientiam vespertinam nominauit vel quia non de fide, sed de propria scientia loquutus est, & in Angelis praeter beatam aliam propriam scientiam non agnouit, vel quia illa sufficienter, & potissimum inserviebat intentioni eius, quae erat per scientiam vespertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

13.
Offenditur
posterior.

Nihilominus probatur altera pars. Primum quia Augustinus vocauit illam scientiam vespertinam, quia ad diuinam visionem comparata decoloratior est, sed hoc ipsum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata, ergo omnis illa potest vocari cognitio vespertina. At vero extra Verbum non vna tantum, sed multiplex potest esse cognitio: ergo potest esse multiplex cognitio vespertina. Et ita cessat aequiparatio inter illa duo membra: nam in omni latitudine summum, & perfectum vnum est: imperfecta vero multiplicantur, quia ab illa summa perfectione multis modis receditur. At vero matutina cognitio attingit summum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, vespertina vero dicit defectuosam cognitionem: ergo licet illa vna tantum sit, haec multiplicari potest. Et in hoc sensu posset distinctio Alensis sustineri, non tamen distinguendo illa membra per species concretas, vel acceptas à rebus, nam haec posteriores in Angelis non sunt, sed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem existentem, alia abstrahit ab actuali existentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in speciebus earum, quas in seipsis habent, alia vident creaturas in ipsismet. Haec enim distinctio materialis tantum videtur in ordine ad vespertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuersarum creaturarum in se, sunt plures cognitiones vespertinae. Sic enim cognitio rerum in speciebus intelligibilibus si non terminetur obiectiue ad res representatas per illas species, tantum est cognitio quasi reflexa ipsarum specierum, & ita est distincta cognitio vespertina à cognitione creaturae in se, quia est cognitio alterius obiecti creati etiam in seipso, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam respectu eiusdem obiecti cogniti posse esse plures cognitiones vespertinas aliarum rationum.

14.
Eiusdem
posterioris par-

Dixi autem has vespertinas cognitiones multiplicari quoad positivas rationes cognitionis, quia propria denominatio cognitionis vespertinae sumitur ex quadam carentia, vel diminutione

lucis, sicut naturalis vespere dici dicitur, quando lux iam est remissa per occasum Solis. Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quae non attingit gradum lucis gloriae, conuenit in communi ratione vespertinae cognitionis. Secundum vero gradum luminis, quem participant, possunt multiplicari. Exemplo declaratur optime in CHRISTO Domino, habuit enim tres, vel quatuor scientias, beatam, per se infusam, per accidentem infusam, & acquisitam, vel experimentalem. Ex illis ergo sola beata potest dici matutina, reliquae autem possunt dici vespertinae. Quia etiam scientia per se infusa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earum species, ac proinde erat vespertina: ergo à fortiori reliquae. Et eadem ratione in beatis hominibus datur scientia creaturarum per se infusa, eius cognitio vespertinae: quia per illam non videntur res in Verbo, sed in seipsis. Idemque erit in Angelis sanctis, si in eis datur scientia supernaturalis extra Verbum rerum creatarum, & distincta à propria scientia naturali, quod supra tractatum est. Et consequenter ratione etiam cogniti per fidem erit vespertina. Quia licet comparatione noctis infidelitatis lux sit, & diem constituat, in quo honeste ambulamus: nihilominus hic dies comparationis illius diei, quo aequales Angelis facti videbimus Deum sicuti est, ipse quoque nox est, seu lucerna lucens in obscuro loco, donec dies illucescat in cordibus nostris, ut dixit Augustinus libro quarto Genes. cap. 23.

Tertium graue dubium est, an in doctrina Augustini cognitio matutina, & vespertina differant in obiectis materialibus (ut ita dicam) seu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in medio, ac modo cognoscendi distinguantur. Alii qui censent differre in rebus, & obiectis cognitis, quia cognitio matutina est de re increata, scilicet, de Deo ipso, quia licet dicatur esse de creatura, ut est in Deo, videtur tantum esse de creatura secundum esse, quod habet in Deo, quod esse est ipsum esse increatum, ipsaque vita Dei, iuxta illud: *Quod factum est in ipso vna erat*. Cognitio autem vespertina habet pro obiecto creaturam, quam cognoscit, seu repraesentat secundum esse, quod in se habet, quod omnino creatum est. Sed hoc dubium, quia potui diligentia tractari in priori tomo tractatu primo, libro secundo de attributis Dei negatis, c. 25. à n. 10. ad 14. propter quosdam modernos scriptores, qui aui sunt dicere, Diuum Thomam, Alensem, reliquosque Theologos non intellexisse Augustinum dicentem, cognitionem vespertinam terminari ultimo ad proprium conceptum creaturae in suo proprio esse obiectiue distincto ab illo esse, quod habet in Deo: matutinam autem in solo esse increato, quod creatura in DEO habet, sistere, secundum mentem Augustini: Ego vero antiquos Theologos veram Augustini mentem attigisse defendi. Non censeo autem necessarium ibi dicta hic repetere, cum ferè nihil illis addendum occurrat.

Dico ergo Augustinum non distinxisse cognitionem matutinam, & vespertinam, nisi respectu rerum creatarum, seu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenienter, differre autem in actu, & medio, cognoscendi illam. Atque hoc modo respectu singularum creaturarum distinguit vespertinam, & mane, & singulos dies conficit. Ut Angelus cognoscendo se in se conficit primam vespertinam, cognoscendo autem se in Verbo, fit primum mane, & consurgit primus dies: cognoscendo autem firmiter in ipso, vel in Verbo, fit secunda vespertina, vel secundum mane, & completur dies secundus, & sic de ceteris. Haec autem distinctio par-

tium eiusdem diei ex utraque confurgentis, & distinctio dicuntur intelligi non potest, nisi intelligatur idem omnino obiectum creatum per cognitionem matutinam, & vespertinam eiusdem diei cognitum esse, nec duae cognitiones matutinae primi, & secundi diei possunt concipi distincte etiam secundum rationem, nisi intelligantur terminatae ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in suo esse creato, vel creabili distinguuntur, quod non habent si per matutinam cognitionem solum secundum esse increatum, quod in Deo habent, cognoscerentur, ut ibi latius sum prosequutus. Possimus tamē amplius hoc declarare in scientia increata, quam Deus de se, & in se habet de creaturis: Deus enim per suam scientiam cognoscit creaturas non solum secundum esse, quod in ipso habent, sed etiam secundum esse proprium obiectuum creaturæ vel possibile per simplicem intelligentiam, vel actualem per intuitivam cognitionem. At vero cognitio creaturarum priori modo sumpta, ac præcise spectata, reuera non est cognitio creaturarum, nec distinguitur à scientia ipsius Dei de seipso, quia nihil aliud est, quam cognoscere seipsum, suum esse, suum intelligere, ac posse ergo illa scientia est propria cognitio creaturarum ut ad illas secundum proprium esse terminatur, & illa propria est scientia, qua Deus cognoscit creaturas in se, idem ergo est cum proportionem intelligendum de Angelis sanctis, cum dicuntur cognoscere creaturas in Deo.

Et hinc obiter infero, non posse in Deo distinguere cognitionem vespertinam à matutina, cuius oppositum sequeretur ex opinione contraria, nimirum, si matutina, & vespertina cognitio in obiectis secundum esse creatum, & increatum distinguenda essent. Probat utraque pars: nam in Deo, ut dixi, distinguitur duplex cognitio creaturarum, una secundum esse increatum, quod habet in Deo, quæ reuera non est cognitio creaturarum, sed solus creatoris, & alia secundum esse proprium creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas secundum esse, quod in se habent, profecto etiam in Deo sola prior cognitio illius esse increati, quod creaturæ in ipso habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum secundum esse proprium, dici poterit vespertina, quia etiam de illa dici poterit, quod August. lib. 11. de Ciuit. cap. 7. dicit: *Cognitio creaturæ in comparatione creatoris quodammodo vesperscit.* utiq; ex parte obiecti. Nemo autem hactenus distinxit in Deo etiam secundum rationem cognitionem vespertinam, & matutinam: ergo non distinguuntur ex parte obiecti materiales, seu rei cognitæ secundum proprium conceptum obiectuum, sed in lumine, & modo cognoscendi, & ideo in Deo tantum est diurna, seu meridiaria cognitio creaturarum, quia vno tantum modo in seipso, & per seipsum, & summa, ac infinita luce illas cognoscit. In creatura vero datur cognitio vespertina, & matutina propter diversos modos cognoscendi eadem creaturas. Differt tamen inter Deum, & Angelum, seu quancunque intellectualem creaturam, quod soli Deo est connaturalis cognitio illa creaturarum in seipso, & in summa luce: in Angelis vero cognitio connaturalis est vespertina, quia imperfecta, & in proprio genere: cognitio autem matutina est supernaturalis, quia eleuari ad cognoscendas creaturas in Verbo, supra naturam est intellectus creati. Et hæc est ratio propria, ob quam Angelus est capax cognitionis matutinae, & vespertinae, & non Deus, quia Deus non potest habere modum cognoscendi nisi connaturalem sibi, & ille est summus, & perfectissimus? Angelus vero est capax cognitionis superantis naturam suam, & hæc est tanquam merides respectu cognitionis sibi connaturalis.

Ex quo infero secundo, non recte à quibusdam distinguere in ipsamet visione beata cognitionem matutinam, & vespertinam, quatenus in illa visione consideratur habitudo ad Deum ipsum tanquam ad obiectum primum, & ad creaturas in ipso cognitæ tanquam ad secundarium, & priori ratione dicunt esse cognitionem matutinam, quia tam ex parte cognoscentis, quam ex parte rei cognitæ est lucidissima: sub posteriori vero ratione, dicunt esse vespertinam. Qui consequenter dicunt cognitionem creaturæ in Verbo secundum esse increatum, quod habet in Verbo, matutinam esse, quia est de creatore tantum. Cognitionem autem creaturæ in Verbo secundum proprium esse creatum esse vespertinam, quia ut sic est cognitio creaturæ, & eo ipso aduesperascit, ut ex August. dicto cap. 7. de Ciuit. supra dicebamus. Vnde libro etiam quarto de Genesi cap. 18. ait, *creaturas in Deo habere mane, nam in suo genere tanquam vespere terminantur.* Quam distinctionem attingit D. Thomas dicta questione 58. articulo septimo. eamque non reprobatur, dicit tamen non esse ad mentem Augustini. Et hoc mihi indubitatum est, quia Augustinus nunquam distinxit ex parte rei cognitæ cognitionem vespertinam, & matutinam, sed ex diuersis modis cognoscendi eandem rem, ut iam ostendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturæ illam, per quam cognoscitur esse increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præcise sumpta non est cognitio creaturæ, sed Dei illam ergo vocauit cognitionem creaturæ in Deo, per quam cognoscuntur creaturæ secundum propria esse, propriasque rationes suas in causa sua suprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de visione autem ipsius DEI, ut ad ipsum terminatur, nunquam sub illo nomine matutinae cognitionis loquutus est Augustinus, quia matutinam cognitionem distinxit à vespertina respectu eiusdem obiecti. Respectu autem Dei visi in seipso nulla est cognitio vespertina, quia nulla est lucidior illa, quæ dici potest in proprio genere respectu Dei, id est, per propriam eius speciem, vel essentiam, & ita suppositum, & intellexit sine dubio Augustinus, visionem Dei in seipso, ut ad ipsum terminatur, lucidissimam esse, ac proinde maxime meridianam, nunquam tamen distinxit illam ut est de Deo ipso, vel ut est de creaturis in ipso tanquam matutinam à vespertina.

Neque spectando ad rem ipsam probanda est illa distinctio, quia visio Dei, ut terminatur ad creaturas, est in sua specie lucidissima, & clarissima, quantum esse potest de obiecto creato: ergo non meretur nomen vespere, sed mane. Item quia alias visio, quam Deus habet in seipso de creatura, dici posset vespertina ratione obiecti, quod absurdum reputo. Quamquam Rupertus in Prolog. ad libros in Genesi illam sic appellare videatur, qui tamen non loquitur respectu ipsius Dei, sed respectu nostri, & vocat vespere illud esse, quod res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in se tamen scientia illa maxime matutina erat. Augustinus autem cum interdum dicit cognitionem creaturæ respectu cognitionis creatoris esse vespere, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, sed de cognitione creaturæ in se, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commensuratur, sub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi visionis creatoris, quia suam quasi speciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & sub eodem lumine transit ad creaturam.

Dices: In ordine naturalium cognitionum co-

E 2

gnitio

18.

2. Corollarium contra distinctionem: es in visione beata vespertina & matutina.

D. Thom. illam distinctionem non reprobatur. Non esse tamen ad mentem Augustini significatur, idq; ex ipso Augusti probatur primo

19.

Probat 2. ex seipso.

20.

Obiectio est
super proxima
diffinitio.

Solutio.

gnitio naturalis, quam habet Angelus de seipso in se, & per se potest dici vespertina respectu cognitionis Dei, quam per se habet de ipso: ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici vespertina respectu cognitionis claræ Dei in seipso. Respondetur negando antecedens: nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per se ipsum, aut per aliam creaturam, vel sub neutro illorum membrorum comprehenditur, vel si ad aliquid reuocatur, vespertina dicenda est. Dico sub neutro membro comprehendendi, quoniam Augustinus, vt notauimus, non dat illam distinctionem de omni cognitione angelica, sed de cognitione creaturarum, quia solum usus est illa distinctione ad explicandos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt distinctio sit adæquata omni cognitioni cuiuscunque obiecti, sed creati tantum. Extendendo autem illam ad omnia obiecta, dico, cognitionem Dei per creaturam siue in angelo, siue in nobis vespertinam potius esse, quam matutinam, vt iam tetigi, & docet expressè Alenf. supra memb. 2. Et ratio est, quia medium cognoscendi est creatum, & ratio, ac perfectio cognitionis ex medio potius, quod est veluti formale obiectum, quam ex re cognita, quæ est quasi materiale, fumenda est. Vnde sicut visio creaturæ in Deo matutina est, ita è contrario cognitio creatoris in creatura, vel per creaturam, vespertina est. Item talis cognitio valde imperfecta, & vt ita dicam, valde decolorata est: ergo nomen matutinae cognitionis non meretur.

21.
Dub. 4. prim.
cipale circa
idem fundam.
mentum Au-
gustini, vna
cognitio fue-
rit prior in
Angelo.
Responsio
quoad prio-
ritatem na-
tura.

Quartum dubium est, quæ cognitio, matutina ne, an vespertina fuerit prior in angelo respectu earundem rerum, quæ per illas cognoscuntur. Hoc dubium obscurum est in sententia Augustini, tum propter varia dicta eius, tum propter consecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo sequitur, nimirum, qui angeli habuerint scientiam matutinam, & quando illam receperint. Potest autem tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriè sumptæ, id est, fundatæ in causalitate pertinente ad ordinem executionis, seu generationis (vt sic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, seu perfectionis nulla est questio, cum certissimum sit, & in re ipsa, & in doctrina Augustini, matutinam scientiam esse priorem, id est, longè perfectiorem, & simili modo certissimum est, secundum ordinem intentionis, & finalis causæ esse etiam priorem, saltem ratione actus, in quo talis scientia ponitur, vt ex dictis factis patet. Igitur scientiam matutinam esse priorem etiam duratione reali, fuit sententia Scoti in loco allegato. Et ad hoc inducit verba Augustini

Quoad prio-
ritatem du-
rationis, Sco-
ti responsio.

suprà recitata ex capite vigesimo quarto, libro 4. de Genes. Dicit enim, Cum Angeli sancti semper viderant Verbum Dei, prius in ipso nouerunt vniuersam creaturam, ac deinde in ipsa creatura: qui locus non rectè exponitur de proprietate dignitatis, tum quia illa duo verba prius, & deinde, malè accommodantur ad ordinem dignitatis: tum etiam, quia causa illius prioritatis non redditur ex perfectione visionis, sed ex eo, quod sancti Angeli semper vident Verbum, vbi pondero aduerbium semper, in quo maxime ratio nititur: tum etiam, quia inde subinfert, ibi diem esse primitiui creatum, hic autem tanquam vespertinam. Quæ exponens cap. 31. ait, Primum hæc accipiebat in Verbo Dei, deinde cum facta essent ea, cognoscebat alia inferiori cognitione, quæ nomine vespere significata est. Et cap. 32. Mens angelica pura charitate inherens Verbo Dei, posteaquam illo ordine creata est, vt præcederet cetera, prius ea vidit in Verbo Dei faciendâ, quam facta sint, &c. tum denique cap. 34. id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & distantia simul, sed ordine quodam, nam prius propinquiora videt, quod procedit secundum ordinem generationis, & litus.

Veruntamen etiam ipse Scotus vidit, Augustinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & vespertinam, nam illa finet cognitiones fuisse simul duratione expressè affirmat idem Augustinus dicto capite trigésimo secundo, libro quarto de Genes. & idem insinuat capite trigésimo, & expressè repetit capite trigésimo quarto. Inde tamen colligit Scotus loqui Augustinum saltem de prioritate naturæ propriè, id est, causalitatis, & generationis. Nam si attendit consideretur discursus Augustini, ibi non ostendit excessum perfectionis matutinae cognitionis: nam licet hunc attingat transeunter, & quasi id supponendo, propriè tamen describit modum, & ordinem generationis, & originis inter vtramque cognitionem, & sic sentit ex matutina sequi vespertinam, quia sicut ordine causalitatis prius est creatura in Verbo, quam in se, ita prius natura vilis est ab Angelo in Verbo, quam in se. Hinc autem inferit vterius Scotus illam cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Augustinus non esse cognitionem in Verbo clarè viso in se per visionem beatam, sed esse quandam aliam cognitionem abstractiuam Dei per speciem eius. Quia visio beatifica non potuit esse simul duratione cum cognitione vespertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo instanti suæ creationis, & tunc non habuit visionem beatam etiam ex doctrina Augustini, vt supra in proprio loco dictum est.

At enim propter vnâ difficultatem fugiendum non sunt verba Augustini ad peregrinos sensus detorquenda. Est enim meridiana luce clarius manifestum loqui Augustinum in citatis locis de visione beatifica sanctorum angelorum, per quam creaturas in in Verbo Dei cognoscunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primum illa dicti cap. 24. Cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem coequalimur, si viam, quæ nobis Christus factus est, usque in finem tenuerimus, semper faciem Dei videmus. At quæ est visio qua videtur facies Dei, nisi beatifica? aut in quo erimus aequales angelis Dei, si in sanctitate perseuerauerimus, nisi in visione beatifica? Nam si in aliqua re alia erimus illis æquales, id erit ratione visionis beatæ, quæ supponi debet. Deinde capite vigésimo quinto dicit ex illa cognitione matutina cum vespertina confici vnum diem, cui coniungitur Ecclesia de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & io. undemur in eo. Quod profectò non erit nisi in beatitudine, de hac ergo loquitur Augustinus. Item in capite 32. non ponit hanc cognitionem nisi in mente, quæ pura charitate inheret Verbo Dei, vbi apertè loquitur de charitate consummata, & immutabili patriæ. Item in cap. 7. lib. 11. de ciuit. apertè dicit, Tu enim illam, & diem non esse nisi ciuitatem sanctam in sanctu Angeli, & spiritum beatu, de qua dicit Apostolus: Quæ sursum est Hierusalem, quæ est mater nostra, æterna in ælu: & in capite decimo nono, habet verba supra citata, quæ sunt latius expressa. Accedit, quod illa cognitio matutina, & abstractiua, quam Scotus ponit de Deo per speciem eius, non solum non habet fundamentum in Augustino, verum etiam nec possibilis est, vt supra dixi. Multoque impossibilis videtur, quod per cognitionem abstractiuam Dei videantur creaturæ in ipso clariùs, & perfectius, quam in seipsis per proprias species. Nam hoc etiam in clara visione DEI difficile intelligitur: quis ergo de abstractiua cognitione id credat? Augustinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videtur creaturæ in Deo melius, quam in se: ergo non de abstractiua, sed de intuitiua cognitione loquitur.

Tunc ergo manifeste integra difficultas, quam
Scotus

Scotus attingit, quomodo possint esse simul duratione, seu tempore cognitio vespertina, & matutina in Angelis, cum prius pro aliqua, vel aliquibus moribus habuerint sancti Angeli cognitionem naturalem, quam beatam, ac proinde cognitionem vespertinam prius, quam matutinam, non executione reali duratione. Antecedens supponimus ut omnino verum non tantum in re ipsa, sed etiam in sententia Augustini, ut supra lib. 7. de Angelis cap. 2. & lib. 6. cap. 1. & 3. dictum est. Et deinde licet in primo instanti habuisset Angelus utramque cognitionem, non apparet, in quo genere causa post cognitio matutina esse prior, quia seclusa causalitate finali, quae ad rem non pertinet, ut dixi, quia pertinet ad ordinem intentionis, non executionis: in ceteris generibus causarum visio beata nullo modo est causa cognitionis naturalis, nec formalis, ut per se patet, nec efficiens, quia cognitio naturalis est ex principiis naturae, non gratiae, aut gloriae, nec materialis, quia non disponit ad illam. Quin potius hoc ordine cognitio vespertina videtur prior, quia naturalia praecedunt ordine naturae ad supernaturalia, vel ratione subiecti, vel quatenus in iniunctis consequuntur ex subiecta natura, quam gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Augustinus dicto lib. 4. de Genesi cap. 22. videtur aperte hunc ordinem ponere, cum dicit: *Primo lux facta, quae spiritus creatus est, non corporalis, sed spiritualis est, ut post tenebras facta est, &c. ita & post vespem facta mane, cum post cognitionem suam propria natura, quae non est quod deus referat se ad laudandam lucem, quae ipse deus est, tunc contemplatione formatur.* Et infra: *Post vespem primo die facta est etiam sui cognitione, non se esse, quod deus est, mane autem post vespem hanc, quo concluditur dies unus.* In quibus verbis aperte videtur docere Augustinum, ordine generationis priorem fuisse cognitionem vespertinam sui, quam matutinam in verbo, quod saltem de prioritate naturae in eodem ordine veritandum est: imò videtur etiam de ordine durationis esse intelligendum. Et ita exponit aperte Dicitur Thomas quæst. 8. de Verit. artic. 16. ad 8.

Propter priora testimonia allata nu. 21. totamque difficultatem hanc, multi Theologi necessarium esse arbitrati sunt concedere secundum Augustinum, habuisse angelos in primo instanti creationis suae aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui, Angelos sanctos à primo instanti creationis fuisse beatos simpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam in sola visione beata, ut reuera est. Alij verò distinxerunt cognitionem matutinam, ut aliquam habuerint in primo instanti in visione Dei, & postea aliam per visionem. Sed primum impugnatum est in praecedenti tractatu lib. 5. cap. 2. secundum verò in proximè dictis. Dico ergo angelos non habuisse cognitionem matutinam in primo instanti creationis suae, ac proinde prius duratione, & natura habuisse cognitionem naturalem sui, Dei, & fortasse etiam aliarum rerum, quam easdem res in Verbo viderint. Probatur, quia in illo primo instanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quae in clara visione Dei consistit. Ex quo sequitur, cognitionem illam quae in Angelo est vespertina cognitio sui, seu in proprio genere, in suo esse, & substantia antecessisse matutinam sui cognitionem. Probatur aperte, quia vespertina cognitio eadem est cum cognitione sui in se, & per suam substantiam, vel speciem: sed hanc habuit Angelus in primo instanti, quando nondum videbat se in Verbo. Idemque dici potest de cognitione firmamenti, congregationis aquarum solis, lunae & stellarum, & aliorum operum sex dierum. Solum est differentia, quod cognitio sui est natura-

Sunt de opere sex dierum.

ralis, & necessaria, & ideo certius est, cum natura incepisse: aliarum verò rerum actualis cognitio non est ita necessaria quoad exercitium, & ideo non est tam certum actu praecessisse in illo primo instanti. Est tamen verum in illo instanti habuisse Angelum concretas species intelligibiles omnium rerum creaturarum in vniuerso in eodem instanti: imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam est certum, potuisse tunc habere actua-lem cognitionem in proprio genere, & per propriam speciem coeli, & terrae, ut praesentium, & simul factorum in eodem instanti, & aliarum rerum saltem ut possibilem, iuxta doctrinam in superioribus datam de Angelorum cognitione.

Neg. hæc successio inter illas cognitiones aliena est à doctrina Augustini, ut patet ex verbis vltimo loco allegatis in nu. 24. Vnde notari potest, necessarium non esse, ut illi dies secundum Augustini doctrinam inceperint intrinsecè in primo instanti, in quo fecit Deus coelum, & terram, sed ad summum extrinsecè, quia & hoc est inceptioni dierum magis consentaneum, & in Augustino nihil inuenitur contrarium: imò est consentaneum citatis verbis, ex quibus hunc ordinem colligo. Nam primo creati sunt omnes Angeli tam boni, quam mali, omnesque cognitionem suae propriae naturae in ipsa, & consequenter etiam cognitionem Dei per ipsam, in eodem momento receperunt. Vnde fit, ut omnes receperint tunc cognitionem illam, quae in sua substantia vespertina est, licet nondum spectaretur tunc sub ratione vespere, seu vespertinae cognitionis. Dupliciter enim accipi potest nomen, seu ratio vespere, seu vespertinae cognitionis, vno modo ut absolute tantum dicit cognitionem talis modi, & perfectionis, alio modo ut connotat relationem ad mane, quae est relatio partis, seu comparts vnius diei. Et priori modo praecessit in illo instanti cognitio vespertina, nondum tamen habebat posteriorem, & quasi formalem rationem vespere. Cuius signum est, quia tunc erat illa cognitio quasi in statu quodam indifferenti, ut posset vel diem componere, vel per noctem obtenebrari, nam in quibusdam Angelis priorem, in alijs verò posteriorem successum habuit, & in his potuisset habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem creatoris, teste eodem August. lib. de Corrupt. & grat. cap. 11. & idem supponit lib. 4. de Genesi. cap. 24. in fine. Sic ergo in illo primo instanti non praecessit vespere formaliter, sed quasi materialiter (ut sic rem explicem.)

Postea verò in secundo instanti sancti Angeli retulerunt se, & omnem suam scientiam in laudem, & gloriam sui creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licet in primo instanti omnes se retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, ut est probabilius, nihilominus quia illa conuersio magis fuit accepta, quam plenè deliberata, ideo Augustinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, sed tantum illius plenè deliberatae, per quam angeli suum meritum consummarunt, & ratione cuius statim suam beatitudinem receperunt, ut ex omnibus locis supra citatis manifestum est. Et ex lib. 2. Gen. ad liter. cap. 7. & 8. ex Imperfect. ad Gen. cap. 3. in illo ergo secundo instanti coepit cognitio illa in sanctis Angelis habere rationem vespere, quia per illam relationem factum est, ut cognitio illa quasi proximè disponderetur, ut matutinae cognitioni coniungeretur, & dies consummaretur, ac componeretur. E contrario verò in ceteris angelis, qui in seiphs superbia eleuati permanferunt, obscurata est illa cognitio, & facta est nox, & tenebrae. Sic enim ait Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 28. in fin. Angelos

E 3 malos

26.

Probat 2. non repugnare August.

Nomen seu ratio vespere, duplex.

Prior ratio, ne praeiit cognitio vespertina matutinam dicitur ratione.

27.

Posteriores iam ratione praeiit modo aliquo.

malos aternam lucem deferentes, tenebras factos esse. Et è contrario de sanctis Angelis notat lib. 4. de Gen. cap. 25. in eorum diebus non commemorari noctem, sed tantum vespertinam, & post vespertinam mane, & diem, quia totam suam cognitionem ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo discursu optimè concluditur, saltem in primo die vespertinam præcessisse mane, seu vespertinam cognitionem matutinam, nō solum loquendo de vespertina materialiter, sed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & præcessit cognitio sui, & præcessit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

28.
*Aut præ-
ter duratio-
nem negat
quidam.*

An verò sub hac ratione præcesserit duratio reali, vel tantum ordine naturæ, sicut dispositio antecedit formam, vel meritum premium, pœdet ex illa questione, an sancti Angeli in eodē instanti, quo meritum consummarunt, premium receperint. Et q̄ sola fuerit antecessio naturæ, videri potest cōsentaneum Augustino: nam hoc modo melius explicatur omnia, quæ de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam esse spirituales lucem, quā Deus à tenebris diuisit, id est, bonos Angelos à malis, quæ diuisio per lucem gloriæ facta est, ergo in illo puncto, in quo sancti Angeli se à malis separarunt, referendo se in Deū, facti sunt lux, & matutinam cognitionem receperunt. Sed quia (vt supra dixi) opinio illa falsa est, nō oportet sine cogentibus verbis Augustini ipsam ei tribuere: in præfenti autē nihil est, q̄ cogat. Quia, vt in primo die facta sit diuisio lucis, & tenebrarum, factis est, quod immediate post illam moram, in qua sancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua consummatus fuerit dies primus. Concedendum est ergo etiam secundum Augustinum, in primo die sanctorum Angelorum vespertinam fuisse priorem mane, etiam duratione, quauis etiā fuerit simul cum illo in cōpositione vnius diei. Et ita saluatur optime ordo inter vespertinam, mane, & diem, quæ Augustinus in ultimo loco citato posuit. Et nihilominus simpliciter verū est, q̄ in alijs locis dixit, has cognitiones matutinam, & vespertinam simul esse, nec moram requirere. Nam licet non omnino simul inceperint, simul nihilominus fuerunt, & nunc sunt, ac manent in Angelis beatis: & in principio non ideo factæ sunt cum aliqua successione, quia ex natura sua petant successione, vel quia Angelus absolute non possit simul illas efficere, sed quia secundum ordinem diuinæ sapientiæ nō debuit Angelus ad matutinam cognitionem ascendere, nisi per suam dispositionem, & meritum, q̄ sine aliqua successione, vel mora fieri nō poterat, vt in superiori tractatu monstratum est.

29.
*Remouetur
difficultas,
cui nonnulli
perperam
respondent
in num. 25.*

Atq̄ hoc modo cessat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Augustini vel habuisse sanctos Angelos cognitionem matutinam in primo instanti suæ creationis, ac proinde etiā angelos malos illam habuisse, & postea illam peccando amisisse, q̄ repugnat: vel Deum in illo primo instanti ita discreuisse inter Angelos, vt quosdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex se, & mera sua voluntate fecisse incredibile est: fecisse autem ex merito, aut demerito diuersorum Angelorum, est improbable. Respondemus autem ex dictis, negando sequelam: nam licet Augustinus illos sex dies in mentibus Angelorum constituerit, & sine successione reali inter se simul factos, & completos esse censuerit: nihilominus necessarium non est; vt in primo saltem die censuerit mane simul incepisse cum vespere, sed potuit sentire, illum primum diem compositum fuisse ex vespere, & mane cum aliqua successione modo explicato, & simul cum illo statim fuisse completos omnes

sex dies cum solo ordine naturæ absque successione mora, seu durationis, modo statim declarando: nam hac inter se repugnantia non sunt. Et simili modo licet Augustinus dixerit, omnia fuisse creata simul in primo instanti creationis mundi, non est necessarium, etiam docuisse, in eodem momento factam esse beatitudinem Angelorum, sicut non est necesse, vt in eodem instanti pena malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo simul, secundum Augustinum, omnia quæ Deus solus per se fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipsis, vel à præuia dispositione, aut merito ipsarum creaturarum pendunt. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicauimus, & ideo illa lux licet in primo die, non in primo instanti creationis rerum facta est. Vnde etiam colligitur secundum Augustinum cognitionem matutinam solis Angelis sanctis datam esse, & non indifferenter omnibus; sicut de visione beata in superiori tractatu lib. 5. c. 2. dictum est.

Adhuc tamen superest soluenda difficultas orta ex alijs Augustini locis, in quibus dicit, præcessisse matutinam cognitionem vespertinam saltem naturæ ordine. Ad hoc autem explicandum oportet aduertere differentiam, quam constituit Augustinus inter opus primi diei, & aliorum, quam optimate prosequitur libro secundo, Gen. ad liter. cap. 6. 7. & 8. eandem supponit lib. 4. cap. 22. & 18. præf. quentibus. Est autem discrimen, nam opera quinquæ dierum post primum, præter esse, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri prius in mentibus angelicis, & postea in seipsis: opus autem secundum diei, quod secundum Augustinum est ipsa lux spiritualis, & angelica, nō fit alter in se, quam in mente angelica, quia sunt idem, nec potest prius esse, aut fieri in mente Angeli, quam in se, cum mens Angeli non possit esse, nisi in ipso. Et hoc discrimen colligit Augustinus ex alio, quod in verbis, quibus in Genesi narratur hac opera, ipse ponderauit. Nam in opere primi diei solum dicitur: *Dixit Deus fiat lux, & facta est lux.* In opere autem secundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum est ita:* & in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, & factum est ita, sicutque Deus luminaria.* Idemque in die sexto considerare licet. Ex hac ergo verborum diversitate colligit Augustinus, angelicam naturam tantum esse factam in Verbo Dei, & in se: & primum dicit significari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux*, quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quam rerum omnium existunt: secundum autem dicit significari altero verbo, & *factum est ita*, vtique in seipso. At verò de firmamento aut primo dictum esse in Verbo Dei, vt fieret, secundo Deum fecisse illud in mentibus angelicis, per species nimirum intelligibiles, & in esse (vt vocant) intentionali, seu representatiuo, tertio factum esse in seipso.

Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouisse prius seipsos vt factos, per cognitionem in seipso, quam se cognouerint in Verbo, nam quia non potuerunt se prius cognoscere, in Verbo vt faciendos, quam essent facti in seipsis, quia non poterant vllam cognitionem habere, nisi iam facti. Nec prius facti sunt extra Deum in esse intentionali, quam in reali, & naturali; quia primum supponi debent in suo esse subsistentes facti, quam formentur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoq̄ primum facti sunt Angeli cognoscens seipsos, ac proinde habentes vespertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane consummarunt, & ita vnus, id est, primus dies factus

SVARE
de Angel
re 6. diei
anima

D.V.

Etus est. Secus verò censet de ceteris diebus, nam sicut Deus primo dixit, *fiat lux*, in Verbo suo, ita etiam consequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum*. Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo seipsum ut factum, consequenter vidit in eodem Verbo firmamentum ut faciendum, & deinde in sua mente accepit factum, & postea firmamentum in ipso cognouit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere secunde diei præcessit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & postea in proprio genere, & sic prior fuit cognitio matutina, quam vespertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Augustinus dicto libr. 4. cap. 26. & 28. idemque de ceteris diebus sentit. Quæ res tota mihi quidem obsecrissima est tam in se spectata, quam in doctrina eiusdem Augustini, alia nimirum eius verba, & testimonia conferendo: sed nunc illam magis illustrare non valeo, infra verò iudicium meum de re ipsa proferam, & totam rei difficultatem aperiam.

Superest vltima, & intenta dubitatio, quales scilicet fuerint illi sex dies iuxta sententiam Augustini, ille enim quia difficilimum esse credidit explicare illos sex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, & quia credidit omnia esse simul facta, ut capite præcedenti vifum est: de diebus intelligibilibus compositis ex vespertina, & matutina cognitione eos interpretari conatus est. Vnde sæpe dicit esse vnum diem, & sex dies. Vnum quidem, quia vna est in Angelo cognitio matutina: & vespertina etiam vna esse potest, & ita dies ex utraque compositus vnus est. Secundum varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & sunt sex dies iuxta senarii numeri perfectionem. Sed dicto l. 4. cap. 22. cum dixisset, in mente angelica, post vespæram factum esse mane, cum post cognitionem suæ propriæ naturæ se retulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata est, subdit, Et quia cetera creaturae, quæ in ipsa sunt, sine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies vbiq; reperitur, ut eius repetitio ne fiat tot dies, quot distinguuntur genera creaturarum, perfectione senarii numeri terminanda, & consequenter omnes sex dies illo modo exponit, quos hic breuius colligit dicto libr. 11. de Ciuit. c. 7. Cognitio creaturæ in supradicta oratione est, ideo vespæra congruentius, quam nox dicitur, quæ tamen, cum ad laudandum creatorem refertur, recurrit in mane. Et cum hoc facit in cognitione suis istius die vnus est: cum in cognitione firmamenti, dies secundum eam in cognitione terræ, ac maris, omniumque quæ continentur, quæ radicitus continuat, sunt terræ, dies tertius: cum in cognitione luminarium, &c. dies quartus: cum ex cognitione omnium ex aquis animalium naturalium, atque volatilibus, dies quintus: cum in cognitione omnium animalium terrestrium, atque ipsius hominis, dies sextus. Et in ca. 30. addit, senariam illam repetitionem eiusdem diei propter perfectionem numeri senarii factam esse, & perfectio operum Dei per senarii numeri perfectionem significaretur. Et similia, licet breuius, collecta habet in dicto Dialog. cum Orofio q. 26. vbi etiam addit, Dicit vnus, quem intelligimus naturam spirituales creaturarum, id est, angelicarum sexies facta cognitio sex dies fecit propter senarii numeri perfectionem. Ex hac occasione fit ibi longa digressio ad perfectionem senarii numeri declarandam. Hanc sententiam non persuadet directè Augustinus aliter, quam explicando illam, & supponendo esse possibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus singulorum dierum cernuntur, si de naturalibus diebus intelligantur tacitè concludendo, hanc spirituales intelligentiam esse alijs præferendam & difficultates in illa occurrentes soluere conatur, ut videbimus.

At vero licet supposito vero sensu literali, possent hæc subtiles considerationes suum locum ha-

bere, nihilominus, salua reuerentia sanctissimo Patri debita, mihi persuasum habeo, hunc non esse literalem sensum, sed textum Genesis ad litteram esse de die naturali, qui per spatium, & durationem vnus conuersionis primi mobilis fit, esse intelligendum. Hæc est communior sententia Patrum, Basilij, Ambrosij, Chrysostomi, Bedæ, Ruperti in Genesis, & Nazianz. orat. 43. circa principium, & Gregorij 32. Moral. capite decimo, & aliorum, quos capite præcedenti retuli, quibus Magister, & Scholastici magis assentiuntur, quamvis propter Augustini auctoritatem de illius sententia valde temperatè, ac modestè loquantur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodissimum est supponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux*, de corporali, seu sensibili luce huius mundi esse intelligendam: sicut è contrario tenebræ, quæ erant super faciem abyssi, erant etiam sensibiles per carentiam sensibili lucis, ut sæpe in superioribus cum communi sententia diximus, & infra tractando in particulari de opere primi diei, vtrunque ostendemus, quia oppositorum eadem est ratio. Hoc ergo supposito fundamento argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus est ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuisione facta inter lucem illam, & tenebras, id est, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex absentia illius sequitur: ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex successione lucis, & tenebrarum confurgens: ergo eiusdem rationis fuerunt sequentes dies. Hæc posterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifesta videtur. Prior etiam clarissima est, quia diem naturalem appellamus illum, quem sensibilibus lux suo motu peragit, ut constat ex eodem capite primo Genesios, vbi in quarto die dicitur fecisse Deus luminare maius, ut præflet diei, vbi euidenter significatur sensibilibus dies, eademque ratio est de toto capite, & præsertim de primo die. Et ita facile probatur antecedens, quia supposito dicto fundamento, appertè continetur in verbis illis Genes. cap. primo: Dixit Deus, *fiat lux*, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem, factuq; est vespere, & mane dies vnus.

Secundò argumentari possumus, quia procedit Augustini sententia ex alio fundamento supra impugnato, quod omnia quæ narrantur facta sex diebus, simul in instanti creationis facta sunt. Ostendimus enim dispositionem, quam in primo instanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis ferè verbis Genesis describitur, non potuisse simul, & in eodem instanti esse cum dispositionibus, quas in alijs diebus accepit, ut capite præcedenti expendimus: ergo debuit necessariò inter illa opera, mora aliqua intercedere, & consequenter fuit necessaria successio: ergo cessat fundamentum, propter quod excogitatus est dies, in quo & simul sint dies, & vespæra, & cum sit vnus, sexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cetera non consequuntur. Nam si successio realis necessaria est, eadem ratione esse potuit diurna successio, & consequenter etiam sex dierum naturalium mora, ut in capite sequenti contra Caietanum, Eugubinum & alios ostendimus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die simul est facta cum celo, & terra, vel post aliquam moram realis duracionis, & successionis. Si primum dicatur, sequitur, Angelos in primo instanti creationis suæ fuisse beatos, quod doctrinæ Augustini in alijs locis repugnat, ut supra in hoc capite, & latius in superiori tractatu dictum est. Et probatur sequela, nam S. Aug. vult lucem factam primo die esse, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatæ,

Communior sententia priorum patrum amplius dicitur, & literalis esse statuit.

Fundamentum pro hac sententia iudicanda.

Suadetur iam primo.

34. Suadetur 2.

Confirmatur ad bonum: ne ex varijs locis eiusdè Augusti.

vel vtrunque; nam esse naturam ipsam sentit in Imperfecto super Gen. cap. 5. esse autem lumen beatificum sentit 1. Gen. ad liter. cap. 2. vtrunque autem coniungit in cap. 9. & in 17. sentit, Angelorum creationem quoad substantiā intelligi posse nomine celi, quoad formationem autem gloriæ significari per lumen. Quod etiam lib. 4. cap. 22. confirmat, & lib. 11. de Ciuit. cap. 19. & 20. sentit, diuisionem lucis à tenebris fuisse diuisionem inter sanctos, & malos angelos: & lib. 1. contra Adversar. legis, & Prophetar. cap. 12. dicit per illam lucem intelligi posse Angelos, qui semper vident faciem Dei: si ergo hoc ita est, & illa lux facta est in principio simul cum celo, & terra, tunc iam fuerunt sancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, sicut nos supra diximus, lucem illam non esse factā in primo instanti creationis, sed post aliquam moram licet sit facta primo die, a fortiori dicere poterimus terram nō esse discooperatā aquis in principio, sed post tempus aliquod: ergo eadem ratione sine inconueniēti dici poterit, factum esse id opus post temporales dies, ac subinde illos dies esse veros, & naturales, quia eadem est ratio de ceteris operibus, & admissa aliqua mora, & successione, nullum maius inconueniens ostendi potest in diurna mora, quā in alia, vt in capite sequenti latius expendemus.

35. Tertiū argumentari possumus, quia multa sumuntur vel supponuntur in illo discursu Augustini, quæ vel non subsistunt, vel probari non possunt. Vnum est, quod omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eū formalem visionem creaturas, vt creaturæ sunt: alij vero saltem dicunt, non esse necessarium vt videant omnes. Sed quantum difficile sit credere, propriū, & verum sensum historię Genesim pendere ab illa theologica opinione: nihilominus ex hac parte permitti posset Augustini sententia, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo, verum, & solidum est: & illo posito probabilius est, videre omnes beatos in Verbo, & præcipue Angelos sanctos totum hoc vniuersum, prout à principio conditum, & formatum est. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei spiritualis supponit sanctus Augustinus, nimirū omnes Angelos habere semper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis sex diebus condidit. Quod enim id supponat, patet, quia docet, illud mane, & vespere fuisse simul, dicto lib. 4. de Genesi cap. 29. & sequentibus. Vnde c. 32. dicit illud mane, & vespere non secundum temporis moras sed secundum spiritalem potentiam mentis angelicæ, cuncta, quæ voluerit simul notitia facillime comprehendente, esse intelligenda. Quod verò ex parte vespertinæ cognitionis vel non ita sit in aliquibus, & in alijs sit incertum, probatur ex dictis supra lib. 2. de cognitione Angelorum, quia Angeli non cognoscunt simul omnia, quæ per species in proprio genere cognoscere possunt, quia non possunt cognoscere simul, nisi quæ per vnam speciem representantur, & verisimilius est, multos esse Angelos, qui non possunt per vnam, & eandem speciem celum, & terram, spiritualia, & corporalia, & mixta omnia contemplari: imo credibilius est, paucos esse Angelos, qui tam vniuersalem & eleuatam modum cognoscendi naturalem habeant: ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum sex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnum actum, quia non per vnam speciem, nec per plures actus, quia hoc modo non possunt plura simul intueri. Aliunde vero etiam illi, si qui sunt, qui per vnam speciem id facere possint, libere vtuntur il-

la, & ideo nemo potest, nisi diuinando, affirmare, omnes habuisse illum actualem vsum statim, ac conditi sunt.

Dicere quidem aliquis posset, satis esse, quod omnes Angeli semper sint in aliqua naturali cognitione, & consideratione creaturarum, vt inde intelligamus, in tota collatione sanctorum Angelorum fuisse vespertinā cognitionem omnium rerum creatarum, licet fortasse non in singulis fuerit actualis cognitio omnium, sed quoddam actu considerasse aliquas, alios alias. Neque enim verisimile est, in tanta intelligentium multitudinem aliquod opus Dei non fuisse actu consideratum. Et hoc satis esse videtur ad illā dierum distinctionem. Vel etiam dici potest, licet Angeli, præsertim inferiores, non omnia simul, & vno actu considerent, tamen breuissima mora posse omnia percurrere, tunc hoc, nunc illud intendo, & ita factum satis esse, vt sex illi dies comparatione facta ad nostrum tempus, simul esse dicantur. Vel tandem dici potest, ad doctrinam Augustini satis esse, quod vnus Angelus simul possit per vnam speciem omnes creaturas factas contemplari: nam fere certum est, in illo initio vnum quēque quantum potuit per naturales vires opera Dei considerasse. Et sic satis etiam erit, quod in supremo Angelo omnes illi dies, & vespere simul esse poterint. Sed hæc omnia reuera solum diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile est, verum illorum dierum sensum ex tam incertis rebus pendere.

Quartū possumus obijcere, quia ille sensus non solum valde metaphoricus est, quem in historia maxime vitandum esse diximus, sed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec sufficientem rationem habent, nec satis explicari possunt. Primum est, quod cognitio matutina vnica, & indiuisibilis per comparationem ad res cognitās sexies multiplicari dicitur, cum ex parte rerum cognitarum nulla ratio talis distinctionis, ordinis, aut numeri dari possit. Cum enim firmiter affirmatum secundum die dicatur esse celum, in quo sunt stellæ, & non possit videri celum in Verbo, non visis stellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interposita cognitione maris, & terre ab aquis discooperatæ, fuisset in illa metaphorica narratione diuisa: Multaque similia de ceteris interrogari possunt, quorum rationes reddere, difficillimum iudico. Eademque difficultas in cognitione vespertina considerari potest, maxime cum opera illorum dierum quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant connexionem, nec dependentiam, nec ex se postulent vnam, vel plures cognitiones, sed iuxta virtutem cognoscentis, & media, seu species, per quas cognoscit, simul & sine vllō ordine temporis, vel naturæ cognosci possunt.

Præterea appellationes mane, & vespere, respectu cognitionum metaphoricæ sunt, & voluntariæ, quia ante sanctum Augustinum non fuerunt fundatæ in aliquo vsu. Magisque metaphorica est coniunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo solum quod circa eandem rem magis vel minus perfecte versantur. Nam vespere, & mane proprie non componunt vnum diem, nisi quia sunt partes vnius motus, & quandam certum ordinem inter se habent. Illæ autem duæ cognitiones clarior, & minus clara eiusdem rei, licet sint simul, nullum tamen inter se habent ordinem, aut connexionem, sed solum concomitantem se habent: cur ergo dicentur vnum diem componere. Nam quod vna sit excellentior alia, non satis est, nisi inter se vniantur, vel ordinentur: & ideo Augustinus aliquem alium ordinem obseruauit, vt supra notauimus, adeo tamen nobis obscurum, vt

SVARE
de Angel
re 6. dieru
anima

D. V.

augeat potius difficultatem. Nam in primis differrentia, quam constituit inter primū, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo instanti creationis fuit non solum vnusquisque Angelus seipsum, sed etiam omnes alios; nec solum alios spiritus, sed etiam celos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnusquisque secundum suam virtutem, & species, quas in eodem instanti, & prius etiam natura, quam in actum aliquē cognoscendi prodirent, acceperunt: ergo in illo instanti habuerunt cognitionem vespertinam non tantum sui, sed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et simili modo sancti Angeli in secundo instanti non tantum cognitionem sui, sed etiam omnem aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt: ergo prius etiam tempore, ac natura habuerunt vespertinam cognitionem omnium rerū, quas postea viderunt in Verbo: ergo non magis in primo die antecessit vespertina cognitio, quam in ceteris diebus. Neque etiam ponderatio illa quod de luce tantum bis dicitur *facta est*, de alijs vero additur tertium, scilicet, *et facta est Deus*, rem conuincit. Tum quia si ad rem spectemus, etiam per lucem intelligamus Angelos, illi non tantum habent esse in Verbo, sed etiam facti sunt in mentibus angelicis sicut res alie: nam res alie non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, nisi per impressionem specierum intelligibilium, quibus representantur: Angelus vero licet fortalis respectu sui non indigeat specie, ad ceteros cognoscendos speciebus indiget: ergo etiam Angeli dicendi sunt fieri in mentibus aliorum ergo in hoc parua, vel nulla est differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quod res non dicuntur proprie fieri in Verbo Dei, licet in illo sint eminenter, & obiectiue tanquam in arte, vel idea, & ideo cum dicitur, *facta lux*, vel *firmamentum*, non est sensus, quod fiat in Verbo Dei, sed quod fiat in se, & hoc ipsum ostenditur, cum dicitur, *et facta est lux*, declaratur enim efficacia imperij diuini, quod imperium non est aliud, quam voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi significatur. Quod vero in opere secundi diei addatur, *et facta Deus*, non intelligitur, id est, fecit in mentibus angelicis: nam hæc est planè metaphorica, & voluntaria interpretatio sine fundamento in littera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare mysterium, sed additum est ad explicandi melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis: vnde in tercio die non est additū simile verbum, quia secundum contextum non erat necessarium. In quarto autem die repetitum est, quia ad maiore operis explicationem erat commodum. In quinto vero die omisum est verbum, *et factum est*, solumque dicitur, *dixit Deus, producant aqua, &c.* Et inf. *C. cauit, Deus cete grandia, &c.* In sexto v. die paululū immutantur verba, & de homine solū dicitur, *dixit Deus, faciamus hominē*, quo significatur internū consilium, & postea declaratur executio: *C. cauit Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & ceterorum non subsistit. Ad præterea, illum ordinem inter primū vespere, & mane non multū referre, vt ex vespertina cognitione sui in se, & matutina cognitione sui in Verbo vnus dies componatur media relatione prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad summum intelligitur esse per modū dispositionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non solet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnus diei aliquam proportionem habeat. In alijs vero diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non satis apparet, qualis sit, nec in qua causalitate fundetur: nam cognitio vespertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis est,

& quantum est ex se prior est cognitioe supernaturali, præsertim matutina, vt explicauimus. E contrario vero in nullo genere causæ præter finalem dici potest esse effectus cognitionis matutinae, quia non consequitur ad illam, sed ad principia naturæ, nec matutinam disponit, ad vespertinam, sed potius è conuerso. Posset autem excogitari cognitio vespertina per species infusas, & supernaturales, per quas altiori modo cognoscuntur res in proprio genere in se, & non in Deo clarè viso. Quæ cognitio dici poterit consequens statum beatificum tanquam proprietates gratiæ consummatae, sicut de scientia animæ Christi, & hominum beatorum dici solet. Sed absque dubio non loquitur Augustinus de tali cognitione vespertina, sed de naturali: nec talis cognitio cum fundamento tribuitur Angelis respectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem scientiam sufficienter cognoscunt res istas in proprio genere. Et licet daretur vt consequens visionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compositionem vnus diei. Item alias vnus dies posset componi ex vno mane, & duplici vespere, vna naturali, & alia supernaturali, habentibus aliquem ordinem, licet diuersæ rationis ad eandem cognitionem matutinam.

Ponderari etiam potest, quod iuxta discursum Augustini vix intelligitur, quando consummentur singuli dies. Nam de primo ait, incipere à vespertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris ascendit in mane vique ad matutinam cognitionem. Quod si hoc ita est, vel secundus etiam dies incipiet à vespere, & terminabitur per mane, & sic vique ad sextum, ac subinde etiam septimus dies à vespere incipiet, quod Augustinus semper negat in dicto quarto libro Genesis, & sepe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies consummatur, intrinsecè, incipere secundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, seu operis secundi diei, & consequenter secundum diem finiri in cognitione vespertina eiusdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel secundum se spectata: ac subinde, quod per relationem operis secundæ diei, id est, firmamenti cogniti per vespertinam cognitionem eiusdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiusdem diei, & in ea consummetur. Vtrunque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quod simul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat secundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam siue illæ duæ cognitiones matutinae intelligantur omnino simul sine vilo ordine, siue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè coherant, vel coordinantur. Item quia alias dies secundus sine relatione sui operis in laudem Dei pertransibit, si talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel si ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinsecè secundum diem, iam ille secundus dies incipiet intrinsecè in mane, quo prima dies consummatur, & finietur intrinsecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam profequendo metaphoram, monstruosum videtur.

Vltimo obijcere possumus, quod iuxta illam quasi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis sex dierum dari potest, nec septima dies potest commodè explicari. Probatur primum, quia Augustinus nullam aliam reddit rationem, nisi perfectionem senarij numeri, vel quia sex sunt gradus seu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio satisfacit. Non prima, quia alij sunt numeri vespere, vel magis perfecti, vt denarius, &c. præterquam

40.
Quarta ob-
iectio.

is, oppo-
m, et

non
est
part

2

41.
Obiectio
vri membri.

terquam quod non sufficit numerum esse perfectum, ut rebus numeratis tribuatur, nisi in rebus ipsis verum aliquod supponatur fundamentum, quod hic non inuenitur, ut patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam si firmamentum factum secundo die fuit verum cælum octauum, aut nonum, certe alij cæli planetarum, & astra ipsa, sol, luna, & stellæ non sunt res alterius generis, vel ordinis inter se: ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario vero volatilia, & aquatilia non minus distinguuntur inter se, quam à brutis terrestribus, & homo plus distat ab illis omnibus, quam omnia illa inter se, cum sit secundum differentiam vltimam excellentioris ordinis: cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatiliū simul vno die censetur, & cognitio matutina brutorum terrestrium intelligitur posterior, & in distincta die? vel cur cognitio matutina hominis nō multo magis per se constituit nouum diē distinctum à cognitione brutorum, quam horum cognitio à volatiliū cognitione matutina separatur? Atque hinc probatum relinquitur secundum punctum de ordine. Nam si matutina, & vespertina cognitio Angelorum dicitur constituere primum diem, quia Angeli sunt excellentissimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & vespertina hominis non constituit secundum, cum homo inter res creatas secundum gradum perfectionis habeat? Quod si dicatur, præmitti debuisse, alia opera, per quæ homini locus præparatus est: hoc certe in operibus secundis, & tertij diei satis obseruatum fuerat: illa autem non cogebant ad distinguendum quartum diē à secundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, seu in hoc spiritualium dierum ordine.

2. Membrū.

42.
3. Membrū.

Denique tertium membrum de septimo die ita declaro, quia si isti dies distinguuntur per repetitionem eiusdem cognitionis matutinae in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum septimum diē, necessarium est assignare opus septimum, distinctumque ab operibus sex dierum, in cuius cognitione matutina septima dies posita sit, & cum secundum Augustinum ille dies non habeat vespertinam, oportebit, ut illud opus per vespertinam cognitionem non cognoscatur. At nihil horum dici potest probabiliter: ergo iuxta illos analogicos dies non potest septimus numerari. Dicitur fortasse, diem septimum non in cognitione operis, sed potius in cognitione carentiæ operis positum esse. Sed contra hoc est, quia illa vel magis est carentia cognitionis, quam noua positiua cognitio, quia cognoscendo hæc opera, & non plura, cognoscitur illa carentia noui operis, vel certe si aliqua cognitio positiua addenda est, hæc ita cogitanda est, ut Angeli videntes Deum, per ipsammet visionem sciant, se videre omnia opera, quæ Deus per se facere statuit: nam per hoc vident non fecisse Deum plura, quam ipsi videant: hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die septimo, sed videtur intrinsece inclusa in perfectione illius cognitionis matutinae, qua omnia Dei opera in ipso videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinqui modus conueniens ad diem septimum explicandum. Propter hæc ergo sententia illa Augustini, & propter nimiam obscuritatem, & subtilitatem eius difficilis creditur est: quia verisimile non est Deum inspirasse Moyse, ut historiam de creatione mundi ad fidem totius populi adeo necessariam per nomina dierum explicaret, quorum significatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi posset. Fundamenta verò Augustini partim capite præcedenti soluta sunt, partim pendent ex declaratione operum singulorum dierum, ut ibidem dixi.

Concluditur
iudicium de
sententia
Augustini.Ad fundam.
Augustini
in 11. in
de statu fa-
ciendum.

ratione operum singulorum dierum, ut ibidem dixi.

CAPVT XII.

Virum dies naturales creationis mundi re ipsa sex fuerint, sicut numerantur in Genesi.

Aliqui catholici scriptores licet fateantur, Moysen in cap. 1. Gen. loquutum esse de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata esse facta sex diebus naturalibus, sicut verba Genes. 1. Opus vnum dierum, recenseri autem ac si essent sex diebus facta, non quia ita facta sint, sed quia si per moram sex dierum fierent, ita essent distribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata est. Prior conuenit cum Augustino in hoc: quod omnia ponit simul in primo instanti creati nis facta, solumque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus spiritualibus, sed de diebus naturalibus, & sensibilibus. Dicit tamen, non fuisse sex, sed vnum sexies repetitum per comparisonem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus Gen. 1. in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipue illis verbis cap. 2. *Ista sunt generationes cæli, & terræ quando creatæ, ut in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri, &c.* vbi primum ponderat verbum illud, *in die*, nam inde colligit fecisse Deum cælum & terram, in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Augustini lib. 5. Gen. à principio, & alijs multis locis: secundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moysen de cælo, & terra non nudis, & informibus, sed cum toto ornatu, quem per sex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantum simplicia corpora, sed etiam mista, nam virgulta agri mista sunt. Vnde vltimis infert, declarasse Moysen per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cælo, & terra factum esse, & per hoc etiam significasse, idem esse intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, nō successiue per discursum eius fuisse facta, sed simul in principio illius diei. Quia idem est (inquit) iudicium quoad simultatem temporis cum creatione cælorum & terræ productis tertio die, & alijs diebus, & similiter eadem erit ratio de productis in vno die quoad simultatem temporis in productione sua.

At verò Cano, (ut Molina refert) in alijs conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fateretur enim, diem de quo Moyses loquitur, esse naturalem, & in re fuisse vnum tantum sexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuisse omnia simul facta, sed cum aliqua successione in partibus illius diei. Quam successione in tempore in productione mistorum putat esse necessariam, quia expresse narratur facta ex materia præiacente, ut cap. 10. expendimus: de cælis verò, & elementis prout nunc sunt, putat simul esse facta in illomet die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero sensu poterit Moyses dicere sex diebus esse facta, quæ vno tantum die facta sunt. Respondet subintelligendo conditionem, & vtendo verbis absolutis in sensu conditionato, quia si opera illa per distinctos dies essent faciendæ, sex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non est inusitatus, ita enim multi exponunt illud Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, id est, licet ipsi pereant, tu perire non potes, & illud Mathei. 42. *Cælum, & terra transibunt, tu autem*

ba autem mea non transibunt, id est, etsi illa deficiant, verba mea deficere non possunt. Et Aristot. in simili sensu dixit 2. de celo, cap. 2. motum calinitium habere ab oriente, cum ipse putauerit, non incepisse, quia si incepisset, inde inciperet. Cur autem voluerit Moyses ut illo modo loquendi, rationes variae redduntur, prima à posteriori, vt capiti nostro, & rudis populi se accommodaret, vt possent facilius magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt ostenderet naturalem ordinem, & consecutionem talium rerum, ratione cuius optimè potuit Moyses illa repetitione eiusdem diei vt per comparationem ad sex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertiò id fecisse creditur ex inspiratione diuina, vt per illum modum pertineretur ad diem septimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo disponderet, & induceret homines ad sabbatum, seu septimum, quæque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in memoriam beneficij creationis consecrandum.

Nihilominus dicendum est, sicut Moyses de die naturali, & sensibili loquutus est, ita etiam de vero numero sex dierum in re existentium, & sibi succedentium fuisse loquutum, & in singulis illorum dierum aliquod opus esse factum, prout ab eodem Moysè in aliquo vero sensu narratum est. Hæc assertio primum absolute, deinde in particulari contra dictas opiniones probanda est. Primum, & præcipuum eius fundamentum est plana, & sincera litera Scripturæ. Quia si quæ ratio cogit ad dicendum, Moysen esse loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem cogit ad dicendum, loquutum esse de vero, & reali numero sex dierum distinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi possit. Ratio enim retinendi veram significationem dei naturalis est illa communis, quod verba Scripturæ non sunt ad metaphoras transferenda, nisi vel necessitas cogat, vel ex ipsa Scriptura constet, & maxime in historica narratione, & ad instructionem fidei pertinente: sed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum propriè dierum numerum, quam ad qualitatem, quia non minus vno modo, quàm alio destruitur sinceritas, imò & veritas historiæ. Secundo hoc valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi sex dies tanquam veri, & inter se distincti commemorantur, vt Exod. 20. dicitur: *Sex dies operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum Domini dei tui est.* Et infra: *Sex enim diebus fecit Dominus celum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & idem repetitur in cap. 31.* In quibus locis sermonis proprietates colligi potest tum ex æquiparatione, nam cum dicitur: *Sex dies operaberis*, proprijsimè intelligitur: tum quia non est verisimile, potuisse populum intelligere verba illa in alio sensu, & è contrario incredibile est, Deum in suis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuisse loquutum, quibus deciperetur, falsum sensum concipiendū, si Deus non per sex veros dies opera sua fecisset.

Tertiò accedit communis intelligentia Patrū. Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, secundum intelligunt non de eodem, sed de simili die proximè succedente, & sic de cæteris, atque adeo intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuisse. Ita docent in principio Hexaëmeron & Genesis, Basil. Ambros. Chrysost. Beda, Strabo, & alij, Nazian. orat. 43. in principio, & 44. in princip. Athanas. orat. seu serm. 3. contra Ariam. ante medium. *Tota rerum natura intra sex dies condita est, & primo quidem lux, quod spatium diem appellauit, & sic suo ordine reliquos numerat.* Idem sentit Greg. 32. Moral. c. 9. alias 10. Damas. l. 2. c. 5. & 7. & alios cum Scholasticis congerit Martinengus.

Quartò addo Patres asserentes, & ex Scriptura colligentes, mundum in die Dominico fuisse creatum: ita enim Ecclesia in hymno matutino diei Dominici canit:

*Primo dierum omnium,
Quo mundus exeat conditus,
Vel quo resurgens conditor
Nos, morte victa, libe. at.*

Et docet Leo Papa ep. 79. cum alijs, quos retuli tom. 1. de Relig. l. 2. de Festis cap. 4. num. 15. & addi potest Concilium Trident. sess. 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidisse, resurrexisse, & Spiritum sanctum ad Apostolos misisse. At verò si numerus sex dierum verus non est, nullo fundamento dici potest, creasse Deum mundum in Dominico die. Et eadem ratione non posset dici requieuisse ab operibus suis in die sabbati, sicut sentit Scriptura, quoties hac ratione diem septimam vocat sabbatum Domini, vt Exod. 16. 20. 35. Deut. 5. & sentiunt dicti Patres: nam inde colligitur, Deum in die Dominica incepisse opera sua, quia in die sabbati ab illis cessauit. At vero si Deus intra vnum diem omnia opera sua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quieuit, si in primo instanti intrinseco imitatio illius diei omnia simul perfecit, vel saltem si in illo vno die omnia successiue consummauit, in sequenti die quieuit. Quo ergo fundamento, vel qua consecutione dici potest, die Dominico creasse mundum, & die sabbato quieuisse.

Respondent fortasse, non dici, Deum quieuisse in die sabbati, quia secundum realem durationem, & conuersionem primi mobilis ille fuerit septimus dies post primum, qui Dominicus appellatus est: sed solum secundum metaphoricam numerationem, & accommodationem septimum appellatum esse, & consequenter inde in populo Dei talem diem sabbatum esse appellatum: non quia in simili die septimo verè Deus quieuerit, sed quia requies Dei per numerationem septimi diei declarata est. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritati, & sinceritati Scripturæ multum derogare, cum in re ipsa requies Dei non contigerit in septimo die, & consequenter nec septimus dies fuerit dies requietionis Dei, ac proinde nec sabbatum verè nominari, nec inde colligi possit, Deum in die Dominico mundum creasse.

Quintò argumentor ratione, quia si Moyses loquitur de die naturali solari, vel illi æquivalenti, & dicit factum esse mundum, prout nunc est, sex diebus, & in re non fuit, nisi in vno tantum factus, falsum dicit in proprietate sermonis, & nulla ratio sufficiens redditur talis metaphoræ: imò (quod grauius est) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione subsistat, potest illius locutionis veritas saluari. Prima pars per se nota est, nam est ipsa assertio contrariæ sententiæ, ideo enim recurrit ab metaphoricis expositiones, quia non censet, veram esse historiam in proprietate sermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphoræ, quæ adducuntur, inanes sunt, & insufficientes, vt per talem metaphoram saluetur, vel supponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis sumpsi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moysen vsum fuisse illo numerationis modo ad rudis populi instructionem, non sufficit ad veritatem sermonis explicandam, si verba non sunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat: supponere debet, ita facta esse omnia sex diebus, sicut narrantur: alioqui narratio eiusmodi potius simplices, & fere omnes audientes deciperet, quam instrueret. Accedit quod si omnia facta essent simul in vno momento, vt

5.

Quartò.

6.

Eusebius mouetur.

7.

Probatum est.

is, oppr
m, et

non
est

2.

distinctè conciperentur, possent sigillatim explicari res factæ sine numeratione dierum primi, secundi, & tertii: nam hæc numeratio non lucem, sed potius summam obscuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res simul factas per dierum successione. Et simili modo si res omnes sunt factæ intra vnum diem cum successione, tota varietas, & multitudo rerum factarum posset cum successione intra eundem diem sine fictione sex dierum cum eadem, vel maiori perspicuitate explicari.

8. *Convincitur expositio Caietani de sex gradibus rerum in n. 1.*
Deinde quod Caietanus addit, potuisse illam numerationem dierum fieri ad denotandum sex gradus rerum factarum, etiam est gratis excogitatum, & in rigore est falsum, quia opera, quæ sex diebus facta narrantur, non continent sex gradus rerum, qui sigillatim singulis diebus facti sint, maxime secundum ipsum Caietanum. Nam ipse supponit gradus spiritualium rerum, calorum, & elementorum in primo instanti creationis esse factos, & consequenter etiam lucem, ac proinde postea in illo die nihil esse additum, nisi motum localem primi mobilis, qui non potest dici nouus gradus rerum, sed accidens quoddam corporis celestis: ergo in illo die, si tempus illius inspiciamus, nullus rerum gradus factus est: in primo autem instanti extrinseco, non tantum vnus, sed plures gradus rerum facti narrantur. Ac subinde in secundo die, si per firmamentum æthereum cælum intelligimus, & illo die productio eius quoad substantiam refertur, non fit repetitio, vel numeratio propter aliquem nouum gradum rerum, qui sub cælo non esset comprehensus. Et idè de quarto die obijciemus. Præterquam quod res ipsas secundum se spectando, ex parte illarum nulla est ratio talis ordinis, vt quod inter firmamentum, & solem, ac stellas, maris congregatio, terræ manifestatio, & plantarum productio interponantur. Item quod gradus aquatiliū, & volatiliū non distinguantur tanquam duo gradus distinctis diebus narrandi, & gradus brutorum distincto die numeretur, cum non magis à volatilibus, quam hæc ab aquatilibus distinguantur. Et quod grauius est, vnus dies ascribitur brutis, & homini, cum multo magis in gradu distinguantur, vt supra etiam argumentabar. Ex ordine igitur, ac distinctione rerum factarum nulla ratio distinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi potest, si reuera in se distincti non fuerunt.

9. *Euenitur C. ni defensio per sensu conditionatum in n. 2.*
Atque hinc euidenter eueritur veritatis defensio per sensum conditionatū à Cano excogitatū. Nam licet ille sensus aliquando locum habeat, quando vel materia ipsa, vel circumstantiæ locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quæ Cano inducit, probabile est: at in præfenti nullo modo potest accommodari. Nam illa conditionalis, si mundus cum successione dierum fieret, intra sex dies & tali ordine fieret, falsa est, quia disparata, & non necessaria, potuisset enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cum res ipsæ non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quam alium ex se possent, vt ostensum est, & per se notum videtur: in quo ergo fundari potest veritas huius conditionalis. Maxime cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo modo necessariam inter antecedens, & consequens requirat, aut saltem certum euentum sub conditione futurum, quem oportet esse præuisum, vt vera sit locutio, quod in præfenti excogitare, aut fingere valde frivolum est. Vnde licet in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis assertio, historica narrationi nullo modo potest accommodari, quia conditio ipsa suspendit factum, & consequenter repugnat historiam: ideòque nunquam in Scrip-

ra inuenietur absoluta assertio pro conditionata in historica narratione. Dicitur forte, quod & Cano indicasse fertur, narrationem illam non per se, sed quasi per comparationem ad alium operantem esse intelligendam, vt sensus sit, quod si alius à Deo illud opus fecisset, septem diebus ad illud perficiendum indignisset. Sed hoc non solum voluntarium, sed etiam vanum est, quia sicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuisset, & licet fingatur in aliquo potuisse, frustra fingitur sex diebus potius, quam sex millibus ad id perficiendum indignuisse. Ac denique etiam illo modo non saluatur veritas locutionis: quia etiam in vulgari sermone licet interdum dicamus, aliquem vno die fecisse, quod alter vix septem diebus faceret, nunquā tamen verè dicemus, illum priorem septem diebus tale opus fecisse, si reuera in vno die illud consumauit: Scriptura autem non tantum dicit, Deum operatum esse, quod pro septem diebus sufficeret, sed simpliciter narrat, sex diebus operatum esse, & postea quiesuisse, vt allegatum est. Tandem hinc facile rejicitur altera ratio sumpta ex sanctificatione dici sabbati. Quæ quidem est optima, & in Scriptura fundata supposita historia veritate: nā reuera Deus per sex dies voluit mundum condere, & septimo vacare, vt homines intrueret tam moraliter, quam religiose ad vacandum Deo, eique septimum, & vltimum vniuersi cuiusque hebdomadæ diem Deo consecrandum. At vero ablato historię fundamento, valde frivola est causa illa ad reddendam metaphoræ rationem, tum quia vis rationis consistit in exemplo diuino, non in figura sermonis: exemplum autem nullum est, si res non est ita facta, sicut narratur, cum etiam quia illa ratio solum declarat finem quandam extrinsecum, propter quem ille idem dies sexties repetitus, senarius dierum simpliciter appellatus est, locutio autem non sumit veritatem à fine extrinseco, sed ex conformitate ad rem dictam, quæ per illam rationem non explicatur, nam locutio falsa non fit vera ex eo solum, quod ad bonum finem refertur.

Sexto contra Caietanum specialiter induci possunt omnia, quibus cap. 10. specialiter probatur. Primum, mixta non fuisse facta simul, & in eodem momento cum terra, & aqua, quia ex facta sunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & simul cum aqua, quia productio ex aqua supponit aquam, idemque est de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terræ, vt ibi late diximus. Et ideo Concilium Lateran. expresse dixit, humanam creaturam post alias fuisse compositam. Vnde rectè dixit Theodor. lib. 5. diuin. decr. cap. de Materia, *Moysem aperuisse, quam ex iis, quæ mouerant, & quam ex iis, quæ erant, fabricatus est opifex, quod optimè prosequitur, & concludit, hominem fuisse partim ex his, quæ erant, quantum ad corpus, partim ex his, quæ non erant, quantum ad animam.* Isti autem varij modi fabricandi necessarii inter se requirunt successione. Quæ non minus efficaciter probatur ex eo quod terra aliquando fuit vacua, & inanis, id est, carens fructibus, & animalibus, & cooperta aquis, cum postea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quasi aptitudine, & quantum est ex se, quia hoc modo etiam nunc posset dici terra inanis & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum est ex se, & conditione naturali, vel nisi Deus aliter illam ornasset, vel disposuisset: at illa locutio nunc absolute dicta falsa esset: ergo etiam in primo die, vel instanti, si iam erat in illo discoperta & floribus vestita. Et optima ratio est sepe tacta, quia Moyses non explicabat terræ naturam, vt diceret, quid de se haberet, sed narrabat historiam

nam & statum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo postea constituta est. Vnde obiter satis est vulgari interrogationi, cur Deus successiue fecerit, quæ potuit in momento simul producere, cuius rei varias rationes in cap. 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus suppositis, nunc addimus, duo notari posse, quæ successiue necessario postulabant: vnum est tempus, & motus, id est, dies ipsi, seu motus locales cælorum, qui in illis sex primis diebus facti sunt, & intrinsecè successiue in se includunt: aliud est productio ex corpore facto ex nihilo: nam illa duo non potuerunt esse sine successiue discretæ (vt sic dicam) Vnde supposito, quod Deus propter rationes supra tactas voluit quædam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, necessariò debuit cum aliqua successiue operari.

Tandem supposita successiue in horum operum productione, faciliè confutatur Cani sententia ad vnum diem coarctantis totam seriem rerum, & productionum in illis diebus factarum. Nam omnes difficultates, quæ in hac successiue explicanda occurrunt, non oriuntur ex paruitate, vel magnitudine temporis inter vnius, vel alterius operis executionem interpositi: sed in ordine tantum prioris, & posterioris, quomodo scilicet, potuerit prius esse cælum sine luce, & postea fieri illi addita lux, & postea firmamentum, quod etiam est cælum, & quomodo fuerit lux ante solem, vel cælum sine stellis, & similia, quæ non magis difficilia sunt, siue per diem, siue per horam prius, vel postea facta dicantur. Ergo si Canus admittit hanc successiue, & omnes difficultates deuorat, frustra intra vnum diem omnia concludit, nouas, & insuperabiles difficultates addendo, & planas Scripturæ, & historicas locutiones ad tropos, & inuolutos sensus verborum detorquendo. Dicitur fortasse, non videri verisimile, tantam temporis morâ inter singula opera interpositam fuisse, alioqui oporteret in singulis diebus factò vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere cessasse, & quasi otiosum fuisse Deum. Sed hæc cõiectura valde humana, & debilis est, tum quia esto demus, voluisse Deum integrum diem vni operi dicare, etiam si illud in puncto, aut breuissimo tempore perfecturus esset, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid absurdum, vel incommodum inde sequeretur, nunquid non est Deus suorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipsum solum, nimirum vt se liberum in operando ostenderet, id facere potuisset, & omnes rationes, propter quas supra diximus fecisse Deum multa successiue, quæ simul facere potuisset, ad hoc etiam applicari possunt, vt propter easdè potuerit multis diebus facere opera, quæ vno die perficere potuisset, & in vno die, vna hora operari, & in alijs ab opere vacare. Deinde verò addimus, talia fuisse opera singulorum dierum, vt in singulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in singulorum operum explicacione monstrabimus.

Circa fundamentum contrariæ sententiæ solum superiunt explicanda verba illa c. 2. Gen. *Ista sunt generationes cæli, & terræ, quando creata sunt in die, quo factus Dominus cælum & terram, & omne virgultum agrum, quæ duas habent expositiones, vna est, vt intelligantur de primo die tantum, vt intellexerunt Caietan. & Cano, licet diuerso modo. Nam Caietan. intelligit illud solum ratione primi instantis illius diei, in quo creauit Deus cælum, & terram, Cano verò de toto tempore illius diei illum exponit, & vterque intellexit, per illa vltima verba, *Et omne virgultum agrum*, indicata esse omnia munda, & omnia opera sex dierum, & alter inde concludit, omnia esse simul facta in primo instanti illius diei.*

liis diei: alter verò omnia esse facta in illo die non simul, sed successiue. At verò Diuus Thomas 1. part. qu. 74. articulo secundo, ad 1. & quæst. 4. de Potent. articulo secundo, ad primum, posteriorum argumentorum, admittendo expositionem de primo die, neutrum illorum consequentium admittit, & ad illa vltima verba, *Et omne virgultum agrum*, responderi virgulta non esse facta in illo die in se, & in actu, sed in potentia terræ, cæli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta sunt in primo instanti creationis. Et hoc putat esse à Moyse explicatum, cum addidit, *Et omne virgultum agrum antequam oriretur in terra, omniemque herbam regionis priusquam germinaret*: non enim poterat germen, aut herba actu, & in se fieri, antequam esset: vt ergo denotetur, in illa die solum in potentia esse factum germen, additur, *antequam oriretur*. Quæ fuit expositio Augustini lib. 5. Gen. ad liter. cap. 4. & lib. 6. à principio, & Gregorij dicto libro 32. Moral. cap. 10.

Hæc expositio sano modo intellecta veram continet doctrinam, quia omnia multa sunt in elementis in potentia saltem vt in causa materiali, quomodo dixit Gregor. *quod creatura omnis simul per substantiam existit, quantum non simul per speciem processit*, quantum non omnia sint prius facta in semine tantumquam in proxima efficiente causa, vt circa opera tertij, quinti, & sexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expositio satisfacere posset argumento, quia ex verbis sic expositis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur posse cum doctrina Augustini consistere, quia ipse in alijs locis supra citatis docet, omnia opera sex dierum simul in vno die successiue non habente fuisse facta: ergo etiam multa facta tertio, quinto, & sexto die, prout in illis facta narrantur, facta sunt primo die, & simul: at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia, vt per se notum est: ergo non consonat illa expositio cum priori doctrina Augustini. Et ideo dixi supra, videri Augustinum variè de multorum creatione fuisse loquutum. Tandem addo, illam expositionem non esse literalem: nam re vera in illis verbis capitis secundi recapitulat Moyses omnia quæ narrauerat in primo capite, vt patet ex illis verbis, *Ista sunt generationes cæli, & terræ*: nam pronomen *ista* omnes productiones prius narratas designat, vt clarius explicaret, sub cælo, & terra comprehendere cætera, addidit, *Et omne virgultum agrum*, sub vno specifico opera alia insinuans.

Non ergo illud addidit propter solum esse in potentia, tum quia hoc modo superflue adderetur: tum etiam quia non proprie dicitur fieri, aut creari in sua specie, quando solum in potentia fit. Neque subiuncta verba, *antequam oriretur in terra, vel priusquam germinaret*, idem significant, quod priusquam in se, & actu fierent, aut existerent, sed priusquam ordinario, & connaturali modo à terra, & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta est, non ex præcedenti semine, vel dispositione terræ, & actione cæli orta est, qui est proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: sed facta est immediatè à Deo vt auctore naturæ, sicut primus etiam homo factus est sine semine. Qui modus productionis est quasi medius inter rigorosam creationem, & generationem, & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuisse germen, & herbam factam isto modo singulari, & primordiali, & non per propriam generationem, verba illa addita sunt. Quod euidenter alia statim subiuncta declarant. Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram: nam quia per has causas solet terra ordinario modo herbam proferre, & illa causæ nondum tunc præcesserant, id est,

D. Thomas dictam expositionem admittit, non tamen quod ex caintulerunt Caietan. aut Canus.

13. Indiciu de illa expositione.

14. Non placet quod ex D. Thomas alio- tum est in nam. 12. de productione virgultorum in potentia.

is, oppr
m, et
Tom
11
1 part
2

eo per illam causarum naturalium carentiam optimè declaratum est, modum illum germinandi ex peculiari efficacia auctoris nature, non ex ordinarijs naturalibus causis fuisse.

15. Secunda ergo & communis expositio est, in illa recapitulatione capitis secundi particulam, in die, qua creauit Deus, non designare vnum certum diem: sed indefinitè sumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum sit: siue ille dies fuerit idem siue diuersus, siue vnus, siue plures. Frequens enim est in Scriptura sacra, vt singulare pro plurali ponatur: & in modo loquendi satis vñtato res diuersis temporibus factæ breuitatis causa solent sub vna singulari voce temporali comprehendì: vt si quis dicat, die natiuitatis Christi, Virginis, aut Ioannis Baptiste sit hoc vel illud, nō significat, in vno, & eodem die id fieri, sed subintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Christi, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo subintelligi potest in dictis verbis. Adde tamen, vñtatum esse in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. Abraham exultauit, vt videret diem meum id est, tempus mei aduentus. Et Isa. 49. & 2. Cor. 6. Tempore accepto exaudiuit te, & in die salutis audiuere. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, Deuter. 32. Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Ita ergo accipi debet, vel potest in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

16. Neque obstat, si quis obijciat, inconueniens esse, in voce illa dies æquiuocationem, aut metaphoram admittere, præsertim in tam breui contextu. Nam respondemus, nullam esse metaphoram, nec æquiuocationem propriam, sed varium vñum vocis intra propriam significationem eius, qui vñtatisimus est. Nam dies descriptio non est vox singularis ad vnum diem tantum significandum determinata: sed est vox communis & indifferens, quæ aliter sumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, secundus, aut septimus: aliter verò quando absolute &

indefinitè ponitur, & tunc ex circumstantijs, & materia sermonis potest nunc ad singularem diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vñtatem ad plures dies cum aliqua accommoda partitione significandos determinari. Et ita in toto cap. & 2. Genes. vbi sumitur pro singulari die, cum aliqua determinatione ponitur indefinitè quocunque diem, & plures significat, vt cum dicitur in cap. 1. Appellauitque lucem diem, & infra, Fiant luminaria, & diuidant diem, ac noctem, & iterum: Pospice Deus luminare in ius, vt præstet diem, &c. In quibus omnibus locis pro quocunque die indifferenter vox illa sumitur, quia proprietates ibi indicata in omnibus inueniuntur. Sic ergo in cap. 2. prius est sermo de singulari die cum additione septimi diei. Postea verò cum generatim sit sermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur: In die quo fecit Deus. &c. vt indicetur sermonem esse indefinitum de tempore illorum quo factus, & formatus est mundus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus est ante septimum diem. Nec mirum est, quod Moyses, cum summam operum recapitulet, dies etiam, in quibus facta sunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Adde tandem duplicem aliam significationem nomine diei in dicto cap. 1. Genes. indicari, scilicet, artificialis, in quibus ab ortu Solis vsque ad eius occasum durat, & naturalis, qui integra reuolutione Solis constituitur. Prior enim significatio indicatur in illis verbis: Appellauitque lucem diem, & ibi, Vt diuidant diem, ac noctem, & ibi, Luminare maius, vt præstet diem. Altera verò ibi, Factumque est vñsper, & mane dus vnus. Nam quia tempus lucis & præsentie Solis est pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer cursus Solis à præcipua parte dies appellatus est, vel certe quia Sol vbicumque adest, diem facit, & nox quæ per accidens ex absentia eius sequitur. Et vtræque significatio propria est, licet ex circumstantia literæ sit determinanda: sic ergo de vñu eiusdem vocis in alijs significationibus censendum est.

E L E N C H V S

CAPITV M LIBRI SECVNDI

- Cap. I. **A**N lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.
 II. *Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.*
 III. *Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expeditur.*
 IV. *Quæ fuerit aquarum diuisio secundo die facta.*
 V. *Quòdnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, seu positum sit.*
 VI. *Quomodo tertio die aquæ in locum vñum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.*
 VII. *Quomodo herba virens, & cetera vegetabilia hoc die fuerint producta.*
 VIII. *Quomodo sol, & luna ceteriq; planeta, & stelle quarto die productæ fuerint.*
 IX. *Quomodo per solos motus proprios calorum sufficienter explicentur omnia quæ hoc die facta narrantur.*
 X. *De brutorum creatione, quinto & sexto die facta.*
 XI. *Quomodo Deus opus suum die septimo complenerit, & ab illo cessauerit, eundemque diem benedixerit.*